

I R O D A L M I
M Ű V É S Z E T I
T U D O M Á N Y O S
É S
H E L Y T Ö R T É N E T I
S Z E M L E

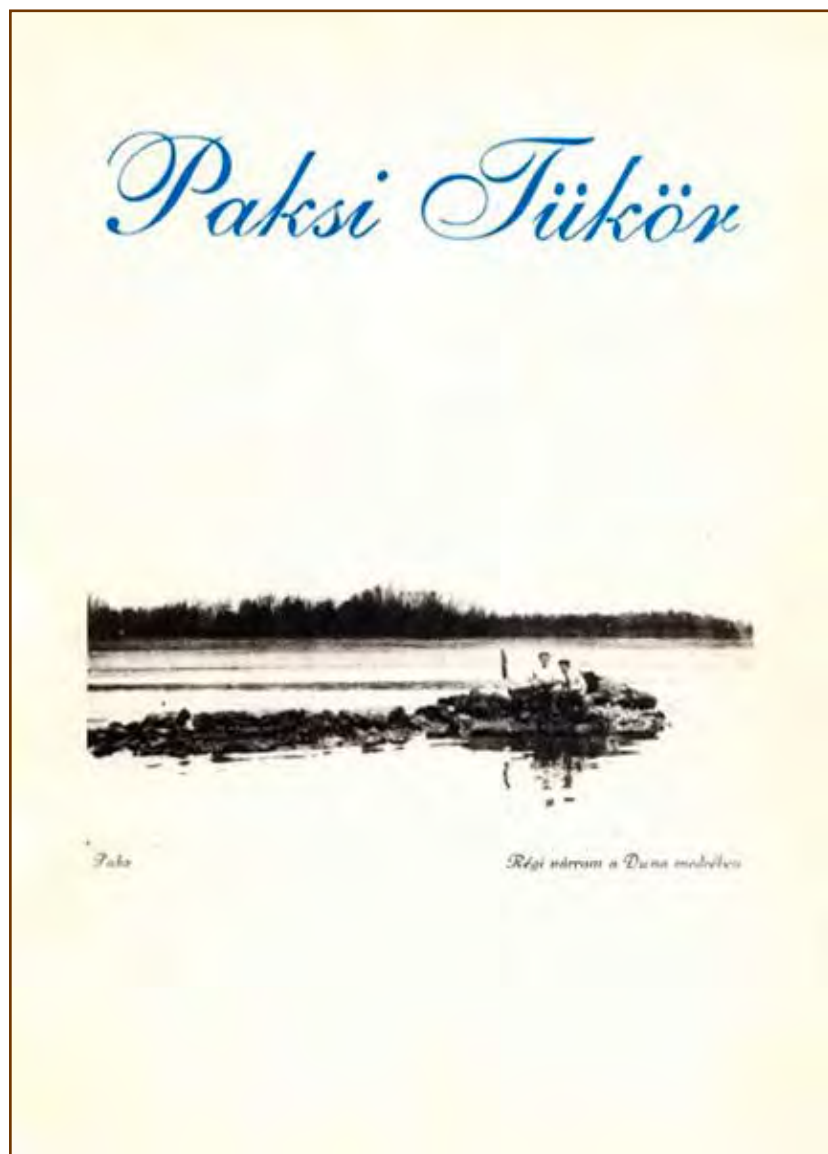
ÍZELÍTŐ

Paksi Tükör – 30 év
Pilotákra emlékeztek Pakson
Lövei néni és az utolsó paksi
zsidó család története
Fejezetek a dunakömlődi
svábok életéből
Az egykori dunakömlődi
kisfiú, Ring Mihály és a
családja története
Tisztos Polgár kitüntetések
Virágzó, tulipános városom
Sárközi hiedelmek
Sztronga Noémi
festménykiállítása
Nőnap kiállítás 2024
Nőnap kiállítók bemutatása
Alkotó tanárok – Bezerédj
Iskola tanárainak kiállítása
Betörők a könyvtárban
– avagy a költészet napja a
Pákolitz-könyvtárban
Horányi György versei
Takácsné Tóth Márta versei
és képe
Donácz Ilona versei
Tezás Levente versei
75 éves az MVM OVIT
Könyvajánló
- Akiktől más lett a világ
- Az elemi részecskék csodás
világa
100 éve alakult a Budapesti
Mérnöki Kamara

Paksi Tükör

XXXI. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM, 2024 JÚNIUSA

30 ÉV

1994–2024

Lovásziné Anna

Paksi Tükör – 30 év

Mint ahogy ez évi első számunkban is jeleztük, a Paksi Tükör 1994 májusában jelent meg első alkalommal, és azóta is folyamatos a kiadása. Idén tehát a 30. évébe lépett a lap. És mivel ez az év jubileumi, ezért lapszámainkban visszaidézzük a múltat. Egy-egy írás révén utalunk a korabeli lapban megjelent cikkekre, mint ez alkalommal a tulipános házakra.

Kérjük Olvasóinkat, hogy ha van emlékükről a Paksi Tükör kezdeti időszakával kapcsolatban, akkor osszák meg velünk! Megtalálunk minket az impresszumban található ismert elérhetőségeken, továbbá a jamborpalbaratikor@gmail.com e-mail-címen és természetesen a szerkesztőség tagjain keresztül.

Paksi Hírnök/Sólya Emma

Pilótákra emlékeztek Pakson

Megjelent a Paksi Hírnök 2024. április 12-ei számában (XXXIII. évf. 7. szám)

Zsámboki Dezső és Sallós Géza emléke előtt tisztelegtek a szlovákiai Nemeshodos község és Paks Város Önkormányzata szervezésében. A két pilóta gépét nyolcvan esztendővel ezelőtt, 1944. április 3-án Paksnál lőtték le.

A Hidegvölgy utca felől megközelíthető repülő emlékművet – Farkas Pál alkotását – 1994-ben állította az akkori önkormányzat a két hős katoná tiszteletére.

Az emlékmű környéke ezt követően sokáig elhanyagolt volt. Az, hogy most méltó helyszíne lehetett a megemlékezésnek, Paks Város Önkormányzatának és Kókai Péternek köszönhető. Kókai Péter közel tíz évvel ezelőtt, az Atomfutás szervezése során bukkant a gazzal benőtt emlékműre. Akkor az önkormányzat felújította a szobrot, amit azóta gondoznak Kókai Péter és barátai.

Szabó Péter, Paks polgármestere szerint nagyon fontos, hogy a két hős pilóta a mai fiatalok példaképe legyen, ehhez segít hozzá az emlékmű, amelyet egyre több paksi fedez fel.

Az évfordulós megemlékezésre delegáció érkezett a szlovákiai Nemeshodosról, Sallós Géza repülő-őrvezető szülőhelyéről. Sallós Géza utolsó élő hozzátartozója a 77 esztendőes Egri Irma is Paksra látogatott a delegációval. A felvidéki katona az ő édesanyjának öccse volt. Elmondta, megnyugvást jelent számára látni, hogy nagybátyjának emlékművet állítottak, ugyanakkor nagyon nehéz volt Paksra jönnie. Nagyanyját, Sallós Géza édesanyját ugyanis a tragédia elemészttette, fia elvesztése felett érzett fájdalomába halt bele.

Szabó Péter polgármester és Balódi László, Nemeshodos polgármestere is kiemelték, hogy ez a tragédia összeköti a két települést, amelyek között most gyümölcsöző kapcsolat kezdődhet el.

„Az írások, visszaemlékezések szerint aznap délelőtt Zsámboki Dezső őrmester és Sallós Géza őrvezető rádiós-lövész Me 210-es gépükkel katonai parancsra Paks légtérében támadásba indultak egy 20-25 gépből álló ellenséges bombázókötelék ellen. Hamarosan a bombázókat kísérő vadászgépek célpontjaivá váltak. Eltalálták őket. Gépük lezuhant és felrobbant. Katonáink 23 évesek voltak.”

(Paksi Tükör, XXXI. évfolyam, 1. szám, 2024. március)

Dr. Hanol János

Lövei néni

és az utolsó paksi zsidó család története

Egykor Tolna vármegye második legnagyobb zsidó közössége élt Pakson, számukat 800-1000 főre teszik. Mára hírmondójuk sem maradt, miután 750-800 paksi áldozata volt a vészorszaknak. A szép kort megélt túlélőre, Lövei Teri nénire sokan emlékeznek a mai napig, hiszen még nincs húsz éve, hogy elhunyt. 2024-ben, a holokauszt 80 éves évfordulóján, jelen emlékező írással az utolsó paksi zsidó család életét követhetjük nyomon generációkon át a kezdetektől napjainkig.

Az egykori Schossberger-ház az 1990-es években (Dózsa György út 11.)

A Fő utca 11-es számú épülete is egy jellegzetes, régi zsidó ház volt a Duna utcával majdnem szemközt. Fedett udvarra nyíló hatalmas vastag kapuja és utcára nyíló üzlethelyiségei arról tanúskodnak, hogy egykori tulajdonosai is kereskedelemmel foglalkozó, tehetős emberek voltak. A hátsó traktus állítólag 1848-ban épült, az utcai részt, a hagyományos háromszobás, ámbitusos (tornácos) polgári házat pedig 1912-ben építette a veszprémi születésű Schossberger Lipót (1856–1934) vegyeskereskedő, a paksi statusquo hitközség társelnöke és paksi neje, Fischl Janka (1870–1944). A tágas és magas szobákat szinte a mennyezetig érő vastag faajtók kötötték össze, a tiszteletet parancsoló helyiségek, ha beszélni tudnának, az ott lakók több évtizednyi keserűségéről mesélhetnének. A családjában, Janka mellett egyik fiuk, Schossberger Miklós (1907–1944) és felesége, valamint László (1935–1944) nevű gyermekük Auschwitzban odaveszett. Az idősebb fiuk, Schossberger Zsigmond (1893–1943) az 1920-as évek derekán házasodott, elvette a dunapentelei születésű Deutsch Teréziát (1902–2005). Őt második férje után Pakson mindenki csak Lövei néniként ismerte, de a kronológiát betartva, majd csak későbbiekben említem ezen a néven.

Teri néni 1902. június 23-án született a mai Dunaújváros elődjének számító Dunapentelén egy tízgyermekes, spanyol gyökerű zsidó családban. Ennek ellenére már volt paksi kötődése, ugyanis édesanyja, a paksi Adler Regina 1893-ban Pakson kötött házasságot Deutsch Zsigmonddal. Nagyapja, Adler Sándor (1843–1894) a felekezeti szakadás után a paksi statusquo hitközség első rabbija volt, aki művelt emberként jól beszélt magyarul, németül és franciául, és Kossuth-ruhában járt a kor divatja szerint. A temetőben a fal melletti első sor közepén van eltemetve a többi híres paksi rabbi mellett. Nyolc gyermeke érte meg a felnőttkort, büszke volt legidősebb fiára, Adler Illésre, aki volt félegyházi rabbi, később óbudai, majd pesti főrabbi lett. Kisebbik fia, Ignác, Békésgyulára került főrabbinak. Egyik lánya, Adler Mária volt, akinek férje később dr. Scheiber Lajos pesti rabbi lett, fiuk, dr. Scheiber Sándor (1913–1985) rabbi pedig a neológ zsidóság kiemelkedő alakja lett, Teri nénivel így unokatestvérek voltak. Egy másik lánya, Deutschné Adler Regina (1872–1944) lett Teri néni édesanyja. Paksra kerülése után édesapja Deutsch Zsigmond (1867–1938) nyersbőrkereskedő és családja Dunapentelén maradt, de a háborút már csak édesanyja élte meg. Őt a borzalmak idején onnan hurcolták Székesfehérvárra, majd szállították volna Auschwitzba, de még a vagonban meghalt, így Kassánál, ahol a magyaroktól átvették a transzportot, a németek kitették a holttestét.

A dunapentelei Deutsch Zsigmond és családja az 1930-as évek elején (Teri néni nincs a képen)

Teri néni tehát már ismerte a várost, de hivatalosan 1927-ben került Paksra, amikor idejött férjhez a Fő utca 11. számú Schossberger-házba. Schossberger Zsigmond textiltereskedést vezetett a családi üzlethelyiségben. Ez is olyan bolt volt, hogy amikor bezárták az üzletet, a helyiségből nyíló ajtón át lehetett belépni a családi lakrészbe. Ahogy egyik unokája, Fülöp Tamás mesélte róla: „A Schossberger nagypapa egy tiszteletben álló paksi rövidáru-kereskedő volt, nem gazdag, de nem is szegény, nagymamával szépen nevelték a három gyermeküket, és megtehették, hogy például felmentek Pestre ebédlőbútort vásárolni a nagy házba.” Sajnos Zsigmond még 50 éves kora előtt, 1943 decemberében váratlanul meghalt vérmérgezésben a budapesti Zsidó Szeretetkórházban, 1944 januárban temették el, a paksi zsidó temető végében nyugszik. Az akkori főutca, a mai Dózsa György út, illetve a zsinagógát körülvevő utcák nagy részének épületeit zsidó családok lakták. A paksi zsidóság jól kijött keresztény honfitársaival, nem volt köztük semmiféle probléma. Teri néni emlékei szerint Pakson úgy 1936-ig volt ez a jó világ, addig az emberek becsülték egymást, a zsidók békességben éltek, reggel és este a zsinagógába jártak imádkozni. A jó viszonyra utalva mesélte Teri néni: „Nekem itt Pakson akkor már volt egy tizenöt és egy tizenhárom éves fiam. Nagyszerű tanulók voltak, még a katolikus lelkészek is meglátogattak bennünket mondván, hogy legyünk nagyon büszkék a gyermekeinkre.”

Aztán Hitler politikája felszította az antiszemitizmust, a zsidóellenes rendelkezések hatására romlott a közhangulat, egyre többen vándoroltak ki Palesztinába. A háború kitörése után a fiatal férfiak egy részét elvitték munkaszolgálatra. 1944-ben a paksi ortodox hitközségnek 573 tagja volt, Steiner Gyula kereskedő elnökölte, Altmann Simon rabbi vezette. Az Aggok háza mellett a Chevra Kadishát és az Izraelita Nőegyletet a két paksi hitközség (ortodox, statusquo) együttesen tartotta fenn, a tagok is közösen voltak nyilvántartva. A paksi ortodox hitközség tagjai közül ez időben 52 fő volt munkaszolgálatos. Így érkezünk el az 1944. március 19-i német megszálláshoz, mely során a paksi macskaköves főutcán is végigvonult a teherautós, oldalkocsi-motoros német hadi konvoj, melyből a 8. SS-tüzérezred állomásozott Pakson.

A 22 éves Erhard Mösslacher (1921–1945) parancsnok már a német bevonulás másnapján azzal foglalkozott, hogy a paksi zsidóságot terrorizálja, és kivégzésekkel fenyegetőzött. 1944. március 22-én, egy szerdai napon Mösslacher SS Obersturmführer megjelent a járási főszolgabíró hivatalában (ma a Pro Artis Művészeti Iskola épülete), és leadta a zsidók mozgáskorlátozására vonatkozó szabályokat dr. Arany László szolgabírónak. Ezek alapján korlátozták a zsidók szabad mozgását az utcákon este 6 és reggel 7 óra között. Minden paksi zsidó üzletet sárga színű csillaggal kellett megjelölni, mellette betűkkel magyar és német nyelven írandók, hogy „Zsidó üzlet – Jüdengeschäft”. A hitközség elnökei kötelesek voltak az összes zsidót feltüntető kimutatást készíteni, és minden családfő du. 4 órakor köteles volt a hitközség elnökénél jelenteni, hogy a családjába tartozó személyek valamennyien Pakson tartózkodnak. A hitközség elnökei kötelesek voltak mindennap du. 5 órakor a kimutatást a katonai parancsnoknál az ipartestület Petőfi utcai székházában bemutatni, és jelenteni az esetleges változást. Abban az esetben, ha a tilalom ellenére bármely zsidó is Paks községből eltávoznék, és ezt a hitközségek elnökei nem jelentik, 100 zsidó kivégzését fogja a katonai parancsnokság elrendelni. Minden zsidó kereskedő köteles a kereskedésében lévő összes árucikkekről leltárt felvenni, és ezenkívül köteles a vagyoni helyzetét részletezve (ingó, ingatlan) feltüntetendő leltárt a községi elöljárósággal láttamoztatni.

Német konvoj halad át a paksi főutcán 1944 tavaszán

A jegyzőkönyvet dr. Arany László szolgabíró, Altmann Simon rabbi, Steiner Gyula ort. hitközségi elnök, Horváth István statusquo hitközségi elnök és Mösslacher SS-parancsnok látták el kézjegyükkal. (Évszázadokon át III., 581–582. o.) Dr. Kornis István paksi járási főszolgabíró megküldte az alispánnak a fenti jegyzőkönyvet, aki a „tudomásul, irattárba” megjegyzéssel napirendre tért a németek intézkedései felett.

Tarisznyás Gerő főjegyző, Erhard Mösslacher SS-parancsnok, Altmann Simon orth. rabbi

A paksi csendőrség feladatául kapta 1944. április 9-én, hogy kutassák fel az 1943 szeptembere óta elköltözött zsidó lakosokat. A csendőrség az április 22-én tartott razziája során 19 személyt vett őrizetbe. Az adatok tanúsága szerint itt élt a megyében a második legtöbb zsidó polgár, mégpedig 951 fő. Elég magas szám ahhoz képest, hogy Tolna vármegyében közel 5100 fő volt sárga csillag viselésre kötelezett. A lakosság fásultan nézte a németek és a csendőrök embertelenségét, de segíteni nem tudott. 1944. május 11-én kijött Szongott Edvin alispán rendelte a gettósításról, amely szerint zsidók csak 10 000 fő feletti községekben lakhatnak, a dunaföldvári járásban erre Paksot jelölték ki. A gettó kijelöléséről dr. Kornis István járási főszolgabíró volt köteles gondoskodni a helyi elöljárósággal egyeztetve. Tarisznyás Gerő főjegyző, amikor megkapta a megszállók parancsát, hogy a paksi hitközség tagjait gettóba vesse, felállott az íróasztal mellől, s kijelentette a német tisztnek és a kíséretében lévő csendőrparancsnoknak, hogy ő ebben nem vesz részt. Azonnal lemondott állásáról, és hiába fenyegették, megtagadta a közreműködést, példája majdhogynem egyedülálló volt (Memento. Magyarország 1944). A helyére lépő vitéz Döme István viszont kiszorgálta a német igényeket, Arany szolgabírót pedig jól jellemzi, hogy állítólag kijelentette: „Közigazgatási ténykedésem legszebb napja a zsidóellenes intézkedések végrehajtása volt...” (az Auschwitzot megjárt Weisz Rudolfné Engel Anna vallomása alapján). Egészen megrázó tragédiák is történtek. Dr. Pataki Pál (1891–1944) m. kir. főállatorvost 1939 nyarán helyezték át Paksra. Nevét Pollákról már fiatalon Patakira magyarosította, és a református vallásra is áttért, de a törvény szerint zsidónak minősült. A német megszállást követően, a gettósítás előtti napokban, 1944. má-

jus 9-én a feleségével, dr. Pataki Pálné Weisz Terézzel együtt öngyilkosok lettek, halálukat morfiomtúladagolás okozta. Pakson összesen 881 zsidót zártak gettóba, ebből 756 fő volt paksi, 125 fő pedig volt járásbeli zsidó. Szekszárdról, ahol nem hoztak létre gettót, 80 ember kérte át magát. 1944. május 1-jei hatállyal megszüntettek jó néhány ügyvédi irodát, vagy nem zsidó kézbe adták át. Így pl. Sándor Béla jó hírű paksi ügyvédet törölték a kamarai jegyzékből, és irodája gondnokául dr. Grosch Józsefet nevezték ki. Günsz Gábor, a polgári iskola népszerű, nyugalmazott tanára elutasította volt diákjainak az elrejtésére tett célzásait, így ő sem került el a deportálást. A lakosság nagy része tiltakozott a zsidókkal való bánásmód ellen, de csak passzív szemlélői maradtak az eseményeknek. Altmann Simon rabbi egyik fia, Eliezer Sussmann Altmann éppen ősei sírlátogatására tért haza Paksra, amikor bejöttek a németek. Nem tudott már hazatérni, és szüleivel került Auschwitzba, ahol ő is osztotta mártírsorsukat. Később fivérei megtalálták és kiadták testvérük ifjúkori talmudi jegyzeteit Izraelben (Új Élet, 1979. 10. 15.). A lakosság is tudott az embertelen bánásmódról, erről a levéltárban őriznek egy kézzel, névtelenül írt levelet: „Azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a Méltóságos Alispán Úrhoz, én, mint magyar keresztény lakos, nem nézhetem azt a kegyetlenkedést, melyet 3 detektív visz végre a paksi gettóban a zsidókkal, ütik-verik őket, azután hidegvízbe mártják a kezüket, hogy ne lássék meg az ütés. Majd a verés után nyilatkozatot kell aláírni nekik arról, hogy nem bántották őket. Mély tisztelettel kérem Méltóságos Alispán urat, intézkedni szíveskedjék, mert a nemzeti szocialista Magyarországon ilyesmi nem történhetik meg, és ez nemcsak a zsidók, de mi köztünk, magyarok között is nagy megdöbbenést keltett ilyen inkvizíció. Kérésünk elintézését mély tisztelettel kérjük! Több keresztény paksi lakos.” Az 1944. június 15-én iktatott, kézzel írt levelet – minden intézkedés nélkül – 1944. június 21-én irattárba tették. A gettóban nem volt orvos, a főszolgabíró május 20-án engedélyt kért, hogy Dunaföldváról hozzanak egyet, de nem járultak hozzá. Június 22-én eredménytelenül megismételték a kérést. A megyei alispán június 26-án lezárta és irattárba tette az ügyet, az iraton az alábbi megjegyzéssel: „A zsidók elszállítása folytán intézkedést nem kíván.” Az országot öt zónára osztották, a paksi gettó felszámolása július elején kezdődött. A Dunától nyugatra eső terület, az ötödik zóna gyűjtőhelye Pécs lett. Innen indították az irányvonatokat Auschwitz felé. A paksi főszolgabíró jelentése szerint a gyűjtőhelyre 740 személyt szállítottak, ebből 725-öt deportáltak. 1944. július 7-én Veessenmayer jelentést tett a Külügyminisztériumnak, miszerint az ötödik zónában a zsidóakció előző este terv szerint lezárult (Holocaust Emlékkönyv, 190–194. o.).

Így érte utol a deportálás 1944 nyarán özv. Schossberger Zsigmondné Deutsch Teréziát is három félárva gyermekével: Líviával, Sándorral és Imrével. A gettó kiürítésekor nyolcas sorokban hajtották az embereket

a több km-re lévő vasútállomásra, ahol vitéz Döme István jegyző érzéketlenül nézte a vagonba nehezen felkapaszkodó idős embereket, azaz álltatta őket, hogy mindenkit csak munkára visznek. Teri néni három gyermekével négy napig utazott, közben a vagonban több ember meghalt, néhányan megőrültek. „A Villany utcában kialakított gettóban nem csak paksiak voltak, ide hoztak szekszárdi és dunaföldvári deportáltakat is, s végül 1944. július 5-én útnak indítottak bennünket a paksi vasútállomásra, innen pedig Auschwitzba. Mindenki vihetett magával egy tíz kilogrammos csomagot. Voltak köztünk orvosok, ügyvédek, neves emberek. A hatóság képviselői azt mondták nekünk, hogy csupán munkára visznek bennünket, így eleinte mit sem sejtve, egész éjszaka lepedőket festettünk, varrtunk, hogy legyen munkaruhánk. Hozták hozzám az értékeiket, hogy tegyem el őket, én még fiatal vagyok. Mondtam, hogy én nem tudok mit kezdeni velük. Volt egy ötliteres tejeskannám, tele lekvárral, abba süllyesztettük a nyakláncokat meg a karkötőket, fülbevalókat. Auschwitzba érkezve azonban semmit nem vihettünk magunkkal a vagonokból, így az ékszerek odavesztek. Velem volt a tizenhat éves lányom is. Minket a 31-es blokkban helyeztek el. [...] Az én kislányom nagyon félős volt, mégis sikerült valahogy összebarátkoznia a német felügyelő kislányokkal, azt hiszem, nekik köszönhetette az életét, mentették, amennyire csak lehetett.” (Paksi Hírnök, 1997. 09. 26., 10. o.)

Auschwitzban látta Mengelét, bal karjukra azonosítót tetováltak, ezt a 10869-es sorszámu bélyeget Teri néni élete végéig magán hordozta. A táborból egy lengyel üzembe kerültek lányával, ahol hóláncot gyártottak az orosz frontra. A haláltáborból nem sokan menekültek meg, alig 40-en jöttek vissza Paksra (Kern Erika: A paksi zsidóság élete 1930-as évektől 1945-ig, 1993.). A Paksról elszállított zsidók többsége néhány nappal Auschwitzba érkezésüket követően mártírhálált halt. A Magyar Közlönyben évekkel később a paksi járásbíróság által közzétett sorozatos holttanyilvánítási határozatokban olvassuk vélelmezett dátumként a Paksról deportált személyeknél, hogy 1944. július 8-án Auschwitzban eltűntek.

Paksi holokauszt-túlélők: Schossberger Livia és édesanyja, özv. Schossberger Zsigmondné Teri néni

Teri néni és Livia nevű lánya 1945 őszén tértek haza Paksra, két fiát sokáig várta, de Schossberger Sándort (1930–44) és Imrét (1931–1944) – a két jó tanuló, jó sportoló paksi fiút – megölték a lágerban. Egyikük már az érkezést követően meghalhatott, mert a nagymama kezét fogva, együtt mentek a gázba, másik fiát pedig a tábor felszabadulása előtt nem sokkal megkísérelt szökés közben ölték meg. Az oroszok által istállóknak is használt főutcai családi ház

kifosztottan állt, így ketten láttak hozzá az újrakezdéshez. A vészkorszak után még többen kivándoroltak a megalakuló Izraelbe. Sokan tértek haza férj, feleség nélkül, idővel minden egyedülálló próbált új családot alapítani. Így esett, hogy Teri nénihez a paksi zsidók elhívták Lőwy Mihályt (1894–1981), akivel együtt voltak munkaszolgálatosok. Misi bácsi azelőtt Tolnán élt, rőfösként dolgozott, 1923-ban házasodott a bogyiszlói Krámer Ilonkával. A deportálásban feleségét és kislányát elvesztette, Auschwitzból hazatérő Gábor fia pedig kiment Palesztinába. Lőwy Mihály bemutatkozása után másnap megint eljött Paksra, és a romantikus találkozás végén megkérte Teri néni kezét, aki igent mondott. Hamarosan megesküdtek a zsinagógában, így lett Schossberger Zsigmondnéból Lövei Mihályné. Misi bácsi Tolnáról Paksra költözött, nevét Lőwyről Löveire magyarosította. 1946-ban újranitották a háború előtt jól működő rövidáru-textil üzletet, de nem sokkal később a történelem megint közbeszólt, mert a Schossberger-házat az üzletekkel együtt államosították. Misi bácsi a háború előtt a tolnai főutcán saját rőfös üzletet vezetett a családi házában. Pakson a Kereszt utca sarkához közeli Tiderenczli-házban volt a Népbolt textilkereskedése, ott helyezkedett el. Jó textilkereskedő volt, az 50-60-as években a vidékiek is oda jártak vásárolni, és aztán szabóhoz vitték a méterárut varrásra.

Dózsa György út 11. – a régi kapu előtti gesztenyefa nyári vásárt hirdet | Lőwy Mihály igazolványképe

Az 1956-os forradalom újabb változást hozott, az utolsó paksi rabbi, Moskovits Bernát és a jesiva növendékek féltek az újjáéledő antiszemitizmustól, így elmentek a városból, több zsidó család is kivándorolt Izraelbe. A templomban egyre kevesebben voltak, télen a zsinagógát már alig tudták kifűteni. Fischer Jenő a Dél-dunántúli Községkerület elnöke írta 1960-as helyzetjelentésében: „A két ortodox hitközségben, Bonyhádon és Pakson naponta tartanak istentiszteletet. Valláskulturális

tevékenységet hanuka, purim és szimchát tóra alkalmából az összes hitközségek folytatnak. A közös szédert mindenütt megtartják. A házasságkötések száma ugyan csekély, az újszülött fiúgyermek legnagyobb része átesik az előírt vallási szertartáson. A bármicvó felavatásokat is megtartják.” (Új Élet, 1960. 03. 01.) 1961-ben már nem volt ki a zsidó szertartásokhoz szükséges tíz férfi (minján-quorum). Lövei néni unokáját küldözgették, hogy szaladjon, és hozza a tizedik öreg bácsit, aki már alig tudott járni. Az 1961-es őszi ünnepkor volt utoljára istentisztelet, ekkor már Pestről hívtak le két diákot, hogy meglegyen a tíz férfi. A következő években Löveiék Pestre jártak templomba, a paksi zsidó hitélet megszűnt. Az utolsó rabbi távozása után Misi bácsi mint a hitközség elnöke 1962-től haláláig, 1981-ig tartotta életben a paksi zsidó múltat. A zsidó közösségek állami képviselőjét ez időben a Magyarországi Izraeliták Országos Képviselőlete látta el: „Látogatás Pakson – Pécs felé menet a MIOK képviselői megálltak Pakson, ahol megbeszélést folytattak Löwy Mihály házában az ottani maradék-zsidóság és a faddi, nagydorogi, györkönyi szórványok helyzetéről. Utána megtekintették a paksi zsinagógát. A szórványokban élő, többnyire idősebb hittestvérek hálásan fogadták, hogy a MIOK vezetőinek érdeklődése rájuk is kiterjed.” (Új Élet, 1962. 04. 15., 4. o.)

Lövei Mihályné és Lövei Mihály (1963)

Misi bácsi gondozta az Imre utcai izraelita temetőt, fogadta a hozzátartozókat, akik rokonaik sírját látogatták évente a világ minden részéből. Tudta, hogy kinek hol a sírköve, és segített megtalálni a szeretteik nyughelyét. Sokan már nem tudták, milyen imát kell ilyenkor mondani, ő mindig

készen állt az imakönyvvel. Levágatta a fűvet nyaranta, hogy a látogatók a sírhoz tudjanak jutni. A temetőkulcs és a hitközségi pecsétnyomók idővel azonban egyre többet árválkodtak Misi bácsi asztalán.

Lövei néni történetét nem tudtam volna ilyen alaposággal felkutatni Washingtonban élő unokája, Fülöp Tamás segítségével. 1945 után Teri néni lánya, a szintén holokauszt-túlélő Schossberger Livia (1928–2009) nem sokáig maradt Pakson, hamarosan férjhez ment egy kisvárdai zsidó kereskedőhöz, Fülöp Lajoshoz, majd 1949-ben megszületett fiuk, Tamás. Kisvárdán éltek, de néhány hónap múlva gyermekét elhozta Lövei néniékhez, és a nevelését rájuk bízta. Így lett Tamás paksi lakos, aki az I. Sz. Általános Iskolába járt, majd felkerült Budapestre, ahol az Anna Frank Zsidó Gimnáziumban érettségizett. Tamás életében Teri nagymama mellett Misi bácsi volt a nagypapa, gondoskodott a zsidó neveltetéséről, megtanította imádságokra és a vallás alapvető törvényeire. *„Lövei Mihály, a paksi ortodox hitközség elnökének Tamás nevű unokája bármicvó-ünnepét a pesti Dessewffy utcai ortodox templomban tartották. A felavatott ifjú a Haftórát szépen mondotta el.”* (Új Élet, 1962. 09. 01., 6. o.) Már 3 évesen elvitték a zsidó elemi iskolába (héder), ami a zsinagóga mögött volt az artézi kút melletti hosszú épületben. Tamás emlékei szerint egy terem volt a hédernek Fürst Sándor kántortanítóval, egy a jesivának, egy terem pedig, az ún. kistemplom hétköznapi imádkozásra. A jesivában 40-50 bócher tanult Moskovits rabbi felügyelete alatt, aki sábeszkor jiddis nyelven mondta a tanítóbeszédet a templomban.

Lövei Mihályné Teri néni és unokája, Fülöp Tamás az ezredfordulón (2000)

Tamás szívesen elevenítette fel a régi szombati ünnepnapokat: „A nagymama felkelt kora reggel pénteken. Meggyúrta a barchesz (szombati kalács) tésztát és letakarta, majd átvitte a Kern pékségbe, szemben a házunkkal (ma áruház), ahol a pék megfonta és kemencébe tette a barcheszokat. Dél körül a nagymama előkészítette a sóletot egy fazékban, majd átvitte a pékségbe. A kalácsokat hazahoztuk még a szombat bejövétele előtt, a sóletet pedig szombaton áthozták nekünk ebédre készen és forrón. Ez volt tipikus a paksi zsidó családoknál.” Teri néni sokáig küzdött a pesti hitközségi előljárással, hogy ne adják el a templomot, ami ekkor már üresen állt. Tudta, hogy nem lesz zsidó élet Pakson, mégsem tudta feladni. Végül elfogadta, hogy a községi tanács megvásárolja, és 1968-ra átépítse a kultúra szentélyévé, könyvtárrá.

A zsinagógából könyvtár, a jesivából bölcsőde lett

Löveiék összejártak a helyi sorstársakkal, így Tamás is fültanúja volt, amikor az 1944-es tragédiákat felelevenítették. Azelőtt kömlődi sváb cseléd-lányuk volt, de '45 után Teri néni már a német szótól is irtózott. A paksi tűzoltó testület szorgalmas szervezője, a Kossuth Lajos utca alján lakó Luszt Vili bácsi is gyakori vendég volt náluk. „A paksi temetőben kísérték utolsó útjára a 75 éves korában tragikus hirtelenséggel elhunyt Luszt Vilmost. A temetésen több százan jelentek meg. Rokonai, barátai és a községi önkéntes Tűzoltótestület teljes létszámban. Vallásos zsidó házból származott, családját Auschwitzba hurcolták. A felszabadulás után egyedül élt Pakson. »Mindenki Vili bácsija« volt, a gyerekek is így ismerték.” (Új Élet, 1969. 07. 15.) A zsinagóga megszűnése után Löveiék otthon folytatták a zsidó hitéletet. Kóser háztartásukba Pestről hozatták kéthetente a húst, máskor a sakter utazott le busszal levágni a baromfit, majd a következő járattal ment is vissza Pestre. Misi bácsi elmondta az imát minden reggel és este. Péntek este megérkezett a szombati pihenőnap (sábesz), Teri néni gyertyát gyújtott, elénekelték az imádságokat. Húsvétkor (peszach) is betartották a szokásokat, pászkát (macesz) ettek. Ez volt az utolsó paksi zsidó élet, zárt ajtók mögött, de a hagyományokhoz hűen, mely 1981-ben Misi bácsi halálával megszűnt, és már csak az utódok emlékezetében él. Gyak-

ran látogattak Paksra Tamás féltestvérei, Fehér Zsuzsanna és Péter, akik Teri néni lányának, Líviának második kapcsolatából születtek. A Lövei házaspár komolyan tartott attól, hogy utánuk nem lesz, aki a paksi temetőt gondozza, így felszámolhatják, ezért rendelkezésük szerint a rákos-keresztúri zsidó temetőben nyugszanak. Tamás érettségije után az Ybl Miklós Felsőfokú Építőipari Technikumban diplomázott, majd a cionista eszmék hatására kivándorolt Izraelbe, onnan pedig az USA-ba, ahol 1972 óta él családjával. Lakberendező céget vezet két fiával Maryland államban, Rockville városában, Washington mellett.

Fülöp Tamás sikeres lakberendező céget alapított Washington mellett

A Washington Jewish Week is megemlékezett a 100 éves Lövei néniről

A paksi emlékek máig elkísérik: „Miután elkerültem Amerikába, és felnőtt családapá lettem, rengeteget gondolok Paksra. Valószínűleg én is Pakson élnék ma, ha a holokauszt nem lett volna. A zsidó templom és a kistemplom, a jesiva a Villany utcában, ahol sokat játszottam, futkároztam, imádkoztam, tanultam, fogtam a nagypapa kezét a templomból hazafele, sokszor megjelenik az álmaimban. Hiányoznak a gyerekek, akikkel felnőttem, együtt jártunk a héderbe, együtt rosszalkodtunk, és jókat ittunk az artézi kút hűs vizéből. Nekem Paks is eltűnt az életemből, de ha hazajövök, még mindig megismerek minden házat és kaput, a gesztenyefák integetnek a korzón, ahol sokat ültünk a padon a nagymamával és Jókai-könyveket olvastunk. Ezúton üdvözlöm a paksi barátaimat, osztálytársaimat, ismerőseimet!”

Fülöp Tamás washingtoni irodája a paksi zsidó múlt emlékeivel napjainkban

Tamás irodájának falán a paksi zsidó múlt emlékei jelzik kötődését a városhoz, ahol felnőtt. Egy régi fotó a zsinagógáról és két rajz, az eltűnt városkép ritka tanúi, melyeket Kassalik László (Gazsi bácsi) paksi rajztanár készített 1961-ben a rituális fürdő épületéről. Lövei néni 1981-ben másodszor is megözvegyült, ezután az év nagy részében már kint lakott unokájánál, de a nyarakat rendszeresen Pakson töltötte az ősi házban, ahol budapesti rokonok is látogatták. 1994-ben részt vett a holokauszt 50. évfordulóján rendezett paksi megemlékezésen, ahol vele egykorú paksiakkal felidéztek a fél évszázaddal korábbi tragédiát. Ezen az 50. évfordulón Paks városa követendő példát mutatott más városoknak is azzal, hogy vállalta a felelősséget, és az emlékezés fontosságát hangsúlyozva magyar és héber nyelvű emléktáblát állított az egykori gettó helyszínén, a volt zsinagóga falán: *„Meggyilkolt polgárai emlékére a Holocaust 50. évfordulóján engesztelésül és örök mementóként állíttatta 1994. június 7-én Paks Város Önkormányzata”.*

Lövei néni az 1997-es shoah-interjúban és budapesti rokonokkal a főutcai háza előtt

Jelen családtörténet feldolgozásakor fontos forrás volt a Shoah Foundation Vizuális Történelmi Archívum, amely holokauszt-túlélők vallomásait őrzi, és amely szervezet 1997-ben Silver Springben egy több mint kétórás videóinterjút rögzített Teri nénivel. Az archívumot Steven Spielberg alapította a Schindler listája forgatása után azzal a céllal, hogy rögzítsék és megőrizzék a túlélőkkel és más szemtanúkkal készült interjúkat. Időközben Teri néni a házát eladta, a tulajdonosok a korábbi üzletbérletiek lettek, akik felújították az épületet, kezdetben festékboltot, napjainkban zöldségesboltot üzemeltetnek benne, és az áramszolgáltató cég ügyfélszolgálati irodája is itt fogadja az ügyfeleket. Teri néni kötődött a városhoz, mi sem bizonyítja jobban, minthogy idős korában több mint 60-szor repülte át az óceánt, hogy hazatérjen. 2005-ben hunyt el 103 és fél éves korában, családi körben, az USA-ban, Maryland államban, de kívánsága szerint hazahozták, és Rákoskeresztúron nyugszik második férje, Misi bácsi mellett.

Teri néni első férjének, Schossberger Zsigmondnak és két fiuknak a sírja az Imre utcai zsidó temetőben napjainkban

Kassalik László rajztanár, festő előkerült akvarelljei a mára lebontott piactéri rituális fürdő épületéről (Fülöp Tamás gyűjteményéből)

Dr. Németh Gabriella

Az Ulmer Schachteltől a marhavagonig, a marhavagontól a cinkkoporsóig

Fejezetek a dunakömlődi svábok életéből

Előszó

Hétéves voltam, amikor Dédpapám, kilenc, amikor Dédmamám meghalt. Osztrák állampolgárok voltak mindketten, mely állampolgárságot 1956. július 12. napján kapták meg, 53 évesen.

Magyar állampolgárként születtek ők is, ősük is több száz éve. Mindannyian Dunakömlődön. Az Anyukám is ott született, a Nagymamám is, a dédszüleim is és az ősük is.

A török időszak után teljesen elnéptelenedett Kömlődre a 18. században német iparosokat is telepítettek, ezek egyike volt Jakab Mergl Dédapám ükapja is. Egy takács mesterember volt. Német földön született. 1785-ben 40 évesen érkezett Kömlődre a Rajna német oldaláról, Gaggenau településről két lányával és a feleségével. Római katolikus volt. Ő is már Kömlődön halt meg 1823. december 24. napján. Karácsonykor volt 200 éve.

Kisgyermek voltam, amikor néhányszor találkozhattunk a dédszüleimmel rendőrségi és egyéb hatósági engedélyekkel az én akkori életem alig egy évtizede alatt. Alig ismertem őket.

Nem ismerhettem meg őket, mert a kollektív bűnösség vitt mindenkit; őket is, az egész falut.

Dunakömlődöt vagonba zárták 1946-ban!

Pedig sem a Volksbund, sem a politika nem érdekelte a dédszüleimet. Csendes, szorgalmas, dolgozó, becsületes kisemberek voltak.

Kutatom az életüket.

Éppen amiatt akarok mindent tudni róluk, mert semmit sem tudhattam róluk. Emiatt kutatom a családfájukat, az ősüket; emiatt kutatom a családi dokumentumok, a hatósági és egyéb levéltári iratok alapján

a történeteket; emiatt olvasom életük meghatározó éveiből a korabeli sajtót is.

Mert meg akarom ismerni a dédszüleimet!

Mert meg akarom érteni, miért történt ez velük, velünk.

Mindezek alatt sokat tanulok tőlük: küzdelmeikben, emberi méltóságukban, kitartásukban, életörömeikben, újrakezdéseikben, egymás, illetve a hazájuk iránti soha nem múló szeretetükben.

2024. január 23-án már százegy éve történt, hogy a Dédpapám feleségül vette Dunakömlődön a Dédmamát, Kattári Annát, akinek az ősei is német földről érkeztek.

Minél több adatot találok az életükről, annál érdeklődőbb leszek, annál jobban hiszem, hogy még jobban megismerhetem őket.

65 évesek voltak a dédszüleim, amikor megszülettem.

Hat év németországi deportálás, elűzés, kínzó honvágy, bambergi élet és egy sikertelen hazatérési kísérlet után még 25 évig Bad Sauerbrunnban éltek, Ausztriában.

Mi Pakszon.

Itt is születtem.

Ma már Dunakömlőd is Paks része.

Szigorú kontroll őrködött akkoriban, hogy nyugatról aztán semmiféle téves eszme ide át ne hallatszon. Szigorú határőrzés vigyázta, hogy ide ugyan egy rendszeridegen be ne tévedjen „újra”, még ha itt is született magyar állampolgárként, még ha itt is élt egyetlen életben maradt lánya a családjával, még ha itt is volt minden szerette – csecsemőként meghalt kisfiai, szülei, nagyszülei, dédszülei, ükszülei – eltemetve több száz év óta.

A családegyesítés megakadályozására is szigorúan vigyázott a hatalom, még a hetvenes években is.

Csak külön-külön jöhettek vízummal évente pár napra ebbe az országba a dédszüleim, de akkor is jelentkezniük kellett a rendőrségen.

Csak külön-külön mehettünk hozzájuk vízummal évente pár napra, de nekünk nem kellett jelentkezünk az osztrák őrsön – megfigyelt a hatalom enélkül is.

Most, közel annyi évesen, mint amikor ők osztrák állampolgárságot kaptak, olvasom a wienerneustadti kórházi papírokat dédpapa állapotáról, majd a haláláról, és azon merengek: miért is kellett vámolni a magyar

határon a cinkkoporsót, és névtelen hullaként szerepeltetni azon Dédpapát?

Őt, akit a saját hazája dobott el, űzött el 1946-ban!

Még a székszárdi levéltári anyagokban is az ártatlanul meghurcoltak között találtam meg Őt. Őket. Akik ellen eljárás indult, akik a Volksbund tagjai, szimpatizánsai voltak, akik megszöktek, akik ellen bármilyen hatósági eljárás valaha is indult, azok személyi anyagai között őket nem találtam. Itt azt is megtudtam, hogy Ő, Dédpapa nem tudott, nem akart fájdalomban személyesen részt venni a vagyonelkobzási eljáráson, inkább akkor is dolgozott; Dédmama írta alá a jegyzőkönyvet. Pedig akkor már kétséget kizáróan tudták, hogy a marhavagonban végzik ők is.

Nem bűjtak el.

Nem szöktek el.

Nem ugrottak le a vonatról sem.

Felemelt fejjel megvárták a sorsukat 43 évesen. Azt a fájdalmat is, hogy egyetlen lányuk gyermeke, az Anyukám a vagonba zárás után húsz nappal született Dunakömlődön, és az Anna keresztnévet kapta elvesztett nagymamája emlékére.

Ők azonban akkor már az ismeretlen felé robogtak.

Senki nem tudta, merre megy a marhavagon.

1952-ben életük kockáztatásával haza akartak térni. Sikertelenül.

A németországi Bamberg – a későbbi UNESCO német világörökségi listán szereplő csodaszép város nekik nem az volt.

Bad Sauerbrunn, az osztrákok által nagyon kedvelt fürdőhely sem, pedig házat építettek a patak partján, mindennap sokat dolgoztak, a település megbecsült polgárai, az ország állampolgárai lettek. Dédpapa a házépítő tudását, Dédmama az eperültetvényeit vitte sikerre; Bécsből jöttek megvásárolni a friss, csodálatos árut.

Képeket találok, rajta Dédpapa a Bad Sauerbrunn-i templom építésénél a püspök mellett, a helyi plébános mellett, a főszolgabíró mellett.

Dédpapa azonban 30 év száműzetés után is itt, ebben az országban, a szülőföldjén, imádott szülőfalujában akart örök nyugovóra térni a családtagjai mellett. Magyarországon, Dunakömlődön.

Ő, akit életében ennyiszor megtaposott a hatalom, és egyszer sem engedte hazatérni.

Sok mindent tőlük kell még megtanulnom!

Dunakömlőd, 1923. január 23. kedd

A rádió halkan szól.

A Nemzetgyűlés 88. ülése 1923. január 23-án kedden kezdi az indemnitásról szóló törvényjavaslat megtárgyalását. A kormány részéről jelen van gr. Bethlen István, Rakovszky Iván, gr. Klebesberg Kunó, Vass József és Daruváry Géza is, a külügyminisztérium ideiglenes vezetésével megbízott igazságügyminiszter.

– Nem tehetek róla, de ma is elkeseredéssel gondolok vissza arra a múlt-ra, a világháború kitörését megelőzőtt évtizedekre, amidőn hónapok és évek hosszú során munkaképtelen volt a magyar parlament!

– Az osztrákok, Bécs miatt! – kiáltott fel Meskó Zoltán. (1.)

Mergl Jakab ugyan hallgatja a híreket, olvassa is az újságot, de ma élete egyik meghatározó eseményére készülődik hajnal óta Dunakömlődön. Feleségül veszi 19 évesen szülőfalujában azt a lányt, akit a faluban régóta ismert már. Bár az ara idősebb volt nála néhány hónappal, de mindaz a pár hónap nem akadályozhatta meg a terveiket, a szerelmüket, a házasságot.

Még a hófúvás sem lehetett akadály, pedig az éppen ekkor akkora forgalmi akadályokat okozott, mint emberemlékezet óta még sohasem. Egy tehervonat is megállt a hófúvásban Tolnanémedinél, csak a kéménye látszott ki a mozdonynak. A budapesti személyvonat csak Simon-tornyáig vergődött el, az állomásfőnök a gyönki főszolgabíróhoz fordult segítségért. (2.)

Mergl Jakab büszkén, leendő apaként lép dr. Cselikovics M. Nándor állami anyakönyvvezető elé, hogy örök hűséget fogadjon Kattári Annának.

A tanúk Bréhm Jakab és Schnepfeld György lettek.

1923-ban Dunakömlődön huszonkilenc házasságot kötöttek a római katolikus anyakönyvi bejegyzések szerint; övék volt a nyolcadik abban az évben.

Január 23. napján három házasságot is kötöttek, az aznapiakból övék volt a legkésőbbi időpontban.

Jakab ragaszkodott a dátumhoz. Emlékszik még édesapjára, Mergl Miklósról, vagy ahogyan anyakönyvezték születésekor, Nicolaus Merklre. Jakab, a legkisebb gyermeke születésekor az édesapa 39 éves volt.

Hatéves a kis Jakab, amikor a családfő meghalt, így ő már nem lehet jelen ezen a nagy napon. 1910. január 23-án, éppen 13 évvel ezelőtt ezen a napon szólították magukhoz az égiek. A halál oka: vízibetegség. Hydrops(ia), ödéma. Ma, a házasságkötés napján még csak 60 éves lenne.

Reith Franciska, az édesanya azonban fia mellett topog aprócska lépteivel, 55 évesen. (3.)

Az állami szertartáson kívül a templomban is megesküdnék. Az egyház előtti „Testimonium de matrimonio”, „Házasság-Levél” az esketés idejeként a 23. ianuari 1923. időpontot jelöli.

A magyar–latin kétnyelvű „Házasság-Levél” a Pécsi Egyházmegye, Tolna vármegye, Dunakömlőd plébániát tünteti fel, a bal sarokban pirossal aláhúзва: ad usum ecclesiasticum; egyházi használatra. (4.)

Hirtelen kavargogni kezdenek a gondolatok a vőlegény, Mergl Jakab fejében.

Kimling. Kömlőd. Dunakömlőd.

Ó, Istenem! Mennyi élmény, mennyi esemény történt itt már menyasszonyával együtt az életükben azóta, mióta 1902. december 12-én Anna, 1903. április 9-én ő maga, Jakab meglátta a napvilágot.

Csak a szülőföld szeretetére gondolt, csak a maga békességével gondolt a múltra. Csak itt érezte jól magát!

Csak itt éltek mindig a családtagjai: a testvérei, a szülei, a nagyszülei, a dédszülei, ükszülei; itt születtek, itt házasodtak, itt temetkeztek az ősei. Ő is itt akart boldogságban élni és megöregedni.

Úgy érzi, édesapja is velük ünnepel fent, érzi, hogy Eva, Maria, Theresia, Anna, csecsemőként meghalt testvérei is látják őket fentről. Ágnes nővérén kívül a bátyja, Nicolaus is él még.

Mergl Jakab hiszi, hogy apja, nagyapja, de még dédapja és ükapja is örülne a választottjának, hisz édesapja 36 évvel ezelőtt, 1887. február 8-án ugyanitt kötött házasságot édesanyjával, nagyapja 64 évvel ezelőtt, 1857. február 3-án ugyanitt kötött házasságot nagymamájával, dédapja 102 évvel ezelőtt, 1821. január 16-án ugyanitt kötött házasságot dédnagymamájával.

Lélekben együtt voltak mindannyian vele és feleségével ezen a nagy napon. Itt, Kimlingen, Kömlődön, Dunakömlődön. Ahol minden elkezdődött az ő ősei életében is 1785. május 26. napja után.

1785 – Kimling, Kömlőd

Éppen Jakab születése éve, azaz az 1903. év óta nevezték ezt a Tolna vármegye keleti szélén fekvő, dombokra épült települést Dunakömlődnek, a Duna partjától nem messze.

A települést már II. Géza király idejében Kemled néven említi a bencés apátság alapítólevele, amely a dokumentum szerint a Zeenthemagoch

nemzetségbeli Joachimé volt. 1336-ban Kumlend, 1333-ban Keulend, 1334-ben Kemleud néven említik a források, 1502-ben már Kömlőd. (5.)

A török időszak után teljesen elnéptelenedett terület a felszabadulása után is sokáig pusztá; Pakssal és Földvárral szabadul fel a török uralom alól 1686-ban, de még a három évvel későbbi, 1689. évi összeírásban is lakatlan pusztaként szerepel.

A Mária Terézia-féle úrbérrendezés idejére (1767–74) a Tolna vármegyei telepítések nagy része befejeződött, főként a földesúri telepítések következményeként. A legtöbb német család letelepítésében a Paksy, a gróf Esterházy család, valamint gróf Mercy Claudius vett részt.

Az 1780-as évekig Kömlőd nem tartozott bele a telepítések fő irányába. A török kiűzése óta lakatlan pusztá, Kömlőd 1775-ig a dunaföldvári bencés apátság birtoka volt. Az 1715. évi országos összeírás Tolna megyei tékáiban Kömlőd nem is szerepel.

A pusztává lett hódoltsági területekre a török kiűzésével egy időben a bécsi udvar alakította ki a telepítéspolitikáját. A II. József kori telepítés előtti években háromszor mérték fel a területet, és részletes térképmet-szetek is készültek.

A Magyar Kamara megállapította, hogy földje jó minőségű, ezért a területén kialakíthatóak jobbágytelkek. A legrészletesebb térképet Kneidinger András kamarai mérnök készítette 1770-ben, a Geographische Karte des Königreich Hungarn című, 25 térképből álló sorozatának részeként.

Közvetlenül a II. József kori német telepés akció előtti években Kömlődön tizenkét család telepedett le, és bérelt földet. Az 1776-ban végzett földvári canonica visitatio Kömlődön 25 római katolikus családot írt össze.

Dunakömlőd betelepítése 1778-ban, hét évvel a telepítési akció megkezdése előtt merült fel, ez derül ki a telepítési terven található 1778-as évszámból. A terv rendkívül részletes.

Pontosan jelzi a tereket, utcákat, a községháza, a templom, a plébánia, a temető, az iskola épületének helyét, feltünteti a Duna partján akkor még meglévő hajóállomást is. A szántóföldeket a házszámozásnak megfelelően sorszámozták, és jelölték a plébánia, a község, valamint a tanító földjét is. Ekkor alakították ki a falu későbbi, évszázados telkes elosztását, amelynek eredményeképpen 145 féltelket tudtak kijelölni, valamint a falu közös legelőjét és helyét is véglegesítették. A kamara utasítást adott a kömlődi praedium telepítési tervének kidolgozására. A térkép tanúsága szerint 1778-ban már igen részletesen elkészült.

A jozefinista telepések által eredetileg birtokolt 2913 kh-nyi terület 1867-ig 4078 kh-ra emelkedett, ehhez jött a paksi határban 500, a bölcskei határból 450 kh, valamint a Katolikus Vallásalaptól megvásárolt 307 kh.

Kömlőd első telepesei 1785. május 26-án érkeztek Budára.

Schilling Rogér feltételezése szerint még a következő hónapban megérkeztek. Háromnapi hajózás után 1785. május 30-án érkeztek Duna-földvára, ahonnan már csak 15 kilométernyi út vezetett a letelepedésük helyszínére, Kömlődre. (6.)

Mergl Jakab és Kattári Anna ősei is II. József telepítési pátense hatására érkeznek Magyarországra. Mindannyian Kömlődre, 1785-ben, az első telepések között. Jegyzi a nevüket Schilling Roger és Werner Hacker munkája is a Saar- vidékről érkezett számos, Kömlődre érkezett telepes nevével, adataival együtt.

Paks, 1946. május 30. csütörtök

A paksi vasútállomáson már indulásra készen áll a három hosszú marhavagonból álló szerelvény. A kicsi, mindössze 12 éves Éva Vendel bácsival, a tanító úrral és a nagymamájával fut, hogy beérjék a szerelvényt még az elindulás előtt, mert meghallotta a nagypapa munka közben, hogy ma indul el a marhavagon. Weigerding Vendel tanító és a kis Éva megbeszélnek, hogy a kicsi lány száz méter fut, ő pedig ötvenet fut, ötvenet gyalogol; így várják be egymást. Sietnek, szaladnak a vasútállomásra, hogy búcsút vegyenek szeretteiktől, rokonaiktól. A téglagyárat, majd a szobrot elérve Vendel bácsi megkéri Évát, a kicsi lányt, hogy innen együtt haladjanak.

A magyarországi svábok elűzése (forrás: internet)

Marhavagonok. Ablaktalanok. Levegőtlenek. A magyar állam egy fapadost sem adott! Mindegyik vagon előtt két-két fegyveres katona. A vagonban a katonák a háttal ülőkre tartják a fegyvereiket.

Állj! – kiált az egyik fegyveres, amikor több kilométer futás után lihegve megérkezik a kicsi Éva Vendel bácsival és a nagymamával. Rájuk emelik a fegyvert.

Tanító úr felméri a helyzet súlyosságát másodpercek alatt, mert a kis Éva grabancát megfogva visszahúzza őt, nehogy az addig a félelmet egyáltalán nem ismerő kisiskolás mégis odarohanjon a peronhoz. Ekkor Vendel bácsi, aki jobb kezével Évike kezét, bal kezével a nagymama kezét fogva óvja, védi őket, hangosan, szinte kiáltva messzebből – mint a katedrán, amikor hosszan sorolja a tanító a neveket –, elkezd szólni a marhavagonban már bent ülő rokonokat a nevükön!

– Rödlmayer Elisabetha! Rödlmayer Mári! Rein Julianna! – szinte zengenek a nevek magyarul a csendben. A néma csendben, amely Paksra éppúgy rátelepedett ezen a nyári, kellemesnek semmilyen ok miatt nem mondható napon, mint a vasútra. A vagonban ülő, hazájukból a kollektív bűnösség elve alapján elűzött dunakömlődi anyák, apák, nagymamák, nagypapák, csecsemők és aggok a katonáknak háttal ülnek kicsi batyuikon. A megszólítottak ekkor a középső vagonban a kicsi réshez sietnek belülről a hívó hangra. Lizi néni, Lizi néni, az akkor 64 éves Rödlmayer Elisabetha rikoltva jelzi bentről Vendel bácsi hívó szavára, hogy itt van ő is, ő is búcsúzik. Kömlődön született egészséges kislánként 1882. augusztus 18. napján római katolikus családban. Édesanyja Weigerding Elisabetha, édesapja Rödlmayer Josephus az anyakönyvi bejegyzések szerint. Amikor fiatalon leesett egy létráról, és a szerencsétlen esés közben ép-

Mergl Jakab és Kattári Anna (a szerző tulajdona)

pen a feje tetejére zuhant, az orvosok nem tudták még meggyógyítani. Ekkor lett beteg, siketnéma. Rikolt, az öklét rázza, Évike látja, ahogy Istennel hadakozik. Ő már nem tudja elmondani a fájdalmát, de a többiek kiáltanak, beszélnek, üzennek magyarul:

– Vendel! Isten veled, Isten veletek! Isten veled drága hazánk!

– Isten veleteeeeeek! – kiáltott a tanító úr is magyarul a rokonoknak. (7.)

Mergl Jakab is a vagonok egyikében ült a feleségével. Ők még elköszönhettek egyetlen életben maradt lányuktól, Julistól, aki a házasságkötésük évében született.

Bár Juli nehezen mozgott már, mert a gyermekük bármelyik pillanatban megszülethetett, de a szüleinek megígérte, hogy ott lesznek a vasútállomáson. A sok sírás miatt ma Jakabék lánya, Juli is összeszedte magát, hogy a babának se ártson már többet a fájdalmával, és a szülei se lássák azt a mérhetetlen fájdalmat, amelyet hónapok óta cipelt a kisbabájával együtt. Búcsúzni kell. Amióta megtudta, hogy ő maradhat az országban annak ellenére, hogy a kitelepítési listán az ő neve és pontos adatai is szerepelnek a kötelezettek között – férjéé nem, némi megkönnyebbülést talán érzett, hisz régóta tudta, hogy éppen ekkor, ez időtájt fogja megszülni első gyermekét. Bár a hatalom döntése még nem volt végleges, ő mégis bizakodott.

Mergl Jakab és Kattári Anna 43 évesen azonban a marhavagonba kerültek a hatalom döntése, a kitelepítési lista alapján. Apai nagymamája, Reith Franciska is a listán van, de ő már két éve, 1944. április 2-án elhunyt a faluban; nem is értették, hogyan történhetett mindez! Tegnap már kimentek együtt a dunakömlődi temetőbe a szüleivel a nagyszülőkhöz, a dédszülőkhöz, az ükszülőkhöz, sorra járták a sírokat, a legtovább a kisöccseinél tartózkodtak: Jakab kisbabaként az 1933. év nyarán, június 26-án halt meg számárhurutban 9 hónaposan, majd a négy év múlva született másik kisöccse, aki szintén a Jakab keresztnévet kapta, diftériában, ő 18 hónapot élt. 1938. január 29. napján lett örök nyugalomra, pedig ugyanebben az évben bevezették a diftéria elleni védőoltást is. Édesapja jelentette be a kisfiuk halálát Dunakömlődön az anyakönyvvezetőnek. Julis jól emlékezett kisöccseire és a mérhetetlen fájdalomra, amit akkor átélt a család, abban bízva, hogy ennél rosszabb már soha nem lesz.

Hát lett! A mai nap is!

Mit mondjon a szüleinek a búcsúzásakor? Mit mondjon azoknak, akiket a legjobban óvott, szeretett, és azt sem tudják, hogy miért történik mindez velük, miért történhet meg mindez bárkivel a faluban. Sok lesz az ismerős, barát, rokon a vagonban, de ott lesz Édesapja bátyja és a családja egy része is. Ott nem kapott minden gyermek mentességet; a 16 éves

lányuknak, Juli unokatestvérének is mennie kell. Érthetetlen, hisz vége a háborúnak, az Édesapja katona sem volt, Volksbund-tag, szimpatizáns sem volt, csak dolgozott becsületesen egész életében mindig. Ebben a hazában, amelyet ő mindennél jobban szeretett. Talán csak az vigasztalta Julist, hogy együtt mennek el a szülei, együtt maradhatnak, hiszen a megszületése óta csak a szeretetet, a mérhetetlen aggodalmat, az egymásra figyelést látta a szüleinél. És érezte a mai napig a kényeztetésüket is, mint egyetlen életben maradt gyermekük. Mivel Juli alig tudott már menni a nagy pocakja miatt, ők lovaskocsival tették meg az utat Paksig. Senki nem szólt az úton, már elfogytak a szavak; csak a könnyeik potyogtak. (8.)

A katonák elfordítják ekkor a fegyvereiket Vendel bácsiékról, a kis Éváról és a Nagymamáról, de a vagonban ülőkről is, mert ennek a marhavagonnak a bezárásához két kézre, erőre van szükség. Évike látja, amint kívülről a bent ülőkre csapódnak a hosszas ajtók, kívülről rájuk zárják a fegyveres katonák az ajtókat, sőt le is lakatolják azokat kívülről. Ekkor tör ki a vagonban a zavar, a pánik, a riadalom; sikoltozni kezdenek a bent ülők, dörömbölnek.

Rödlmayer Éva néni a mai napig emlékszik arra is, amikor több katona többször lő a levegőbe, így jelezve, hogy indulnak a szerelvények. Csak később, évtizedek múlva, felnőttként érti meg az ekkor 12 éves Évike, hogy kik voltak a vasúti perontól távol álló, középkorú, fekete ruhákba öltözött férfiak, akik olyan heten-nyolcan lehettek, és a katonákat és a bent ülőket ellenőrizték; azaz hogy minden „rendben”, a jogszabályok és a hatalom döntései szerint történik-e. Az Államvédelmi Osztály, az ÁVO emberei soha sem álltak előtérben, ők nem ezt a feladatot kapták.

1953 Ausztria,

Bad Sauerbrunn, Vierburgenland, Burgenland

Mergl Jakab és Kattári Anna egy csomaggal a kezükben a főtéren állnak. Csak Sopronig jutottak el Németországból, gyalog, lovas kocsival, vasúttal tették meg a hosszú, majdnem ezer kilométeres utat. Nagyon haza vágytak! Magyarországra! A hazájukba! A hazatérési kísérletük azonban kudarcra vezet, Sopronig jutnak el. A határőrség visszatoloncolja őket német földre a családjuk láthatása helyett. Bad Sauerbrunnba kötelezi a határőrség parancsa a letelepedésüket.

Négy év kell ahhoz, hogy némileg megnyugodjanak, és Mergl Jakab dolgos kezei és Kattári Anna eperültetvényei meghozzák az eredményt. 1956 októberére elkészül a házuk: Bad Sauerbrunn, Zehenstrasse 27. Ők építették. Levelet is küldenek az otthoniaknak, benne fényképek, írások tudósítanak az örömeikről, a felépített házukról. Kattári Anna egy ma-

gyar népviseletbe öltöztetett babát tart a képen, honvágya miatt ezt kérte születésnapjára. Naponta várják a reményt, hogy a családdegysítési kísérletük most végre, a házuk felépülésével megvalósulhat. 53 évesek. Csakhogy nincsenek híreik egy ideje már az otthoniakról. Az 1956. évi forradalom és a szabadságharc eseményei ismét kaotikus napokat, heteket, hónapokat, éveket hoznak a Dunakömlődön élőkre is, a forradalmi események leverése után még szigorúbbak a határőrzések, a megfigyelések, a napi jelentgetések újra egy reménytelen időszakot hoznak.

Pedig számukra ez az év, az 1956. mindenképpen emlékezetes. 1956. július 12. napján osztrák állampolgárságot is kapnak. Éppen 33 éve házassok ekkor. Sőt 33 és fél év telt el azóta, hogy Jakab Kömlődön feleségül vette Annát. A tartományi székhelyen, Eisenstadtban veszik át az állampolgársági okmányt. Gyermekeik neve, aki(k)re az állampolgárság kiterjed – az okmány mind a hat sorában kihúzva. Pedig van gyermekük. Juli pont 33 éves. 10 éve nem látták őt és családját. Nem láthatták! Mergl Jakab és Kattári Anna csak évtizedek múlva, az első magyarországi engedélyezett látogatásuk során tudják meg, hogy a Bad Sauerbrunn-i házuk megépüléséről hírt adó levelük 1956 októberében, a forradalmi események során elkallódott, azt az otthoniak sohasem kapták meg, a házuk felépüléséről, az örömeikről az otthoniak mit sem tudtak. Mergl Jakabné Kattári Anna 1960-ban kap engedélyt először arra, hogy egyedül, férje nélkül, vízummal, a rendőrség által megfigyelt nyugati turistaként néhány napra évi egyszeri alkalommal a hazájába, Dunakömlődre jöhet. Ekkor, 14 évesen látja először Annát, az unokáját. Sír, amikor megtudja, hogy naponta jelentkeznie kell a dunakömlői tartózkodása során a rendőrségen. Mergl Jakab egy évvel később jöhet először Magyarországra, felesége nélkül, egyedül ő is. Vízummal. Neki is naponta jelentkeznie kell a rendőrségen. Fotók készülnek, de a család soha nincs együtt ezeken. Nem lehet. A hatóság nem engedi. A rendszer fél, hogy a sváb újra itt marad. A család egy része 1972-ben néhány napra szintén rendőrségi engedéllyel, szigorú rendészeti kontroll mellett találkozhat először Bad Sauerbrunnban, a Zehentstrasse 27.-ben. A felépített házban.

Dunakömlői temető (a szerző képei)

Dédapám, Mergl Jakob 1975. április 14. napján, 73 éves korában, osztrák állampolgárként hunyt el Bad Sauerbrunnban. Az általa felépített házban. Este még megvacsoráztak Annával, a Dédmamámmal, beszélgettek sokáig. Csendben, ahogyan mindig is élt, elaludt. Reggel már nem ébredt fel. A halál beálltát hajnali 3 órára datálta a kiérkező orvos, okát a Mattersburgban az 1975. április 16-án kelt Leichenpass/Corpse – Pass/ Passeport de Corps Mort (Temetkezési útlevél/Holttestútlevél) általános érlemeszesedés, stroke betegségben jelölte meg. A Sterbeurkundet, a halotti anyakönyvi kivonatot másnap állították ki Pötschingben. Der Maurer (kőműves) Jakob Mergl römisch katolisch (római katolikus) wohnte in Pötsching (Sauerbrunn), Zehentstrasse 27 (lakóhelye) cinkkoporsóban érkezett Dunakömlődre, a szülőfalujába.

Dunakömlőd

Utcai részlet

A hazájába.

Ahol mindig is élni akart!

A „Vámhivatal 9731 Kőszeg Közút Távb. 102” pecsétű vámszerv Bn:4/5-1975 napló számú „Vámnyugta – Előjegyzési jegy” dokumentumban tényszerűen jegyzi „Az áru kereskedelmi megnevezése”-t: „Emberi hullát tartalmazó koporsó.” A vám összege rovatban v.m. rövidítés jegyzi, hogy vámmentes. A feladó Wohlfarth Magdaléna, Magdeburg, Wienerstrasse 19; a címzett Mergl Jakob Dunakömlőd, Köztemető utca. A vámkezelésre vonatkozó kérelem rögzített: „Kérem a fenti hullát tartalmazó koporsót a belföldi forgalom számára átengedni.” A vámszerv deklarálja: 1975. április 21. belsőleg megvizsgálva. Rendben, vámkezelve a belföldi forgalom számára a Vámkódex R. 100. §-a lapján, valamint a MNK Nagykövetség Bécs 12/Hi/1-116/75 számú hullaszállítási engedély alapján.

Rödlmayer Elisabetha sírja Németországban

Egy emberélet vége. A hazáját szerető, az onnan induló és oda hazatérő Mergl Jakabé, azé, aki osztrák állampolgárrá vált, de a lelke mindig a hazájáé maradt! Az mindig Dunakömlődre húzta. Abba az országba, ahova ősei egy házat építeni jöttek a több száz kömlődi telepessel együtt az életüket kockáztatva a Dunán hajózva, Ulmer Schachtellel, és ő maga egész életében magyarnak, dunakömlődinek érezte magát. Mergl Jakabné Kattári Anna két évvel később, 1977-ben, 75 évesen követi imádott férjét, osztrák állampolgárként. Őt is Dunakömlődön, a szülőfalujában temeti el a család: csecsemőként meghalt kisfiaik, Jakab és Jakab, illetve az őseik mellé, a végakaratauk szerint. Ők hazaérkeztek. Szülőföldjükre, Magyarországra, Duna-

kömlődre. Sírjukon rövid mondat őrzi harcukat: „Harcotok megszűnt, tietek a nyugalom.”

Végszó

Rödlmayer Elisabetha, Reinné Rödlmayer Julianna és nagyon sok dunakömlődi, hazájából ok nélkül elűzött sohasem térhetett vissza. Magyarországra, Dunakömlődre. Mergl Jakab bátyja és családja egy része sem. Ők Németországban nyugszanak, az 1953-ban Rödlmayer Elisabetha is ott került örök nyugalomra, Reinné Rödlmayer Julianna 1963. július 20. napjától nyugszik német földön eltemetve. Jakab bátyja, Miklós 1962. május 11-én Tauberbischofsheimben kerül örök nyugalomra.

Végleg a csend telepedett mindenre. Az értelmetlen, megalázó, indok nélküli elűzöttek élete, sorsa idegen országokban ért véget. Csak a néma csend, az emlékezés marad, a szétszakított családi sorsok és a kínzó fájdalom.

Egy emlékmű és egy elhagyott temető is őrzi még az emlékeket arról, ami Pakson, Dunakömlődön is megtörtént, arról, aminek sohasem szabadott volna megtörténnie.

Ahogy a Pakson élő ma 90 éves Rödlmayer Éva néni kérte: a sóhajok és a fájdalom hídja legyen a neve, és soha senki ne mondja azt, hogy ez kitelepítés volt. Az elűzés legyen mindörökké a neve annak, amit az itt élő becsületes, dolgozó honfitársainkkal tettek. (9.) Mindörökké őrizzük meg

emlékeinkben a Mergl Jakobokat, Kattári Annákat, Rödlmayer Elisabethákat, Rein Juliannákat.

Dunakömlőd a II. világháború után a hazai németek elűzése által leginkább sújtott települések közé tartozott.

A svabkitelepites.hu adatai szerint Dunakömlőd esetében 1955 fő, Paks esetében 15 fő a lakosság száma, amely a marhavgonokba kerül jogfosztottan, minden vagyonától, ingó és ingatlanától, családtagjától megfosztva elűzésre.

1945 nyarán létesített Népgondozó Hivatal településenként felmérte a kitelepítésre a törvényben megfogalmazott kitelepítendő személyek számát és névsorát. Ennek alapján községenkénti névjegyzéket állítottak össze. Dunakömlődön 2641 személy szerepelt a névjegyzéken, ez 334-gyel több, mint az 1941-ben regisztrált lakosok száma.

A szekszárdi levéltárban több dobozban, név szerint pontosan dokumentáltan találhatóak meg az elűzöttek életének adatai.

Lejegyezte, kutatta: Dr. Németh Gabriella

Felhasználni kizárólag a szerző nevére való hivatkozással és változtatás nélkül lehet!

Liszi néni és családja

FORRÁS:

- 1-2. Dunántúl folyóirat, 1923.
3. Kömlödi római anyakönyvi adatok
4. Házasságlevél
5. Wikipédia
6. Kolléga-Tarsoly István: II. József német telepesei
- 7., 9. Rödlmayer Éva néni emlékezései
8. Mergl Julianna emlékei

Dr. Németh Gabriella

Az egykori dunakömlődi kisfiú, Ring Mihály és a családja története

(Részlet)

Amikor az 1946. évi egyik május végi nyárias napon a Dunakömlődön élő 12 éves kisfiú a Ring családban követte édesanyját és húgát a Rózsa utcai házba, próbálta megérteni, hogy az otthonukat el kell hagyniuk, mert jönnek a csángó magyarok, és „kell” nekik a házuk. Aztán mégsem érkeztek meg a csángók, így visszaköltöztek az otthonukba. De az örömük csak pár napig tartott, mert megérkeztek az endrődiek, és nekik viszont kellett a Ring család háza, lakóingatlana. Jöttek a csendőrség kíséretével, akik a benne élő tulajdonosok előtt kérdezték meg:

– *Tetszik valakinek ez a ház?*

Mivel az igen válaszra nem kellett napokat, sőt percek sem várni, a család újra az utcán találta magát.

Nem tartott sokáig a szülőháza, a szülőföld illata, szaga, házai, patakjai, erdői iránt érzett érzések, érzület, hiszen napokon belül megindult a hatalom által kitelepítésnek nevezett terv, koncepció, cselekvés végrehajtása Dunakömlődön is. Az elűzés! Lovaskocsival vitték a paksi pályaudvarra a Ring kisfiú, Mihály családját is; holott édesanyja magyar volt, német felmenői sem voltak!

A fennhatóság, a hatalom cinikusan és nagylelkűen felajánlotta az édesanyának, hogy váljon el a férjétől, és akkor nem kerül gyermekeivel a marhavagonok egyikébe.

Hát nem vált el!

Igaz, az édesapa, a férj valahol Oroszországban volt már ekkor, és azt sem tudták a szerettei, hogy él-e még, de ez a lehetőség fel sem merült. A kisfiú is értette édesanyja érveit, a régen látott édesapa hiánya sem tudta ezt még az ő kisiskolás gondolataiban sem felülírni.

Negyven kilogrammnyi csomag volt a Ring családnál is, amit a paksi vasúton a hatalom emberei még többször alaposan átkutattak, hátha értékeket lehet még kivenni a már így is jogfosztottá, földönfutóvá tett, ott-

honaikból kiűzött szorgalmas dunakömlődiek csomagjaiból, így a Ring családéból is.

A marhavagon annyira zsúfolt volt, hogy a gyerekek aludhattak csak éjszaka, Mihály és a húga is csak ekkor, az ifjancok, serdülők, kiskorúak, babák helyén nappal próbáltak a szülők néhány órányira megpihenni a zárt, levegőtlen, ablaktalan, állatok szállítmányozására tervezett vagonban.

Sokáig állt a magyar határon a szerelvény, de másutt is gyakran félreállították őket hosszú órákra is. A határon a magyar csendőröktől elvették a fegyvereiket, és további heteket vánszorgott, haladt a szerelvény az ismeretlenbe.

Két hétig tartott az út! A Duna melletti részen higiénia, tisztálkodási lehetőségek teljes hiányában fürödni szeretett volna Mihály és a falubeli társai, barátai, de mindez egy röpke vágy maradt, a csendőrök a létszámot, a kvótát nem veszélyeztethették.

Már németországi területen áll a vagon, amikor Mihály, a Ring kisfiú leszállva egy néger szavaira eszmél.

– Kérsz?

Egy amerikai katona volt. Jóízűen étkezett, hatalmas karéj kenyeret tartva a kezében a nyugati szövetséges zónában, és megindíthatta a kisfiú szánakozóan éhes tekintete, mert megkérdezte tőle:

– Kérsz? Szeretnél kenyeret?

A kisfiú szemei felcsillantak, még ma, 78 évvel a történések után is ugyanúgy mosolyra fordul a szája és csillognak a szemei a történet ezen része felidézése közben, mint akkor, ott nagyon távol a hazától, és hetek óta nagyon éhesen.

A 12 éves Ring Mihálynak még soha semmi nem esett jól annyira, soha nem evett olyan finomat, ízleteset, jó ízűt; minden falat örökre beleégett az emlékeibe, amelyet a németországi nyugati szövetséges hatalmak zónájában a megszálló amerikai katona adott a kezébe egy kenyérdarab formájában, és amelyből senkinek sem tudott egy falatot sem adni akkor, csak a húgának!

Még azt is felülírta a boldogsága, a kenyér íze, hogy a jobb karja hetek óta törött volt, a paksi orvos ottthon csak egy sínhez rögzítette a játék közben még otthon elrepedt, eltört, de furcsán, most már egyre veszesebb helyzetben álló és mindenáron össze-

Ring Mihály és húga, Ring Teréz (1946, Németország)

forrni szándékozó könyöktájt. Mihály próbálta megérteni kisfiúként azt is, hogy Németországba való megérkezésükkor az egyik vagont miért nem nyitották ki a magyar csendőrök, miért amerikai felszólításra és beavatkozásra volt szükség a félretolt vagon megnyitásához. Egy élelmiszerekkel zsúfolásig megrakott, de mindvégig megbontatlan szállítmány várakozott csendben, különállva, amit éppúgy elkoboztak a nyugati szövetséges hatalmak katonái a magyar állam katonáitól, mint a kényelmes ágyakkal, fotelekkel megrakott csendőri vagon.

Ring Mihály szülei

Dunakömlődi barátokkal:

Ring Mihály, Schütz Antal és János (1946, Németország)

Amikor a hatvanas évek végén Ring Mihály az apai nagypapájával találkozhatott végre évtizedek múlva mindenféle hatósági engedéllyel Németországban, ő azt mondta az unokájának:

„Itt még a csillagok sincsenek annyian az égen, még azok sem ragyognak úgy, mint otthon, a hazában.”

Közel százévesen, 99 és fél éves korában az apai nagypapa német földön került örök nyugalomra, míg a felesége, az apai nagymama már korábban a szülőföldön, Dunakömlődön.

Ring Johann telepes egy hazát építeni érkezett első telepesként Kömlődre 1785-ben. Bexbachból, a Saar-vidékről érkezett, 34 éves volt ekkor, nő, római katolikus vallású. Egy fia és három lánya is vele érkezett feleségén kívül. Az adatok szerint 1751-ben született német földön. (Auswanderungen aus Pheinpfalz und Saarland im 18. Jahrhundert von Werner Hacker; Németh Gabriella kutatása)

A Ring család együtt Pakson, a kertben

Lejegyezte, kutatta: Dr. Németh Gabriella

Felhasználni kizárólag a szerző nevére való hivatkozással és változtatás nélkül lehet!

Wollner Pál

Tisztes Polgár kitüntetések

A 2024. március 15-ei városi ünnepi program részeként a Csengey Dénes Kulturális Központban Szabó Péter polgármester mondott ünnepi beszédet. Az esten átadták a Tisztes Polgár kitüntetéseket, az elismerést ebben az esztendőben Kern Tatyjana, valamint Ujvári Dávid vehették át.

A kitüntetéseket a képviselő-testület azon, több mint 20 éve paksi lakhelyű, köztisztelőben álló személyek részére adományozza, akik a város életében jelentős szerepet töltenek be, és akik személyes emberi példamutatásukkal és életpályájuk révén a város megbecsült tagjai. A Tisztes Polgár kitüntetésben évente ketten részesülhetnek.

Az ünnepségen a kitüntetettekről az alábbi méltatások hangzottak el:

Kern Tatyjana orosz származású paksi lakos. Fiatal házasként került városunkba, helybeli férjével itt alapított családot, és nevelte fel három gyermekét.

1980 és 1986 között, az atomerőmű-beruházás idején az itt élő orosz családok napi problémáinak megoldását intézte. 1984-től 2000-ig a Móra Ferenc Általános Iskolában orosz nyelvtanárként tanított. Később a 2. blokki elhárítási projektben helyszíni és szabadidős koordinátorként tevékenykedett. Munkájáért állami kitüntetésben részesült.

Nyugdíjba vonulásáig az MVM Paksi Atomerőmű Zrt. Tájékoztató és Látogatóközpontjában munkálkodott, fő feladata a Rosatom atomenergetikai vállalattal való kapcsolattartás volt. Öt éven keresztül rendszeresen szervezte az erőműves szakembe-

rek látogatását a leningrádi atomerőműbe, húsz éven át kapcsolattartó volt a Paksi Atomerőmű Dolgozóinak Szakszervezete és a Rosatom szakszervezeteinek együttműködésében. Ugyanígy szívén viselte a magyar TEIT és az ennek megfelelő orosz szervezet közötti kapcsolat működését. Részes a Novovoronyezsszel létrejövő testvérvárosi kapcsolat kialakításának. A Rosatom energetikai minisztere az „Atomenergiáért Végzett Munkáért” kitüntetést adományozta számára.

Paks Város Önkormányzatával együttműködve évente szervez ifjúsági táborokat. Sor került már fotótábor, környezetvédelmi tábor, „Atomkvíz” elnevezésű testvérvárosi találkozó megtartására, valamint a leningrádi egyetemmel közösen rendezett diáktalálkozóra. A NUC KIDS nemzetközi tehetségkutató projekt szervezését, lebonyolítását tíz éve végzi. A részt vevő diákok közül többen lettek ismert művészek Oroszországban, a kulturális csereprogramok által nyújtott élményeknek több száz gyermek örülhetett.

Immár 20 éve elnöke a hazánkban élő orosz közösségnek, öt éven át a Közép-európai Orosz Szövetség elnöke is volt. Felvállalta a magyarországi és az oroszországi katonai temetők és a Don-kanyar magyar katonai temetőjének gondozásával járó ügyek intézését. Megkapta az „Orosz–magyar Barátságért és Együttműködésért” kitüntetést.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett a paksi és orosz együttműködés alakításában, bővítésében, a város fejlődését segítő sokoldalú kapcsolattartásban, ezért Paks város képviselő-testülete a Tisztes Polgár kitüntetést adományozza Kern Tatyjana számára.

A másik díjazott Ujvári Dávid

Ujvári Dávid még kisgyermekként, 1980-ban költözött családjával Paksra. Hamarosan belépett az újonnan alakult, Mádi Magdolna vezette Tűzvirág Táncegyüttesbe, mellyel egész további élete összefonódott, s melynek oszlopos tagjává vált, miután a táncot élethivatásnak választotta.

Korán kiderült lábtechnikai tehetséggel párosuló kivételes ritmusérzéke, amely az évek során a legvirtuózabb táncok elsajátítását tette lehetővé számára. A magyar és a külföldi táncok legváltozatosabb ritmusképletei sem okoztak neki lehetetlent.

Az együttesnél lehetősége nyílt megismerni magyar és nemzetközi vezető koreográfusokkal, akiktől folyamatosan a színpad iránti alázattal tanult el mindent, amit lehetett. A Kárpát-medence számtalan tájának tánca mellett elsajátította többek között pl. afrikai, ír, kaukázusi, kínai, indiai, török, thaiföldi, bolgár és örmény népcsoportok táncait is.

Így a Tűzvirág Táncegyüttessel eljutott szinte az összes magyar színház színpadára, táncolt a Magyar Állami Operaház, a Vígszínház és a Nemzeti Színház világot jelentő deszkáin, és több televíziós show-műsorban. A magyar táncművészet hírnevét öregbítette többek között Németországban, Spanyolországban és Írországban, Hollandiában és Horvátországban, valamint Olaszországban és Belgiumban is.

A külföldi útjai és a hazai vezető színházakban történő fellépések során munkája egyre professzionálisabbá érett. Az évek során egyre inkább kibontakoztatta előadóművészi kvalitásait, a táncegyüttesben szólótáncosai felejthetetlenek.

Közben részt vesz a Tűzvirág Táncegyüttes gyermekcsoportjainak felkészítésében, valamint a paksi általános iskolában néptáncoktatóként, óraadóként a táncművészet és a kultúra nagykövete, paksi gyermekek százai tanulják tőle a tánc és a színpadi kultúra alapjait.

Táncpedagógusként végzett a Táncművészeti Egyetemen, azóta a gyermekek oktatása mellett magyar gyermektánc-koreográfiákat is készít.

Kitartó, elhivatott, értékeket felismerő és közvetítő táncos vált belőle. A tánc iránti szeretetével, elhivatottságával és emberségével a táncegyüttes tagjai mellett a gyermekek, a szülők és a közönség szívébe is beopta magát, ezért Paks város képviselő-testülete Ujvári Dávid számára a Tisztes Polgár kitüntetést adományozza.

Az ünnepi esten a Princess Együttes nagy sikerű műsorát láthatta a közönség.

Az ünnepség zárásaként Leber Ferenc alpolgármester mondott pohárköszöntőt.

Lovásziné Anna

Virágzó, tulipános városom

Paks élénk testvérvárosi, partnervárosi kapcsolatot ápol. Ennek keretében különböző delegációk érkeztek a Város Napjára, többek között a Vajdaságból is. A zentai Nyugdíjas Fórum küldöttségét, vezetőségét az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület fogadta, melynek magam is tagja vagyok. A vendégek programjának szervezését nagy örömmel vállaltam magamra. A kapcsolatépítés és tapasztalatcsere mellett természetesen a városnézésre is nagy hangsúlyt helyeztem. Nagyon szeretem a városomat, ezért minden szépségét szerettem volna bemutatni, és a hangulatából ízelítőt adni. Ami az időhiány miatt most kimaradt, azt a következő alkalmakkor pótoljuk. Mert hogy sok látnivaló van! Köztük a kuriózumnak számító tulipános házak. Ezeket sikerült megmutatni!

A tulipános házak azért is érdekességnek, ritkaságnak, különlegességnek számítanak, mert a panelházépítés korszakában a merev, szögletes, egyhangú vonalak közé a tervezők az ívelt, lekerekített formákkal, a tulipánmotívumokkal barátságosabb környezetet igyekeztek teremteni. Ilyen sehol másutt nincs, csakis Pakson! Akkor a fejlődő, kibontakozó, virágzó város a tervezők által a tulipános házakkal is megerősítést nyertek. És Paks nekem azóta is folyamatosan virágzó város! A tulipános házakat én a nevezetességek közé sorolom. Az építésük óta eltelt öt évtized alatt a házak megviselődtek és felújításra szorultak, így a „tulipánok”, a jellegzetes falfelületek megritkultak. Még emléküik is halványult. Lehet, hogy a ma itt élők közül sokan nem is tudják, hogy mit jelentenek a tulipános házak, és ha látják is a falakat a mintákat, nem tudják, mi rejlik mögötte. Mint ahogy a zentai vendégek felé tettem, Olvasóinknak is szeretnék egy rövid ismertetést adni a tulipános házakról.

Ehhez az idén 30 éves lapunk, a Paksi Tükör 1994-ben megjelent első számából, Beregnyi Miklós írásából idézek.

„A tulipános házak”

Az atomerőmű építésével párhuzamosan nagy lendülettel halad a lakótelep építése, és 1974–75-ben átadásra kerülnek a Barátság u. – Szabó Erzsébet u. – November 7 u. lakóház tömbjei. 1975. szeptemberben országos vita bontakozik ki az Élet és Irodalom (ÉI) című hetilapban a paksi tulipános házakról. 1975 szeptemberében Csete György építész – az ÉI-vitát megelőzően és attól függetlenül – rövid tanulmányban összegzi addigi munkájukat, és ezt az anyagot elküldi az akkor induló Mozgó Világnak. Ám az új folyóirat első száma csak 1975 decemberében jelenik meg, az ÉI-vita pedig már november végén le is zárul.

Mivel a Mozgó Világ első száma nehezen hozzáférhető, idézek az abban megjelent Csete-tanulmányból, amelynek címe: Hasábok és virágok.

Részlet:

„Úgy érzem, mintha erdőben járnék, amikor a házak között vagyok, pedig még nincsenek fák – mondta valaki Pakson.

A fák növekvő, változó, azonos elemekből felépülő szerves alakzatok.

Gyökerük, törzsük a földhöz köti őket, lombozatuk, koronájuk a fény fele fordul. Szándékunk szerint kicsit ilyenek a paksi házak is, ahol az Atomerőmű lakótelepen kísérletet tettünk az egyhangúság feloldására. Átfogó és teljes megoldást mi sem tudtunk adni, csak részeredményeket mutathatunk fel.

Úgy véljük mégis, hogy munkánkkal hozzájárulunk egy probléma-rendszer megfejtéséhez."

Eddig az idézet és a bevezető. Az ezután következő anyag része annak az „Annotált kronológiának”, amelyet 1986-ban írtam, a Paksi Mozaik 10. számában jelent volna meg az alábbi címmel: Két évtized: 1966–1986!

Íme a jelzett részlet:

Ordas Iván a Népújság 1975. november 23-i számában elmarasztaló véleményt mond a "pingált" házakról. Ezeket az épületeket a Pécsi Ifjúsági Iroda tervei alapján a TÁÉV kezdte építeni a Kishegyen.

Az az építési irányzat, melynek szellemi vezére Csete György volt, a "tulipános" házaival országos vitát robbantott ki és végül a paksi házak csak ürügyül szolgáltak arra, hogy az építőművészetünk területén felhalmozódott feszültségeket egy kis szelepen elkezdje kiengedni, de ezen szelep elég hamar bedugult.

Az országos vita az Élet és Irodalom ("ÉS") hasábjain indult el, melyet igen tanulságos újra olvasni, hiszen közben tíz év telt el és azóta a "tulipános" házak helyett, azok ellenpólusaként felépült a "Csikágó". Ugyanis a köznyelv így nevezi az Árnyas-Fenyves ...stb. utcákat magába foglaló új telepet, melyben ismét helyet kapott egy tízemeletes épület.

Az utcák elnevezése és még a mai napig is rendezetlen közterületek fura érzést váltanak ki az emberből, hiszen árnyék sincs az Árnyas utcában. Csak abban reménykedhetünk, hogy 15-20 év múlva árnyat adó fák alatt sétálgathatnak az utca lakói. Ez a lakótelepi rész igen zsúfolt, pedig hely bőven van.

Én közel tíz évet töltöttem a lakótelepen, a „tulipános” házban és közvetlen környékén, de nem osztom véleményem azokkal, akik leszólják ezeket az épületeket.

Mielőtt közreadnám az "ÉS"-ben megjelent cikkek annotált anyagát, idézek a "Művészet" 1983. márciusi számából, melyben Csete György így summázza Paks tanulságait: ..."Pakson leromboltuk a "rácok" sarkait és ezt az önjelölt hangadó szakmabeli ellenfeleink a "tektonikára" hivatkozva számon kérték tőlünk. Szeretném nyomatékosan aláhúzni: nem a párt, nem az állam, nem a beruházó és nem a kivitelező!

A szakma: teoretikusok, "szállodatervezők" stb.

Majdnem tönkretettek bennünket, ám ez a kisebb baj. A nagyobb hogy megvonták tőlünk a lehetőségét annak, hogy tisztességgel megépítsünk egy várost; hogy a városszerkezet így, a betiltott vagy átalakított épületek nyomán, szétesett, a környezet diszharmónikussá vált, s ezzel megkárosítottak 15000 ott lakó embert. De a legnagyobb felelőtlenség az, hogy jó időre mások kísérletező kedvét is elvették attól, hogy akár a pannellel, akár építészetünk – úgymond – "megmagyarításával" foglalkozzanak. Ezzel végső soron az országot károsították meg. Mert mit is mondott a kísérlet leállításakor az akkori építési miniszterünk?

"Hát jó, ha a szakma így látja: az egész ország szürkében lakik, miért legyenek a paksiak különbek náluk? És egyébként is, mi lesz, ha mindenki ilyet akar."

Részlet az 1975-ben megjelent „ÉS” közreadott írásaiból:

Kerényi József: Kísérlet a változtatásra c.

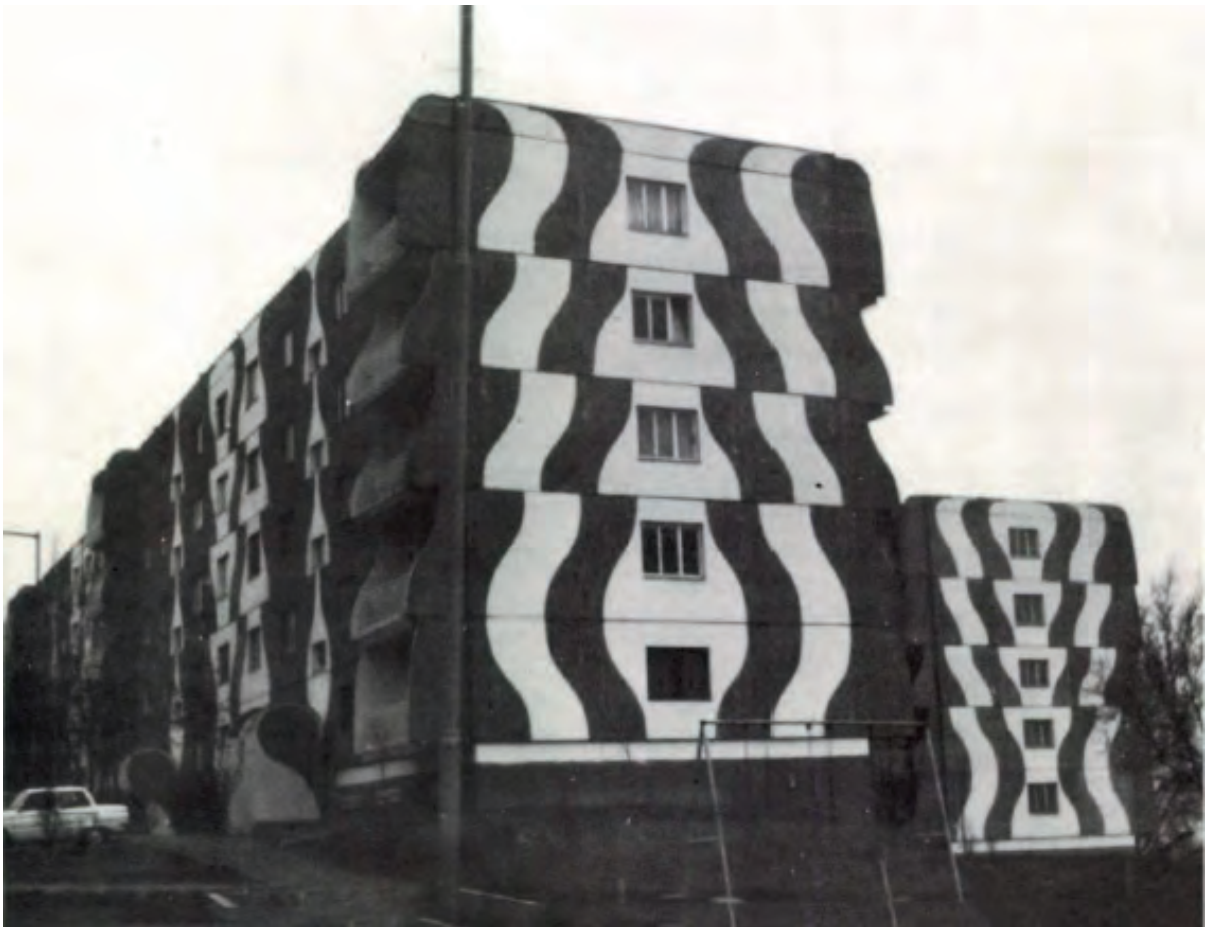
1975. okt. 25. 43. sz. 5. p.

"...Összefüggéseiben a paksi kísérlet törekvés a változtatásra. (Remélhetőleg komplexen meg is valósul.) Ennek a kísérletnek az a legnagyobb eredménye, hogy felhívta a figyelmet az emberi környezetteremtés jelenlegi ellentmondásaira, a leküzdésére irányuló küzdelemre és arra, hogy alapvető változás csak a társadalom összefogásával valósulhat meg."

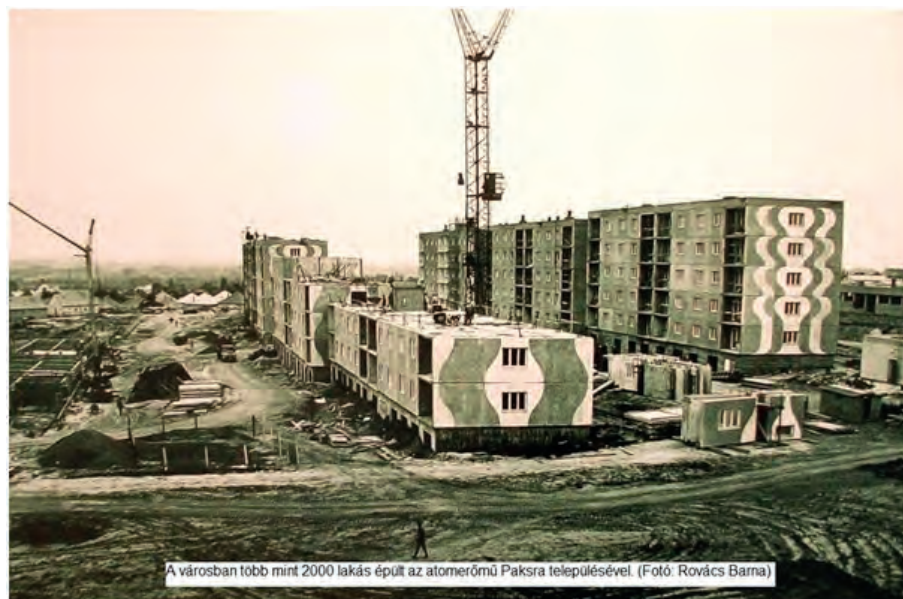
Berey Katalin: Nemzeti ihletésű építészetet!

"ÉS" 1975. okt. 25. 43. sz. 5. p.

"Nem akarom védelmembe venni a pécsi tervezők körét, mert nincs is erre szükségük. Szándékaik tisztasága vitathatatlan és rokonszenves." "...A népművészet és az építészet valóságos kapcsolatát keresik. Lehet, hogy nem az az egyetlen út, amit ők választottak; lehet, hogy másfelé is el lehet indulni, de egy bizonyos, valamerre kell."

Beregnyei Miklós fotója

A városban több mint 2000 lakás épült az atomerőmű Paksra településével. (Fotó: Rovács Barna)

A Paksi Hírnökben 2010-ben (május 7.) megjelent cikk:

Megőrizték a tulipánokat

Az Év Homlokzata 2009 pályázaton jelölgetes paksi tulipános ház felújításával nyert kiíródíjat egy helyi építőipari vállalkozás. A szakértők alkotta zsűri a Szabó Erzsébet utca 2-4. szám alatt, ügynövezett tulipános házat ítélte dísmérésre méltónak.

A nyertes Fries és Prantner Bt. vezetői elmondták, hogy alvállalkozóként a Szőke Bau Kft. segítette munkájukat. A Bau-mit csoport által hirdetett pályázatnak mintegy évtizedes múltja van, minden évben több kategóriában is jutalmazták a legigényesebb homlokzatok kivitelezőit. A Fries és Prantner Bt. munkáját oklevéllel ismerték el. Az épületfelújítás generálkivitelezője a Forster Kft. volt.

A nyertes cég vezetői: Fries Pál és Prantner József

Sokan tévesen gondolják, hogy a tulipános házakat pécsi egyetemisták tervezték. Valójában az állami tervező vállalatához tartozó Pécsi Ifjúsági Iroda munkatársainak tervei alapján készültek. Végzett, profi építészek ter-

vezték az azóta Kossuth- és Ybl-díjjal kitüntetett Csato György vezetésével. Ezek az épületek önmagukban nagyon kevés értéket képviselnek, mondta Horváth András főépítész. „Legendás” a hozzájuk fűződő vita tette őket. A tömeglakás-építési programban születő panelepületek nagyon kis mozgásteret adtak tervezőiknek is, az ott élőknek is. Rossz infrastruktúrájú, étkező nélküli, viszonylag kis helyiségeket tartalmazó otthonok készültek, mondta Horváth András. Voltak törekvések arra, hogy a szocializmus lakásépítési programja keretében létrejött paneleltérteket élhetőbbé tegyék. A magyar próbálkozások közül az első és legismertebb a

paksi atomerőmű építésével párhuzamosan születő lakótelepen érhető tetten. Mint Paks főépítésze kiemelte, az akkori törekvés a házak dekorálásánál tovább mutatott, építészeti tervet is tartalmazott, amelyek célja a lakókörnyezet, a lakások élhetőbbé tétele volt. A tulipános házak megépítése komoly vitát generált, ami az Élet és Irodalomban zajlott, s amelyben szinte kivétel nélkül megszólalt minden magyar értelmiségi.

A most zajló paneleltérítési programban természetesen komoly fejtörést okozott, hogy mi legyen a tulipános házak sorsa. A döntésben a lakóközösségek véleménye volt a mérvadó. Ahol úgy döntöttek, hogy a felújítás után is legyen tulipános motívum, ott visszakerült rá. Kétfajta megoldás van, az egyik, amikor a hőszigetelés és homlokzati festés után már semmi sem emlékeztet a korábbi, lapokból álló raszteres homlokzatra, ami a panelek sajátossága. A másik, amikor ez is visszaköszön az épületen, aminek az az indoka, hogy a tulipános motívumok ritmusát éppen ez a raszteres szerkezet adta annak idején.

Ha megmaradnak ezek a tulipános motívumok, azzal nem építészeti értéket őrzünk meg, hanem egy kedves helyi sajátosságot, ami egy néhány évtizeddel ezelőtti „forradalom” emléke egyben.

Vida Tünde

Az épülő tulipános házak a hetvenes években

Balázs Kovács Sándor

Sárközi hiedelmek

A hiedelem olyan vallási képzet, amely nem tartozik a hivatalosan elismert egyházak vagy vallási rendszerek által elfogadott hittételek közé (babona). E névvel illetik továbbá az európai (s a magyar) parasztság rendszert nem alkotó vallásos képzeit, kozmogóniáját, előírásait, tilalmait. E paraszti hiedelmek többféle összetevőből jöttek létre, egy részük régebbi pogány világképek maradványa, mások egyházi hittételekből torzultak hiedelemmé. Új hiedelmek is létrejönnek feltűnő, felindulást keltő jelenségek magyarázataként, például természeti katasztrófák vagy háborúk alkalmából, vagy olyan esetekben, amikor érthetetlen vagy kikerülhetetlennek tűnő társadalmi jelenségekkel találkoztak (ilyen volt például a tüzes indzsellérről szóló, a 19. században létrejött hiedelem.)

A babona természetrajzában az egyén élete nem folyhat elszigetelten a társadalom egészének sorsától. A hiedelem szinonimájaként is felfogható babonás gondolkodásmód ezért kapcsolatot, analógiát keres (és talál) az események között. Elégeti a boszorkány fogta seprűt, s lám, ezzel megsemmisítette a félelmetes bűvös tudományt. A szignatúratanként ismert elmélet szerint minden növény külső formája megmutatja, hogy segítségével melyik betegség gyógyítható. Így például a sáfrányt a sárgaság ellen használták, míg a vese alakú bab fogyasztását a vesebeteg gyógyítására ajánlották. Bátán a sárgaságba esett emberek kilenc napig sárga szalagot hordtak ruhájukon, majd a szalagot a határban valamelyik keresztútnál eldobták.

A tételes vallások alatt és azokkal összefonódva éltek a babonák, amelyek segítségével a magára hagyott nép betegségeit gyógyította, magyarázatot keresett a természeti és társadalmi jelenségekre, s azokat igyekezett valamilyen módon befolyásolni. A babonák átszőtték az egész életet.

A régi sárköziek is hittek a rendkívüli képességű emberekben és a csodás lényekben. Azt tartották, hogy aki keresetlen szentet talált, ördögi hatalmat nyert. Aki azonban eladta magát az ördögnek, cserében a gonosz a rokonokat sanyargatta, azok szenvedtek a tudós emberek bűnéért. Látó és tudó lehetett úgy is valaki, ha Luca-székre ült, vagy elrejtőzött;

az egyik elrejtőzött ember napokig feküdt kiterítve, úgyhogy felesége már el is siratta; magához térve elmesélte, hogy a másvilágon járt, ahol borral is megkínálták. A szemmel verést az összenőtt szemöldökű, úgynevezett szúrószőrű emberek ártalmas tekintetének tulajdonították. Ismertek olyan kocsisokat, akik tetszés szerint meg tudták állítani lovakat. (Ma már úgy tudjuk, hogy a kocsirúd végét farkashájjal kenték meg, s ettől hőköltek vissza a lovak.)

Nagyon sokat foglalkoztatta a sárköziek a kincskeresés gondolata, erre a foggal és körömmel született hetedik gyermeket, az úgynevezett **táltost** (a régi sámán magyar utódját) tartották megfelelőnek, aki egymás mellé tett hüvelykujjai beolajozott körmében meglátta a föld mélyén rejlő kincseket. A magyar néphit mediátoralakja, akit a kutatás – többkevesebb megszorítással – a feltételezett ősvallási, sámánisztikus világfelfogás örökösének, a honfoglalás korában még sámán funkcióit betöltő személynek tart. A rá vonatkozó közelmúltbeli adatokban az elmúlt századok – különösen a boszorkányperek – adataiból egy működő, a közösségben többféle funkciót betöltő specialista figurája bontakozik ki. Az újkori hiedelmekben leghatározottabbak a természetfeletti képességeinek eredetével és megnyilvánulásaival kapcsolatos vonásai; közösségi szerepére – egyáltalán ember voltára – csak néhány hagyományörző területről vannak élménytörténetekben is megfogalmazódó adataink.

A táltoshivatás *„felsőbb rendelés”*, a táltost a *„Jóisten úgy teremtetted”*. Egy táltos vallomásából egy 1725-ös boszorkányperekben: *„A táltosságra nem tanított senkit, mert azt az Isten anyja méhében úgy formálta.”* A táltos fölösleges csonttal születik: rendszerint foggal vagy dupla fogsorral, hat ujjal. Ezt a tényt születéskor titokban kell tartani. Ha a fogat ilyenkor elveszik vagy a titkot elárulják, a gyerek nem lehet később táltossá, vagy meghal. Sok adat szerint születése után rögtön megszólal; szüleinek ezt a tényt is titokban kell tartaniuk. A leendő táltos beteg, megkínózzák. Néhány adat arra vall, hogy természetfeletti lények kényszerítik, hogy vállalja a táltosságot. Ha vonakodik, megbetegítik, nyomorékká teszik. Esetleg elkóborol, elhagyott helyeken bolyong, emberkerülő; fél, hogy elviszik.

Hét-, ritkábban tizenkét, tizennégy éves korában elviszik a táltosok vagy szellemek, egyes adatok szerint ló vagy bika alakban; *„elragadják”, „érte jönnek”*. Sok adat szerint álmában viszik el, vagy lelkét viszik el, míg három vagy hat napra elrejtetik, elragadtatják. A rejtezés tetszhalálszerű, transzállapot. Míg teste mereven fekszik, testéből lelke eltávozik, a túlvilágon jár: a túlvilágon látja a halottakat és *„tudományt nyer”*; e szimbolikus halál jelenti beavatását. Visszatérve, felébredve be tud számolni a túlvilágon látottakról. Ettől kezdve *„tudománya van”*.

A táltosnak – hiedelemmondai adatok szerint – fája, „égigérő fája”, magasba nő, botja vagy valamilyen hirtelen magasba szökő növénye van. Erre fölhangva vagy ráállva a halottakkal beszél, jósol, elveszett átlatok, ellopott tárgyak hollétét tudja meg. A táltos időnként elrejtezik, és ilyenkor viaskodnia kell, megmérkőzik egy másik táltossal; általában bika, ritkábban csődör, tüzes kerék vagy láng alakjában. A táltosok általában az „**időjárásért**” viaskodnak, egy-egy szomszédos falu, „**határ**” képviselőjében. A viaskodást vihar, szél, jégeső kíséri, amely a győztes táltos faluját elkerüli; vagy esik a táltos szárazságtól kitikkadt határában. A vesztes táltos meghal, vagy örökre eltűnik a környékről. A bikák, lovak különböző színűek: fehér, fakó és fekete-füstös. A győztes mindig a világos színű bika.

A sámánhoz hasonló alak a **garabonciás**, aki földön jártában tejet és kenyeret kéreget, és ha megtagadják, hatalmas vihart támaszt; „**Csúnya idő jön, sárkány hentörög benne**” – mondták vihar közeledtekor. A garabonciás diák még a 20. század magyar néphitében is közismert hiedelemalak. A nyelvterület majdnem egészen ismert hiedelemmondák és természetfeletti képességeire, idővarázsló tevékenységére vonatkozó hiedelmek részint időjárásdémon-vonásokkal rendelkező természetfeletti lényként, részint természetfeletti tulajdonságokkal felruházott élő emberként, idővarázslóként állítják elének.

A garabonciás tudományos ember, akinek tudása elsősorban az időjárással, viharral, jégesővel kapcsolatos. Tudományát iskolában tanulta: tizenhárom, esetleg hét „**iskolát**” járt ki, az ördögtől tanult, „**ördögi mesteriséget**” tanult, barlangban nevelték az ördögök. Az iskola vagy a tizenkettedik osztály elvégzése után keréken forgatják a növendékeket: amelyikük „**nem vész el**”, abból lehet garabonciás. Varázstárgyai az iskolával és a tudós mágiával kapcsolatosak: könyve van – gyakran fordított írással –, amelyből oda- vagy visszafelé olvasva tudja szabályozni a viharfelhők mozgását vagy saját sárkánya hátán tett repülésének magasságát.

Diák, koldus, rongyos ruhájú ember alakjában vándorol, az emberekhez betérve szállást keres és enni kér: tejet (aludttejet), tojást, esetleg lisztet, lángost. Ha nem kapja meg, viharral fenyegetődzik, vihart támaszt. A vihart könyvéből „**olvassa ki**”, vagy előhívja a tóból, mocsárból, lyukból sárkányát, azt felkantározza, és lovaként használva a levegőbe emelkedik vele, repül rajta. Máskor siklót, gyíkot hív elő, ezt változtatja kantarával sárkánnyá. Repülését égi háború kíséri. A vihar tulajdonképpen a sárkány hosszú farka, amely lecsüngve végigsöpri a házak tetejét, a fák koronáját, kicsavarja a fákat. Jég veri a falu határát, vagy a tejet-tojást megtagadó személy házáat, telkét. Viharban száguldó alakja lehet tüzes vagy madár alakú is; a magyarság déli, délnyugati csoportjai „**kis fekete emberről**” és óriási méretű alakokról is tudnak. Az a hiedelem is ismert

volt, hogy a viharban sárkányok vagy garabonciások verekednek, az ő „viaskodásuk” okozza a vihart.

A harangozás távol tartja a falutól a vihart hozó garabonciást: amelyik faluban harangoznak, annak határát nem tudja jégveréssel elpusztítani. Könyvéből meg is tudja jósolni az esőt, vagy el tudja téríteni – „**kiolvasással**” – a faluhoz közelítő jégfelhőt. Sárkánya a vizes, mocsaras helyeken, tavakban, pocsolyákban tartózkodó, tojásból, víziállatokból kikelő sárkánykígyó. Ezen lovagolva vihart hoz, vezeti a viharfelhőt, vagy Szerencseországba, délre, vagy a nap közelébe repül, ahol nyelve alá tett kígyóhússal hűsíti magát. Máskor gyémántért kígyót vagy feldarabolt sárkányát adja el. Hátsállata nem mindig sárkány: lehetséges kígyó is, és különösen a Dunántúlról ismerjük a kakason és más madáron repülő garabonciást. Kincsmondák is kapcsolódnak alakjához, amelyek szerint a sárkányt lovává tevő kantára segítségével szerzi meg és a kígyók varázsgyűrűje segítségével hozza föl a föld mélyéről a kincset.

A **szépasszony** valamilyen tündérféle lehetett, mert csak a férfiakat kerítette hatalmába. Közönséges falusi asszony (ritkábban férfi) viszont a **boszorkány**, aki elveszi a tehén hasznát, megrontja az embereket, kicseréli a gyermekeket. Mesterkedéseit igyekeztek leleplezni, s megpatkolták vagy kiséprőzték őt. A negatív hiedelemszerepek elsőrendű és legfontosabb betöltője a közelmúlt Európájának paraszti közösségeiben a boszorkány volt. Alakja, a neki tulajdonított tevékenység szórványosan még a közelmúltban is eredeti funkciójában ismert. Mint a közösségen belül élő, ismert személy, akinek rontó tevékenységet, a rontó mágia képességét lehet tulajdonítani, a bajok „**magyarázata**”, bűnbak és a bajok jelezte vagy okozta feszültségek levezetőjét egyszerre. A boszorkány hiedelemalakjának, a neki tulajdonított rontó képességnek és egyéb hiedelemattribútumainak az volt a fő szerepe a paraszti társadalomban, hogy bármely egyéni baj, betegség, szerencsétlenség esetén ez a hiedelemalak, az általános boszorkányfogalom egy élő, ismert személyben konkretizálódhatott: a baj eredetét az ő rontó tevékenységére lehetett visszavezetni. A baj okát megtalálva, azt a „**rontás**” helyrehozatalával vagy a boszorkány elleni szankciók valamelyik hagyományos módszerrel orvosolni is tudták. A boszorkánynak ezt a bűnbakszerepét általában nem állandó szereplők töltötték be, hanem mindig az éppen adódó aktuális eset boszorkánysággal vádolható egyéne, akire e szerepet, a „**boszorkánygyanúba kerülés**”-t hagyományosan rá lehetett ruházni.

A boszorkány – mint élő személy – tehát nem vagy nem feltétlenül a fekete mágia ténylegesen működő specialistája volt, hanem rontó mágijával gyanúsított személy. A boszorkány szerepére való „**kijelölésben**” közrejátszottak a boszorkányhiedelmek, a boszorkány mibenlétére vonatkozó hagyományos nézetek is. Ezek alapján könnyebben került bo-

szorkányság gyanújába a rendezetlen életvitelű, rossz külsejű, szegény, beteges vagy olyan kétarcú foglalkozásokat űző személy, mint a gyógyító vagy a bába. De az időleges, egy-egy konkrét baj esetén „**kijelölt**” boszorkány személye általában az volt, akivel szemben a gyanúsítónak valamilyen elintézetlen ügye, tartozása, lelkiismeret-furdalása volt. A boszorkány szerepét bárki betölthette, aki olyan szomszédsági konfliktusba került valakivel, amely boszorkányváddal levezethető volt.

A boszorkányság a 20. században már nem működött társadalmi intézményként; az újkori boszorkányhiedelmek már kevésbé tükrözik a boszorkányság két-háromszáz éves, még világosan konfliktusokat feloldó szerepét. A boszorkányhiedelmek a hivatalos boszorkányüldözés idején a vádlott „**bűneit**” szaporították. Ha valaki társadalmi szerepét tekintve boszorkánnyá lett, neki tulajdonították a boszorkány hagyományos hiedelemalakjának összes attribútumát, a boszorkány mágikus rontó képességén kívül a boszorkánnyá válás, a tudományszerzés módszereit, a boszorkánytársaságokban, boszorkánymulatságokon való részvételt, az állattá változást, repülést, láthatatlanná válást és mindenféle egyéb természetfölötti képességet.

A boszorkány hiedelemalakja többféle ártó természetfeletti lény alakját, hiedelmeit magába olvasztotta, de a mindennapi mágia rontó módszereit is elsősorban neki tulajdonították. A közelmúltban a szemverés képessége is egyre inkább a boszorkányt jellemezte, az állítólagos szemmel verő egyén sokszor lett boszorkánygyanús. A boszorkány hiedelemalakját jellemző legfontosabb vonások általában asszony vagy lány, bár ismertek férfi boszorkányra utaló hiedelmek is. Lehet testi hibás, nyomorék, rossz kinézésű, de testi jegyei általában nem meghatározóak. Természetfeletti képességeit öröklí vagy tanulja: anya lányára, apa fiára hagyja a tudományt. Olyan adatok is ismertek, amelyek szerint egy-egy egész család minden nőtagja boszorkány, vagy az anya, nagymama lányával, unokájával működik együtt. A boszorkány nem halhat meg, míg tudományát át nem adta valakinek, a halál előtti átadás leginkább kézfogással történik. Ha nem akad vállalkozó, seprűt nyújtanak neki. A boszorkánnyá válás feltételének tartották Isten megtagadását és az ördöggel való cimborálást. A boszorkány lelkét „**eladta az ördögnek**”, Istennel, a vallásos rítusokkal, tárgyakkal nem fér össze: nem jár templomba, az éjfél misén háttal áll az oltárnak, Isten nevének említésére eltűnik.

A boszorkány természetfeletti képességei közül legjellemzőbb az alakváltozás: kedve szerint ölti macska, béka, kutya, tyúk, pulyka, liba, varjú alakját. Növény (tökinda, szederinda) vagy tárgyak (guruló hordó, kocsi-kerék) képében is megjelenhet. Láthatatlanná tud válni, zárt helyiségekbe behatol, bárhol bárkinek váratlanul megjelenhet, láthatatlanul, ember vagy bármelyik felvett alakjában. A hiedelemmondák boszorkánya álta-

lában állatalakban jelenik meg, vagy ember hátán közlekedik, miután azt kantár vagy kötőfék hozzávágásával „**lóvá tette**”. Tevékenysége jellegzetes időpontok köré csoportosul: Szent György és Luca napja, kisebb mértékben karácsony éjjele, újhoid péntekje, újhoid vasárnapja, kedd és péntek; illetve általában éjszaka vagy éjfél. Megjelenési helyei közül legfontosabb a keresztút: itt zajlottak a „**tanulás**” próbái, és ez lehetett a „**boszorkánymulatság**” színhelye is. A boszorkány felismerése a legáltalánosabb hiedelem szerint lucaszék segítségével történik, amelyre karácsonyi éjfél misén ráülve, vagy a mise alatt, vagy Szent György éjszakáján a keresztúton ráállva meglátja, hogy ki a boszorkány a falu asszonyai közül. Ezek ökör- vagy tehénszarvat, szarvasagancsot, tollat viselnek a fejükön, vagy félrefordított fejjel mennek be az ajtón, hogy szarvuk beférjen; máskor arról ismerhetők fel, hogy háttal állnak az oltárnak. A lucaszék készítőjének sietnie kell haza, mert a boszorkányok üldözőbe veszik. Mákot kell maga mögé szórnia, hogy azt szedegetve ne ériék őt utol. Más módszerek: Lucától karácsonyig font ostorral kell végigdurrogatni a falut; Lucakor vagy húshagyókedden átfúrt fakanálon kell átnézni.

A boszorkány halála nehéz, mert megkínózzák boszorkánytársai. Halála után vihar támad, koporsója nehezebb vagy könnyebb a rendesnél (mert az ördög elvitte a testét). Alakjához fűződő hiedelemmondák egyik leggazdagabb, az egész nyelvterületen ismert csoportja a boszorkánytársaságokról, boszorkánymulatságokról szól. A mulatság ideje gyakran meghatározott; az említett időpontok valamelyikén zajlik. Színhelye a faluszéli rét, erdő, liget, sziget vagy domb, hegy, esetleg Gellért-hegy, „**tokaji hegy**”. Színhelyként előfordul borospince, „**mély pince**”, alagút, továbbá fa teteje, körtefa, nyárfa is. A boszorkányok repülve jutnak ide: seprűn, szénvonón vagy „**elragadott**”, „**lóvá tett**”, kutyává, macskává változtatott embereken; esetleg hordón, kocsikeréken gurulva vagy azzá változva. Szórványos mondaadatok „**repülőzsír**” készítésére is utalnak: ezt a hónuk alá kenve emelkednek a levegőbe. A mulatságon esznek-isznak, táncolnak; a magukkal vitt embereknek kincseket adnak; azok is részt vesznek a lakomán, együtt mulatnak az általában szép nők képében megjelenő boszorkányokkal. A dáridó végén az étel-ital, kincsek a boszorkányokkal együtt eltűnnek.

A néphitben a rontás minden fajtáját elsősorban a boszorkány természetfeletti képességének tartják, így a tehén megrontását, a „**tejhaszon**” mágikus úton történő megszerzését, valamint az éjszakai lélegzési nehézségek és egyéb, „**megnyomásként**” értékelt bajok okozását, továbbá a végtagok bénává tételét, összezsugorítását, a száj „**félrehúzását**”, impotenciát, szerelmesek elhidegülését, nyáj szétszéledését, közlekedés akadályoztatását (kocsi megáll, ló nem megy tovább), a kenyérsü-

tés, vajköpülés sikertelenségét, a gyümölcsfák elszáradását. A hiedelmek szerint mindenfajta házi haszon megszerzésére képes, sajátosságosan az ő alakjához kapcsolódó rontó módszerekkel. Tejet fej a kútágasból, karácsonyi abroszból, túrót „okád” magának, a lótrágyát vajjá változtatja. Egyéb, mindennapi rontó módszereket is tulajdonítanak neki: így ártott a hit szerint a tartozékokkal (ember lábnyomával, hajával, ruhadarabjaival, a ház szemetével, szomszédból lopott forgácscsal) tulajdonosának, vagy kötéseket készített, megétette a szerelmeseket. Még a 20. században is ismert – boszorkánynak tulajdonított – károkozó módszer a harmszedés. Ennek célja vagy a falu összes tehenének, vagy a határ gabonatermésének hasznát megszerezni. A harmatot Szent György éjjelén vagy hajnalán kötényével, szoknyájával vagy lepedővel, abrosszal húzogatja össze a boszorkány. Otthon e ruhadarabból a harmatot a vetőgabona vagy a tehén takarmánya közé, esetleg a kenyérsütő lisztbe csavarja. Ennek eredményeként saját tej- vagy gabonahaszna gyarapodik, az egész közösségé csökken.

A boszorkánynak tulajdonított rontó tevékenység elsősorban a paraszti gazdaság, az emberi egészség, a családi kapcsolatok megrontására irányul. Az egész közösségnek okozott kár volt – a harmszedésen kívül – az eső „elkötése”, azonban a boszorkányperek anyagában még fellelhető módszereknek – egyáltalán, a boszorkány idővarázsló tevékenységének – a közelmúlt néphitében már nincs nyoma. Egyetlen ilyen vonatkozású hiedelem az, hogy a boszorkány forgószelet hoz, a forgószeletben boszorkány van: az odadobott késsel, baltával meg lehet őt sebesíteni.

A boszorkány gyógyító tevékenységére vonatkozó hiedelmek elsősorban arra vonatkoznak, hogy rontása eredményét csak ő tudja helyrehozni, vagy egyik boszorkány rontása okozta betegséget egy nagyobb hatalmú boszorkány tudja meggyógyítani.

Alsónyéken Lengyel néni öregapja boszorkányokkal találkozott egy éjszakán. Mint fiatalember elment apjával halászni a „hármás Bátához”. A kanálisban eveztek, éppen „íttak a pontyok”, megteltek a varsák, dagadt a halásztarisznya. Feljebb a parton muzsikáltak, fújogattak, danoltak, táncoltak. Nem bírták legyűrni kíváncsiságukat, a mulatók felé tartottak, hát cigányok rángatták a vonót, negyven pár táncolt, tündérszép lányok gatyás gulyáslegényekkel, röpködtek a tarka selyemszalagok. Odamentek mindketten, az öregapa – ifjú férfi még akkor – elkapott egy leányt, és beállottak a karikába. Éjfél kiáltott az őr a bátai toronyban, nagypapa éppen akkor kérdezte a leányt, hogy hová is való. Az meg eltitkolta az „atresszáját”, és eltűnt a többivel. Mire öregapa fölcusdott, észrevette, hogy kettéhasadt a ladikja, és egyik felével táncol. Megbájtolták a boszorkányok.

Az öregek szerint a boszorkányok Csanádból jártak a „**decsi högyre**” meg Nyékre. Lengyel néni szülei egy ízben gyalogszerrel tartottak hazafelé. Kerülgették a vadvizeket, hátakra kapaszkodtak, ahol szittyós volt a talaj, hát csak éjfél tájt jutottak a falu belső határába. Ott találkoztak egy kotyogós tyúkkal, hiába „**hössögették**”, a gonoszul kotyogó tyúk kitartóan utánuk tipegett a kiscsirkéivel, egészen a kapuig kísérté őket. Ekkor ébredtek arra, hogy boszorkány jár a nyomukban:

– Beugrottak a kapun, elreteszelték, és gyorsan a házba. Az öreg szülíke még font, várta őket. Egyszerre csak a búbos kemence tetején ott termett egy macska. „**Hát ez a macska honnét került ide?**” – kérdezte a szülíke. Ekkor bókolta a macska, és elszólta magát: „**Majd elestem.**” Boszorkány volt. Rögtön védekeztek ellene.

– Miként?

– A szülíke gatyamadzaggal bekötötte az ajtókilincset, az ajtósarkokat meg körösztbe megkente fokhagymával. A macska ekkor leugrott a banyakemencéről, az ágy alá menekült, hiába keresték, sehol sem volt. Öregapa előkereste a puskát, ki az udvarra, vizslatta mindenfelé a macskát. Hát a kapubálvány tetején ült a fekete macska. „**Reám ne lűj!** – fenyegette –, **mert visszapattan a golyó, magadat ölöd meg!**” Azután eltűnt a sötétbe, visszament Csanádba.

– Hogyan jöttek ide messzi Csanádból a boszorkányok?

– Megkenték a hónuk alját bűbajos írral, szárnyuk nőtt, és röptek. Leszállottak, riogatták a falut. Éjszaka múltán megint megkenekődtek, és vissza Csanádba. Bogár gazda egyszer reggel kiment az udvarra, hát ott ridogál egy menyecske. „**Miként kerültél ide?**” – kérdezte Bogár, miután előlről s hátulról alaposan szemügyre vette, és szerfölött csinosnak találta. „**Csanádból jöttem a boszorkányokkal** – vallotta az asszony –, **de nem tudtam megkeneködni, és itt ragadtam.**”

Decsen még ma is mesélnek Luca székéről, természetesen már nevetve:

– Úgy beszéltek az öregek, hogy aki szentestén kiült a nagytemplom előtt vagy a Pozsgai-dombon a Luca székére, az látta, mint gyűnnek a tekerőzött menyecskék. Seprűnyélen lovagoltak, leszálltak, egy ember sora megüsmerte őket, elmondta, kik voltak.

– Egy másik ember – mesélik – odaült a Luca székén, ahol most az óvoda van. Hát látja, hogy kiültek a tekerőzős menyecskék az útra fonni. Mikor meglátták a leselkedő embert, átdobták a rokkát a kerítésen, és ők is átugrottak. Karácsony éjszakáján történt.

– Ledneczky Pista szép, sallangos csizmás, katolikus legény volt. Hozzáment volna örömet bármelyik kálvinista leány is. Udvarolt egynek, de

ótták őt: „*Pista, ne udvarolj annak a leánynak, mivel az öreganyja igen tudós.*”

A „*tudósság*” a régi faluban boszorkányságot jelentett.

– Pista azonban csak udvarolt, egyszer hazáig kísérte a leányt, hát egész úton egy disznó rőfögött utána, de bármilyen hirtelen tekintett hátra, semmit sem látott. Úgy látszik, az öreg mama disznóvá változott, így vigyázott unokája jó erkölcsére.

– Lajtos Pistának meg egyszer este leültek pihenni a legelőn, hát futkosni kezdtek előttük a lúdvércek. Olyanok voltak, mintha nyomórudak szaladtak volna a tetejükön lámpással.

Szóval Decsen akkorára nőtt a lidérc, mint a nyomórúd.

– Egy leány összeveszett a legénnyel. Itt meg a legény öreganyja rendelkezett „*nagy tudománnyal*”. Bosszút is állott a vén boszorkány, reggelre bepiskolta a leány házának mind a négy falát.

– Férfi boszorkányról nem tudnak? – kérdem.

– Jaj, dehogynem. Egyik házban reggelenként nem adott a tehén tejet. Nyár volt, nyitva a ház ablaka, az istálló ajtaja, hát éjjelente hallották, hogy csobog a tej, de mire a tehénhez szaladtak, nem találtak ott senkit. Egyszer azonban észrevették, hogy vessző fekszik a tehén mellett. A gazda haragjában fogta a baltát, szét akarta darabolni a vesszőt, de a balta se fogta. A szomszédban lakott egy öregember, hát másnap bekötött kézzel járt-kelt. Mindkét kezét bekötötte. Megkérdezték: „*Mi történt a kezzel, bácsika?*” – „*Megégettem*” – mondotta alattomosan. Ő volt a boszorkány, éjszaka megfejte a tehenet. Egyszer meg mindkét lábát fájlalta. Úgy történt, hogy az öreg számrára tudta változtatni magát, ám egy nálánál is tudósabb boszorkány megpatkolta. Ezért fáj a lába.

A halászok ellensége a **tüzes ember**: ha a csónak orrába telepedett, úgy lenyomta, hogy nem tudtak tovább evezni. A fekete jérce Luca-napján tojt első tojásából kelt a **lúdvérc (lidérc)**: csak férfi kelthette ki hóna alatt. A lidérc fekete madárka, sok kincset hordott a gazdájának. Nemrégiben Bátán ki is próbálta ezt egy ember. Két hete hordta már magánál a tojást, még dolgozni sem tudott tőle. Szombaton este egyik barátja elcsalta borért a szőlőhegyre. A tanyában tettek-vettek, a borfejtésnél még a köténye is megázott, de elázott ő maga is. Szürkületkor hazafelé indulóban elváltak útjaik. Emberünk a tojással a hóna alatt egy meredek falú szurdik szélén igyekezett hazafelé, közben a lúdvércre gondolt. Sötét volt, és keményen fagyott. A jéggé vált boroskötény pedig járás közben a csizmához ütődve titokzatosan kopogott. Emberünk megállt, körülnézett, de nem látott és nem hallott semmit. Alig ment újra pár lépést, megint csak hallja a kopogást. Végül is annyira megrémült, elhibázta a lépést, és

belezuhan a mélységbe. Nyakát kitörte, de a tojás még másnap is ott volt sértetlenül csonttá fagyott testének hóna alatt. Csak azért nem lett lúdvérc belőle, mert az is megfagyott. (Báta)

A régi mocsárvilág óriási szörnyek, sárkányok és kígyók tanyája volt. 1861 őszén például egy öt-hat ölnyi hosszúságú kígyót látott valaki, kitódultak vagy százan a nézésére, de a szörnyeteg nem mutatkozott többé. A sárkányok embert is raboltak, és kiitták a kutak vizét, bátor szívű legények azonban meg tudtak velük küzdeni. A lecsapolások óta nem hallani a mocsári szörnyetegekről. Sokkal tovább hittek a hazajáró lelkekben, kísértetekben, akik éjszakánként – rendszerint állatalakban – ijesztgették az embereket: ló, továbbá csirke, kutya és malac alakjában mutatkoztak. Egyszer három malacot sikerült egy udvarba becsalogatni és bezárni, de reggelre kelve eltűntek. Máskor pipaszárral céloztak meg holdfényben táncoló nyulakat, de csak egy kendő maradt a tethelyen, amely nyilván a boszorkányokról csúszott le. Mindezek a kísértetek a villanyvilágítás óta egyre kevesebbet mutatkoznak.

A hiedelmekhez sorolhatók a **népi gyógyító eljárások** is. A hagyományos eljárások közül meglehetősen régi az ólomöntés, helyi szóhasználatnál ónyát öntenek; a hetedik gyermek gyógyíthat így legeredményesebben; az olvasztott ólmot kanálból átönti egy kulcsfejen a beteg mellére tett pohár vízbe; a vízből itatják a beteget, az ólmot pedig nyakába kötik.

A szemem levő árpát úgy mulasztották el, hogy háromszor megkerültek egy kutat, és mindannyiszor ezt mondták: – Árpát aratok, árpát osztok! Közben begörbített mutatóujjal „**kaszáltak**” a beteg szem előtt. A szemárpát különben piros vánkös csücskével is nyomkodták.

Bőrvarras gyermek meggyógyul, ha Szent György-napi harmattal mosdatják meg. A harmatot hajnalban, zöld búzavetésen gyűjtik össze karácsonyi abrosszal. (Decs)

Meggyógyul a bőrvarras gyerek akkor is, ha húshagyói csörögefánk zsírával (csörögezsírral) kenik meg. (Decs)

Kelést úgy gyógyítanak, hogy egy pénzdarabbal megnyomkodják a beteg testrészt, a pénzt pedig anélkül, hogy megnéznék, vagy látnák, hova esik, a hátuk mögé dobják. (Decs)

A kelés akkor is meggyógyul, ha olyan ház kilincséhez nyomkodják oda, melyben egy „**Judi**” nevű leány lakik. (Decs)

Sebes vagy kiütéses kezét szalonna bőrével kell megkenni, a szalonna bőrt pedig a szomszéd határban egy száraz koróra kell feltűzni. (Decs)

Ha valakinek sebes kiütései vannak, még nem használt, új cserépfazékban hétféle magot főz meg, s azt holdfogyta pénteken éjjel fazekastul

földhöz vágja a keresztúton. Aki másnap reggel belelép, megkapja, illetve elviszi a kiütéseket. (Decs)

Részes ember úgy lehet leszoktatni a borivásról, hogy egy halott ember szájából egy kis nyálat vesznek ki, s azt titokban borba keverve megittatják az illetővel. (Decs)

Iszákos ember nem iszik többé, ha borába megszáritott pincebeka finomra tört porát keverik. (Decs)

A fogfájás megszűnik, ha villámsújtotta fa szilánkjával megpiszkálják a fogat. (Decs)

Torokfájás ellen „függemadár” fészket teszik a beteg nyakára. (Decs)

A sárköziek a legutóbbi időkig a maguk eszközeivel próbálták kezelni a beteg állatokat. A marha felfúvódása ellen rozslisztbe subaszórt kevertek, lenyomkodták az állat torkán, és fokhagymás vizet öntöttek rá. Így „megindult a jószág kérődzője”. A **tudós emberek** eleven bütökkel (bütökkel) gyógyították a húgy- és székrekedést: elkérték a házigazda gatyamadzagját, s olyan hurkot kötöttek, amely a két vége megrántásakor könnyen kibomlott. A beteg állat feje fölött hússzor, harmincszor is megkötötték, s közben „ráolvastak”: „– Uram Jézus segíts meg! Orban (Jordán) vize mellett három szűz lány vala: egyik ódi (oldja), másik köti, a harmadik húgyát eregeti ennek a lónak!” Decsen a lovak sorozatos elhullását többek közt azzal magyarázták, hogy annak idején a járszat koporsószegekkel állították össze; ilyenkor a régít eltűzelték és újat eszkábáltak.

Az időjárás egyes jelenségeire vonatkozó hiedelmek és az időjárással kapcsolatos mágia nagy teret kapott a magyar parasztság még közelmúltbeli hiedelemvilágában is, nyilvánvaló összefüggésben az időjárás mezőgazdaságban betöltött fontos szerepével. Az adatanyag változatos; tapasztalati tény, „racionális” tudás, sok egyházi eredetű hagyomány ötvöződött a paraszti hiedelmekkel, és meglehetősen egységes Európa nagy részén. A hagyományok igen számottevő forrásai a kalendáriumok, álmoskönyvek, csíziók, amelyek a 18. századtól szinte napjainkig közvetítették a nézeteket, különösen az időjárásjóslást illetően. Az eső, jégverés, vihar, szél keletkezésére, tulajdonságaira vonatkozó hagyományok legtöbbször a táltos, valamint a garabonciás és sárkány idővarázsló és vihardémonsterű tevékenységéhez kapcsolják a hiedelmek. Az esőre vonatkozó hiedelmek közt legelterjedtebb volt az a nézet, hogy ha esik az eső és süt a nap, „az ördög veri a feleségét”. Bizonyos jeles napokról – leginkább pünkösdről – azt tartották, hogy azon a napon mindig esik egy kis eső. Általános volt a nyelvterület egészén az esőjóslás különböző előjelekből. Ezek végigkísérték a naptári jeles napokat és az emberi élet átmeneti rítusait egyaránt, de egyéb természeti jelenségekből (hold,

szivárvány, csillagok, mennydörgés) is jósoltak esőre. Legközismertebbek a következő előjelek: esőt jelent, ha a „**tyúkok fürdenek**” (a porban), ha nagyon csípnek a legyek, ha a szél felfújja a port, ha előjönnek a hangyák, ha alacsonyan szállnak a fecskék, ha a juhok „**csomóban fekszenek**”. A kalendáriumi rigmusok terjesztette esőjósló hiedelmek egy része az esőre jósolt, így a Medárd-napi (jún. 8.): ha ezen a napon esik, negyven napig esni fog; vagy ha Benedek napján (márc. 21.) dörög, szárazság lesz. Többségük azonban az esőből jósolt a várható termésre, így pl. a Vince napján (jan. 22.) vonatkozó közismert rigmus: „**Ha megcsordul Vince, tele lesz a pince.**”

Jégesőben ki kell tenni a butit (baltát) az udvarra, de úgy, hogy élével felfelé legyen fordítva. Ez elvágja a jégesőt. (Decs)

Akit az égiháború kinn ér a mezőn, fordítsa ki a ruháját, különben belé csap a ménkű. (Decs)

A szél eredetével kapcsolatban gazdag eredetmagyarázó hagyomány ismert. A jóslás a szél irányából, erősségéből az időjárásra, esőre (déli szél esőt hoz), valamint a szél megjósolása az ég színéből (ha vörös az ég alja alkonyatkor, másnap szél lesz) országszerte egyöntetűen általános volt.

A mennydörgés keletkezésére vonatkozóan általános az a hit, hogy ilyenkor az ördögök, illetve Szent Illés hajtja a kocsiját. Jégveréskor potyogó jégdarabkákról úgy tartották katolikus vidékeken, hogy rajtuk Jézus és Mária arca látható. A jég szemeknek mágikus tárgy szerepük is lehetett: az északi területek katolikus falvaiban szokásos volt a jégverés megállítására bedobni a kemencébe. Elterjedt nézet volt, hogy a villámlás és jégverés Isten büntetése; a villám bűnös emberbe, „**bűnös helyekre**” vág. Ez a gondolat egyházi eredetű tabumondákban is megnyilvánult: ezek szerint az ünnepi munkatilalmak megszegőit sújtja a villám. Az „**Isten büntetése**” képzeletkörbe tartozik a villám istennyila, istenharagja és a mennykő istenharagjából elnevezése is.

A mennykő, ménkű vagy nyilakő hiedelmei a parasztság környezetében, például szántás közben talált meteoritokhoz és neolit kőbaltákhoz fűződő természetmagyarázó hagyományok, amelyeket rejtélyes odakerülésük értelmezésére irányuló törekvés hívott életre sok népnél. Általános nézet volt, hogy a „**mennykő**” a villámcsapás révén kerül a földre. Megtalálni – több helyen ismert hiedelem szerint – hét év múlva lehet, amikor a mélyre fúródott kő újra felkerül a föld felszínére. Ahová „**bevé-gott**” már a mennykő, oda többet nem vág. A mennykő mint a villámlás szilárd végterméke már a klasszikus ókor óta ismert természetmagyarázó hagyomány. A kereszténység századaiban egész Európában isteni eredetűnek tartották a mennykővet. A villám és jégverés, mint váratlan természeti csapás, könnyen társulhatott az „**égi büntetés**” gondolatával.

A mennykő – különösen eredeténél fogva – szinte törvényszerűen lett mágikus tárgy: mindenféle végtagfájdalom, kelés és egyéb bőrbetegségek, valamint a „megromlott” tehén beteg tőgyének gyógyításakor elterjedt gyógy mód volt a vele való simogatás, dörzsölés, „kerekítés”. A köpülő oldalát ütögetve a vajköpülést „serkentette”. Úgy tartották, hogy aki mennykövet talál, azt nem éri többet vihar.

A szivárványhoz néhány, lényegében a magyar nyelvterület egészén elterjedt hiedelem fűződik. Közismert nézet volt, hogy egyik vége vízbe, tóba vagy kútba nyúlik. Onnan szívja fel a vizet és a víziállatokat: békát, kígyót, halakat. A felszívott vízből eső lesz, amellyel együtt a felszívott békák, halak leeshetnek az égből. Elterjedt hiedelem volt, hogy aki átjut a szivárvány alatt, lányból fiúvá, fiúból lánnyá változik. A szivárványt eget és földet összekötő hídnak is tartották, amelyen angyalok, esetleg tündérek közlekednek.

Közismert volt a szivárvány színeiből való analógiás jóslás: az egyes szín-sávok szélességéből, egymáshoz viszonyított arányából következtettek a mezőgazdaság bekövetkező eseményeire: a széles zöld csík jó búza-termést, a vörös jó bortermést (vagy háborút) jelentett. Általános volt az ujjal mutató tilalom (elszáradna az illető ujja, vagy ha mégis rámutat a szivárványra, ennek megelőzéséül harapja meg az ujját.)

A régi, meglehetősen szűk, sötét és dohos belső helyiségeiket úgynevezett istenfával (seprős rutával) illatosították. A kis előkertben termelték, s mindig tartottak a szobákban. Vendég érkezésekor a levélkéket markukban szét dörzsölték. E növényhez sok babonás szokás fűződött, rendkívüli erőt tulajdonítottak neki: például mikor „törvénybe mentek” (hivatalos ügyben), magukkal vitték kabalának.

A gyermekágyas asszonyt és az újszülöttet sokféle babonás eljárással védték: a vánkos alá kést tettek, fokhagymát dugtak a kulcslyukba, a szemöldökfába pedig villát szúrtak, hogy távol tartsák a boszorkányt. Ha a csecsemő sokat sírt, szemverésre gyanakodtak: szenes vízzel mosták le arcocskáját, s a vizet a söprűszögbe (az ajtó mögé) öntötték. A lánykát anyja tejével, a fiút vörösborral freccsantették le, hogy olyan legyen a bőrük is. Az egyik tűt, a másik ostort és kalapácsot kapott, hogy dolgos emberré váljék.

Lakodalmi babonák

Aki az új házaspár közül a lakodalom napján elsőnek alszik el, elsőnek is fog meghalni. (Decs)

Esküvő napján a menyasszonynak csak bal lábbal szabad a templom küszöbét átlépnie. (Decs)

Az esküvő napján a menyasszonyos ház ajtaja elé vízzel telt dézsát állítanak. Hazajövet a templomból a menyasszony háromszor körüljárja a dézsát, majd anélkül, hogy ránézne, háttal állva, bal lábbal felrúgja azt. (Decs)

Ha az új menyecske az egyházi esketés után kisebbik dolgát az istállóban a lovak között végzi, könnyen fogja a világra hozni gyermekét. (Decs)

Könnyen fog szülni az új menyecske akkor is, ha az esketés után a vőlegényes ház nyitott kéménye alá ültetik egy gyalogszékre, és pár percre kisgyereket ültetnek az ölébe. Ha a gyalogszék alá göndör szőrű báránybőrt terítenek, gyermeke göndör hajú lesz. (Decs)

Esküvő napján a menyasszony és vőlegény csizmájába régi ezüstpénzt tesznek, hogy rontásba lépve az meg ne árthasson nekik. (A lényeg nem az ezüstön van, hanem azon, hogy a pénzen Szűz Mária képe legyen látható.)

Földműveléssel kapcsolatos babonák

A kezdetleges földművelő módszerek és eszközök következtében mindig bizonytalan és kevés volt a termés. Ez ellen különféle babonás eljárásokkal próbáltak védekezni. A búzát ekevasról kezdték vetni, hogy erős legyen a szára, és aznap nem sütöttek kenyeret, hogy meg ne üszkösödjön. A vetőkukoricát például tengelyről levett, üres kerékagyon engedték át, vagy az első szemeket behunyt szemmel ültették, hogy az ürge és a varjú meg ne találja.

Lóhermagot csak a rák jegyében szabad vetni, mert különben arankás vagy rühes lesz. (Decs)

Almával nem szabad labdázni, mert kiszárad a fája. (Decs)

Kendermagültetés után az üres zsákot magasra dobják, és azt mondják: Ekkorára nőjjön! (Decs)

Búzavetés napján nem szabad kenyeret sütni, mert üszögös lesz az új termés. (Decs)

Szőlőt csak holdfogytakor szabad metszeni. (Decs)

Ha valamelyik gyümölcsfa nem terem, baltát mutatnak neki, és kivágással fenyegetik. (Decs)

Uborkát és tököt akkor kell vetni, amikor a gulya a kútnál delel, hogy ez is szélesen elterüljön. (Decs)

Újsággal nem jó trágyázni, mert nem használ. (Decs)

A gyümölcsfa csak akkor lesz bőtermő, ha holdtöltekor ültetik. (Decs)

A szobában karácsonykor összegyűjtött szemetet olyan fa alá kell hordani, mely pár éve nem termett. A következő évben a fa bőséges termést fog hozni. (Decs)

Amely napjára a hétnek Üszögös Szent Péter napja esik, azon a napon nem szabad gabonát vetni. (Decs)

Újhold idején nem szabad fát kivágni, mert szuvas lesz. (Decs)

Baromfitartással kapcsolatos hiedelmek

A Szent György-nap előtt fogott kígyó fejét be kell szegelni az itatóvályúba, hogy a csirkék mérgesek legyenek, és ne féljenek a ragadozó madaraktól. (Báta)

Törött cserépedény fülét megtakarítják és megőrzik az asztalfiókban, mert az elhárítja a csibekárt a háztól. (Báta)

Ha valakinek szép tyúkjai vannak, elvihetik a szerencsáját, ha Luca-napján hajnalban baltával megfaragják a kapufélfáját, a forgácsokat pedig hazaviszik, és szalma közé keverve a kotlóstyúk alá teszik. (Báta)

Luca napján délben mindenkinek aludnia kell, hogy sok kotyogós legyen a háznál. (Báta)

Luca napján nem szabad varrni, mert az ördög bevarrja a tyúkok seggét, és nem tojnak majd. (Báta)

Azt, aki Luca napján kölcsönkér valamit, bekenik tyúkszarral, hogy el ne vigye a csibe hasznát. (Báta)

Tyúkot csak kedden, csütörtökön és pénteken szabad ültetni. (Decs)

Ha azt akarják, hogy sok kakasuk legyen, akkor a tojásokat férfinek kell a tyúk alá tenni. Szép búbosak lesznek a baromfiak, ha a tojásokkal előzőleg megvakarják a fejüket. (Decs)

Tyúkot akkor kell ültetni, amikor a disznók hazajönnek a csordából. (Decs)

Luca-nap reggelén a fákon ülő tyúkokat hosszú bottal megkurkálják (megpiszkálják), és közben ezeket mondják: „**Az én tikom tojá, tojá, a másé meg kodáj, kodáj!**” Azért teszik, hogy sokat tojjanak. (Decs)

Luca napján reggel a baromfit földre rajzolt kör vagy vasabroncs közé-pére szórt maggal etetik, hogy év közben széjjel ne széledjenek. (Decs)

Aki azt akarja, hogy csirkéi mind kikeljenek, Luca-nap reggelén szótlanul összesepri a szemetet a keresztúton, és a kotyogós alá teszi. A seprűt ott kell hagyni az utcán. (Decs)

Aki Luca napján varr, annak tyúkjai szorulásban döglenek el. (Decs)

Ha újév reggelén elsőnek férfi jön a házhoz, akkor egész évben sok kaskasibe lesz. Ha az első látogató nő, több lesz a jérce. Hasonló hatással van a leendő csirkékre az is, hogy az első látogató testileg erős-e, vagy gyenge. (Decs)

Vegyes babonák

A gyermekén meglátszik az illető tárgy, mellyel anyját terhes korában megütötték. (Decs)

Ha a terhes asszony valamilyen állattól megijed, gyermeke is az illető állat hangján fog megszólalni. (Decs)

Ha eltörik a tükör, hét évig nem lesz békesség a háznál. (Decs)

Piacra járó asszony portékáját biztosan megveszik, ha kosarához, amint azt a földre letette, pár kavicsot vagy göröngyöt gurít. A göröngyök a bevőket jelképezik. Ugyanezt megteszik templom mellett termett fűcsomóval is. A fontos ebben az esetben csak az, hogy a fűcsomó olyan helyről való legyen, ahol sokan megfordultak, mert aki a fűcsomóra egyszer már rálépett, kénytelen lesz az árusító asszonyt is felkeresni. (Decs)

Ha valaki eladó jószágot hajt a vásárra, és a kapu előtt férfivel találkozik, szerencsés lesz. Nő szerencsétlenséget jelent. (Decs)

Tisztogatni, mosni, súrolni holdfogyta pénteken kell. (Decs)

Csonka héten nem jó mosni, mert elveri a határt a jég. (Decs)

Aki nagypénteken elsőnek rak tüzet a faluban, annak házat ellepik a férgek. (Decs)

A kártékony rágcsálók ellen sokféleképpen védekeztek. Legérdekesebbek és a múltra vonatkozóan legjellemzőbbek a babonás eljárások. Az elszaporodott egérre és patkányra „*ráolvastak*”: gyalogszékot tettek a lyuk elé, és azon ülve hangosan megszámlálták őket visszafelé: – Ezek a patkányok 100-an vannak, már csak 99-en vannak, már csak 98-an vannak stb... már csak 1 van, már 1 sincs! – Régen hitték is, hogy ettől valóban elfogynak. Próbálták őket „*elküldeni*”: napkelte előtt a kenyeret dagasztó asszony kilépett az udvarra, s tészta kezét dörzsölve szótlanul lépkedett hátrafelé a szomszéd portáig. Csak ott szólalt meg: – Patkányok, isten veletek!

Aki vízkereszt napján ruhát mos, annak ruhái egész évben szép fehérek lesznek. (Decs)

Akinek a jobb tenyerén a bőr alatt olyan fonalat fűznek át, amelyet előzőleg egy halott orrán átöltöttek, azt még a leggharapósabb kutya sem bántja, ha a kutya előtt tenyerével megveregeti a térdét. (Decs)

Kováaszt nem szabad kölcsönadni senkinek, mert akkor nem sikerül többé jó kenyeret sütni a háznál. (Decs)

A kenyér bevetésekor csak annak szabad a kemencébe nézni, aki a kenyeret dagasztotta. Más megrontja a kenyeret. Ugyanígy nem szabad dagasztás után a kenyeret idegennek megdicsérnie, mert laposra sülné. (Decs)

Karácsony szombatján annyi halmot készítenek hamuból a tűzhely padkájára, ahány tagja van a családnak. Akinek a halma reggelre behorpad, az az eljövendő esztendőben meghal. (Decs)

Aki a sündisznó kölkeire akad, úgy karózza körül azokat, hogy ki ne bújhassanak, s az anyjuk se vihesse el őket. Az öreg sün ilyenkor csak a szájában hozott „vérfüvel” tudja kidönteni a karókat. A vérfüvet ott hagyja a karók mellett. Aki az ilyen gazt pénztárcájába teszi, gazdag ember lesz. (Decs)

Új épületben lehetőleg öregember aludjék először, mert az új ház megkívánja a maga áldozatát. A család tagjai közül az hal meg elsőnek, aki először aludt az új házban. (Decs)

Disznóólat építeni vagy más helyre tenni csak holdtöltekor szabad. (Decs)

Amikor a halott gazdát kiviszik a házból, az egyik férfi hozzátartozója megfogja a legszebb kakascsirkét, háta mögé veszi, kitekeri a nyakát, és eldobja. Arra nem ügyel, hová esik a csirke, de napokig nem is jár arra senki. A jószágot közben jártatják az udvaron, mert a fekvő állatok elmennének a gazdájuk után. (Decs)

A halott nem jár vissza a házba, ha a halál utáni kilenc napon valaki az ágyában alszik. (Decs)

Eloszlik a hozzátartozók félelme, illetve nem kell hazajáró lélektől tartaniuk, ha a halott hajából és szemöldökéből néhány szálát a párnájuk alá rejtenek. (Decs)

A gemenci zátonyon kerek kunyhóban lakó feles halászok egyik társuk, Mihály bácsinak váratlan halála után azonnal elhagyták a tanyát, és negyven napig nem merészkedtek vissza szokott helyükre. Eddig az ideig nem vették meg az özvegytől a halászó szerszámaikat sem, mert azt tartották, hogy **„hat hétig visszajár az öreg, ott ül a varsákon, és megharagszik, de még bosszút is áll, ha megveszik, vagy használják a szerszámaikat”**. (Gemenc)

Hogy éjjel a boszorkány ne tudja megrontani a családot, minden este körültűzték az ajtószárfákat hét késsel, mindegyik késre egy fokhagymát tűztek (egy gerezdet). A kulcslyukat is bedugták fokhagymával, a kilincs-

re egy használt gatyamadzagot kötöttek, amire már előbb hét csomót bűtyköltek. Mikor ez kész volt, végig az ajtószárfán fokhagymával keresztet rajzoltak.

Decsen megrontottak egy huszonnyolc éves fiatalasszonyt. Oszt nagy beteg lött, nyavajgott. Három évi betegség után e vitték egy javasasszonyhó, aki azt mondta, hogy az asszont mögrontották, három évvel ezelőtt, hogy ű nem vötte észre, kivágtak egy fürtöt a hajából, ezt föl-füstölték valami szövegöt is mondtak rája oszt így mögrontották a fiatal asszont. Mondta a javasasszony, hogy a mönyecke halála előtt három dongólégy röpi majd be. Úgy is történt. Csukva vót ajtó ablak 3 dongólégy röpi be, oszt bebújtak az asszony dunyhája alá, és ott e-tüntek. 3 nap múlva möghót a fiatalasszon.

Decsön egy asszonnak mindig kevés tejet adott a tehene. De ahogy együtt a fejés ideje, állandóan egy macska somfordált arra. Eccő aztán az asszon e zavarta a macskát egészen a szomszéd házig. Fejés után átment a szomszédasszonyához amerre a macska futott. Minden ajtó nyitva vót, csak a kamoráé vót bezárva. Belesett egy résen az illető, hát láttya ám, hogy a szomszéd asszony egy gypjú berlinerből feji a tejet. Az az asszony vót a macska.

Széll Miska bácsi mindönt mögtudott csináni. Egy serenci asszony nagyon mögszerette a másik urát. Elmönt a Miska bácsi hó. Az segített is rajta. Elhívta magá hó a férfit aszt mögkínáta egy cigarettáva. Oszt anynyira mögkeverödött a férfi, hogy harmadnapra evette a másik asszonyt emettű mög emaratt.

Ha a tehén rúgott éjfélnkor a süvegkarika mellé három darab colos szöget vertek. Másnap reggel, amikor megfejték a tehenet, felforralták a tejet, oszt elsőnek jelent meg náluk, aki megrontotta a tehenet.

Ha megrontották a kenyeret, megnyúlósodik másnapra a tészta. Védekezésül szokták csinálni, hogy este, amikor a kovászt megtették, belevágta egy nagy kést, oszt egy akkora tükröt, ami az edényt eltakarta, a tükrös felével befelé ráborították.

Ha a leán azt akari, hogy vegye el a legény, akkor este, amikor mosakszik bal kézzel először végig simítja a bal felit háromszor, utána a jobb felit háromszor. Majd a bal meg a jobb combját, de mindig csak lefelé szabad húzni egy irányba. Ebből a mosdóvízből egy decit akármilyen italba töltve meg kell itatni a legénnyel, az elveszi a leányt.

Nagyon rossz volt a kisgyermek, mindig csak sírt-rít. Egy öreg néni tanácsolta az anyának, hogy bontsa ki a pólyavánkost nem talál-e benne valamit. Az asszony széjjel bontotta, talált benne egy selyem cérnából tollból kötött koszorút és három centiméternyit szabadon a selyömszál-

bul. Ezt a koszorút evitte az anya a jósasszonyhó, aki azt mondta, ha a boszorkán még ezt a három centimétert is felkötheti a koszorúra meghal a gyerek. Éjfélkor rakjon tüzet kinn a szabadba, és tegye rá a koszorút, mondjon egy miatyánkot, akkor megjelenik, aki megrontotta. Ne szóljon neki semmit, bal kézzel kapja el a seprűt és jól verje el.

Bogár Sándor tudott Őcsényben babonázni. Kovács Ignácot is ő gyógyította ki, amikor a lakodalma napján megrontották.

Széll Judit esküdött. Oszt az öregapja a Széll Matyi nem engedte el a menyasszonyt vivő kocsit. Amikor oszt megfenyegették, a Matyi bácsi háromszor végig simította a ló farát, akkor elindultak.

Ha valaki napfelkelte előtt vagy alkonyat után kér valamit az biztos, hogy boszorkány.

A boszorkány addig meg nem halhat, amíg valakinek át nem adja a tudományát. Csak kínlódik, nyüglődik, de addig meg nem hal.

Boszorkány ellen azt lehet tenni, ha az ember este lefekszik, odatámasztja ágaival lefelé a söprűt. Akkor bal kézzel megfordítja és a nyelével támasztja az ajtósaroknak. Oszt elmondja háromszor: senki hozzám ne férhessen.

Amikor megellik egy göbe vagy tehén, kilenc napon belül bárki bármit kér, nem szabad kiadni, mert megronthatja az állatokat. Nem biztos az éppen ront, aki elvisz valamit. Hanem aki tud, az meglátja, hogy na ez kapott innen valamit, oszt mormog, és úgy ront.

Még azt sem szabad megmondani, akárhogy is kérdik, hogy az ember lánya mennyi tejet fej, még azzal is ronthat bárki.

De ha valaki haragban van a boszorkánnyal, akkor a rontásnak nincs hatása.

Nem lehet elárulni senkinek, ha az ember lánya tudja is, hogy ki a boszorkány, mert akkor egész éjszaka nyergelik meg fojtogatják.

Őcsénybe régön az is szokás vót, hogy hát nem möntek a temetőn köröszkül éjszaka. Nem mertek, valahogy fétek a szellemöktű miktű, nem tudom, mer az öregök aszonták, hogy visszajártak a szellemök. Hát fogadkozott egyszer két koma is, hogy köröszkül mögy éjfélkor a temetőn. Modták neki, hogy nem mersz komám! Hát aszondja, hogy bebizonyítsam, leütök egy karót a komám sírjáná. Hát úgy is vót, emönt a temetőn körösztű, oszt odavert egy karót, de a köppenye sarkát is odaütötte. Hát rögge megtalálták hava az öregembört. Hát gondóták, hogy bizonyára nagyon megijedt, mer bizonyára azt hitte, hogy a komájja fogta meg ott a sírná. Hát ez vót a tanúság benne, hogy nem jártak a temetőn körösztű, fétek, hogy mégis a szellemök vannak, talán visszajárnak.

A 19. század végén élt Nyéken Könczöl Pál bűbájos, jeles dudásként tisztelték, de sajna, nem csupán dudált, hanem az egykorú közhit szerint meg tudta rontani mind az embereket, mind pedig a lovakat. Ha megigézte a falut, nagypénteken egyetlen tűzhelyen sem lobbant láng. Ha csupán egy házat bájolt meg, minden patkány oda költözött. Körülkerülte a kocsit, és a lovak a világért sem indultak meg, ha ismét körülkerülte, mentek, miként a szélvész. Borsós Sára lakodalmán ugyancsak megijesztette a fehérnépet, mert vizet parancsolt a házba. Emelgették a leányok szoknyájukat, ameddig csak szemérmük engedte, de a víz nőttön nőtt. Akkor azután sikongva ugráltak padra, asztalra, végül Könczöl megkönyörült rajtuk, és kiparancsolta a vizet. **„Rettenetes hatalommal rendelkezett.”**

Wollner Pál

Sztronga Noémi festménykiállítása

Sztronga Noémi „Színes e világ” című – első önálló – festménykiállítása 2024. február 8-án nyílt meg Pakson, a Csengey Dénes Kulturális Központban.

A kiállítást Horváthné Gál Erika nyitotta meg. Közreműködött Sztronga Bettina és a Németkéri Német Nemzetiségi Tánccsoport. A megnyitón Horváthné Gál Erika az alábbi szavakkal méltatta a művésznőt:

„Színes e világ” – mondja Sztronga Noémi, egy németkéri lány, aki nemcsak a színek sokaságára, azok árnyalataira, hanem az általuk inspirált vagy az általuk kifejezett érzelmekre, hangulatokra is gondol.

Igen, színes a világ, nem csak Noémié, remélhetőleg az emberek többségéé is.

A kiállítás kellemes hangulata, a szép mint érték megjelenése bőven elég ahhoz, hogy örömmel köszöntsek minden érdeklődőt, látogatót.

Teszem ezt azért is, mert Noémi közülünk, németkériek közül való.

És hogy mikor miért kezdett neki ennek a szép tevékenységnek? – a sok mindent befolyásoló Covid-járvány alatt. Tennie kellett valamit. Hát vásárolt ecsetet, festéket, egyéb kellékeket. Olvasott, de még mennyit, az interneten. Oktatófilmeket nézett mesterekről, munkájukról, műhelyeikről. Technikákat gyakorolt. Társalgott, kérdezett, próbálkozott a témában. Úgy tűnik, sikeresen. Lett és van is eredménye.

Az első és legfontosabb, úgy kötötte le magát, hogy az addig megbúvó érdeklődése, tehetsége felszínre került, s mindez örömet szerzett Noéminek. Egyre éhesebb lett a festészetre, többet és még többet festett, majd kilépett a komfortzónájából, és megmutatta másoknak is elkészült képeit, meghallgatta a véleményeket, és biztatást kapott a folytatáshoz.

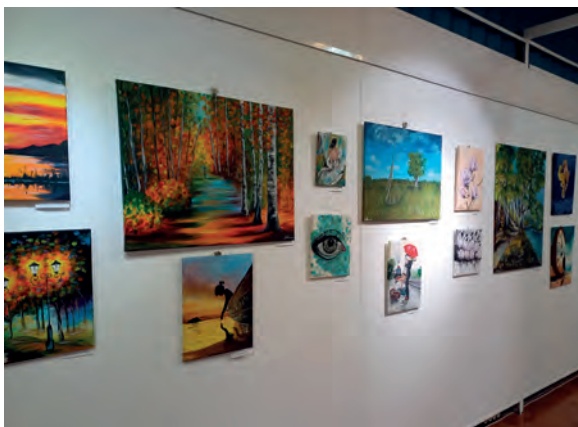

Sztronga Noémi

Az autodidakta tanulást követően ma már egy mesterhez jár képezni magát. Róla és tőle később hallani fogunk.

Ne gondolja senki, hogy Noémi egy szoba vagy festőműhely közepén a festőállvány rabja, aki a négy fal között él. Nem. Ő egy szilaj csikó. Fiatal, felelős munkakörben dolgozik, sportol, sokat áldoz a nemzetiségi tánc oltárán, szereti a társaságot, tud bulizni. A szlengben úgy mondanám, hogy ő egy „partiarc”. A szeme huncutul csillog, többnyire fűlig ér a szája, nem is nagyon csendes. Vagyis bárhol legyen, tudjuk, hogy ott van. Ez egy nagy adag erőről és életigenlésről tanúskodik. Talán ezért is használja oly bátran a színeket, amiről majd később mestere ír.

Vagyis nagyon igaz rá David Weiss amerikai regényíró mondása: „Festeni annyi, mint élni.”

Noémi életszeretete, harsánysága az élethez és festészethez való hozzáállása képei színeiben megjelenik, képeiben él.

Noémi! A pozitivitásod kellemessé varázsolhatja a környezetben élők hangulatát, még izgalmasabbá munkáidat. Élj ezzel az adottságoddal, közvetítsd felénk! Töltsd a festés által, amihez kívánok sok-sok vidám percet, felfedezésre váró színekombinációkat, harmonikus formákat, szemet gyönyörködtető és lelket melengető képeket!

A látogatóknak pedig szeretettel ajánlom ezt a kis kiállítást!

Kudorné Szanyi Katalin

NŐNAPI KIÁLLÍTÁS 2024

NYOLC NŐ – JELEN ÉS JÖVŐ

Elmúlt egy év, és újra írhatok tudósítást egy remek nőnap kiállításról. A Paksi Tavasz indításának a nőnap kiállítás volt a nyitánya.

Megpróbálok hiteles tudósítást írni erről a számomra kedves eseményről, ami nem egyszerű dolog, mert több érzékszervünket simogatta megnyitóprogramja.

Elsőként a hallásunk részesült „simogatásban”. A városi nyugdíjaskórus és a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola Napsugár kórusa a *Tavasz szél vizet áraszt* című dalt közösen énekelte el, ez adta az előbb említett érzést.

Leber Ferenc alpolgármester úr ünnepélyes szavaival nyitotta meg a Paksi Tavasz rendezvénysorozatot.

Tibai Eszter Todorovics Rea nagyon szép gondolatait közvetítette a jelen lévő hallgatóságnak.

„Fordítsuk meg sorsunkat

Nők vagyunk. Tudunk álmodni, várni és vágyni, akár ezer életen át is egyért. Tudunk hallgatni, nyelni, tűrni, és ismét várni, mert nők vagyunk. Tudunk könnyes szemmel reggel kávét kavarni, bele hashajtót álmodni, majd megadóan belekortyolni, hogy neked jó legyen, hiszen nők vagyunk. Nők. Ezer teherrel a vállunkon, szeretve, de néha csupán tűrve, mert nők vagyunk. Szívünk tüskékkel tele, szemünkben a büszkeség tüze, mert nők vagyunk. Nők. A tűzhely felett állva, a családnak vacsorát kavarva, hajnalban a gyárban, majd az iskolában, otthon gyermekét csendben ölelő, téged éjjel szerető nők vagyunk. Erősek vagyunk. Gyengédek, ha engeded, de forgószél, ha bajt érez. Forgószél, ami eltarol mindent, mi az útjába áll, hogy a romok helyére ismét csodát álmodjon. Mert nők vagyunk. Angyalok vagy sárkányok, áldás vagy átok, hidd el, egyre megy. Erősek vagyunk. Mert nők vagyunk.”

A szép gondolatokat követően egy rövid animációs film a látvány elemeivel szemünket kényeztette.

A városi nyugdíjaskórus szívet melengető éneklése után Lovásziné Anna nyitotta meg a rendhagyó címet viselő kiállítást. A kiállításon részt vevő alkotókat Anna mutatja be a következő oldalakon.

A megnyitót követően a Napsugár kórus vidám énekét hallhattuk, majd ismét Tibai Eszter tolmácsolt egy lírai hangulatú írást.

„Tudod mi az igazán szép?

Tudod mi az igazán szép? Hajnalban kócosnak lenni, papucsban szemetet kivinni, farmert húzni a narancsbőrrre, az utcán önfeledten nevetni, betúrni egy fánkot az előző mellé, mellé forró teát inni, emelt fővel metróra szállni, büszkén a múltba révedni, az ős hajszaát arrébb sodorni, a hasat nem behúzni, a gerincet egyenesen tartani, a bukásokat sosem számolni, a ráncokat baráttá, az éveket férjünké fogadni, a tanulságokat észben tartani, a csalódást elengedni, a reményt a szívbe zárni, megélni, átélni, tartani vagy engedni, büszkén, néha megtörten, hangosan vagy csendesen, de nevetni, nevetni, nevetni és élni. Ez az igazán szép.”

A zárószám a két kórus közös éneklése volt, ami a *Légy vidám!* címet viselte. A közös dal eléneklésével sikerült a két kórusnak elérnie, hogy valóban vidám hangulatban lépjünk be a kiállítótérbe. Itt aztán a látvány révén szemünk gyönyörködhetett a kiállított remekművekben. A jelen képviselői az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület alkotói, a jövő képviselői pedig a Pro Artis AML tehetséges fiataljai voltak. Az egyedi alkotások olyan vizuális élményt nyújtottak, hogy mindenki csak ámult a szépséges alkotások láttán. A megtekintést követően a kulináris élvezetek következtek. A kínált falatkák ízharmóniája szintén elismerést váltott ki a jelenlévők körében.

Tudósításom zárásaként – mint a sorozat kitalálója – szeretném elmondani, hogy nagyon nagy örömet okozott ennek a kiállításnak a szervezése is, ugyanúgy, mint az előző két kiállításé is. Büszkeséggel tölt el, hogy ilyen nagyszerű alkotók élnek városunkban, mellettünk, hogy évről évre meg tudjuk mutatni az általuk készített remekműveket az érdeklődőknek.

Lovásziné Anna

Nőnap kiállítók bemutatása

Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskola növendékei

Czethoffer Hanna – képzőművészet

A 14 éves Hanna Szekszárdon született és Pakson nőtt fel. Kedveli a város adta sok lehetőséget, úgy a sportolás tekintetében, mint egyéb hobbi, kedvtelések kapcsán.

A Paksi Bezerédj Általános Iskola nyolcadik osztályos tanulója.

A Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskolába az év elején kezdett járni, és a továbbiakban is itt szeretné fejleszteni képességeit.

Magával a művészettel kiskora óta foglalkozik, mivel ez mindig is vonzotta, már egészen kicsi gyermekként, az óvodában is.

A reneszánsz a kedvenc korstílus. Ebben a művek díszítettsége ugyanúgy tetszik neki, mint egy-egy részlet.

Szívesen dolgozik ceruzával, filcekkal és vízfestékekkel.

Szeret embereket és portrékat rajzolni. Ezen a módszeren keresztül gyakorolja az anatómiát.

A művészet mellett szívesen hallgat zenét és olvas könyveket.

A képzőművészettel egyelőre nincsenek nagy terve, de hobbiként nagy örömmel foglalkozik vele.

A humán tantárgyak érdeklik, és a jövőben olyan munkát szeretne végezni, amelyben ezek a tárgyak fontosak.

Kecskés Anna Dorottya

– képzőművészet

14 éves, Budapesten született. Pakson él, és nagyon kedveli az itteni zsúfoltság nélküli városi életet.

A Balogh Antal Katolikus Óvoda, Általános Iskola és Gimnáziumban végzős tanulója. Tavaly szeptember óta jár a Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskolába.

Mindig szeretett rajzolni és festeni, de komolyabban két éve foglalkozik vele.

Saját akaratából, kedvére kezdett érdeklődni a művészetek iránt.

A gótika a kedvenc művészettörténeti korszaka, mert a gótikus templomok, székesegyházak mindig is megragadták.

Kedvenc technikája az akrillal való festés és szénrel való dolgozás.

A csendélet, a természet és a portré a kedvelt témája.

A képzőművészet mellett a barátokkal való találkozással és zenehallgatással tölti szívesen a szabadidejét.

Pontosan még nem tudja meghatározni a képzőművészettel kapcsolatos további terveit, de mindenképpen szeretne fejlődni ebben az irányban.

Felnőttként szívesen foglalkozna tetoválóművészettel, és vannak még más ötletei is.

Kiss Virág Gabriella – képzőművészet

15 éves, a Paksi Vak Bottyán Gimnázium 10. h osztályos tanulója.

Pakson nőtt fel. Családja hatására mindig is foglalkozott képzőművészettel.

Egy éve a Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskola növendéke.

Sajátos érzései, tapasztalatai alapján alkot, legfőképp festészeti technikával.

A kortárs művészet mozgatja meg leginkább, abban látja megnyilvánulni a je-

lenlegi világ történéseit, az egyének ehhez való viszonyulását.

A jövőben is mindenképpen a képzőművészettel szeretne foglalkozni valamilyen formában.

Molnár Angyalka – képzőművészet

17 éves, Pakson nőtt fel. Szereti, ha Angyinak szólítják. A helyi Vak Botyán Gimnázium tanulója. Másfél éve jár a Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskolába.

Alsós kora óta érdeklődik a képzőművészet iránt. A képzőművészeti korszakok közül a reneszánsz vonzó számára. Kedvelt témái az anyagok és emberek ábrázolása.

Szabadidejét többek között szívesen tölti hímzéssel, varrással és olvasással.

Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület tagjai:

Engyel Péterné Erika

– képzőművészet

Kisiskolásként is szeretetett rajzolni, a középiskolában ifj. Koffán Károly rajzsakkkörébe járt. Komolyabban felnőttként kezdett foglalkozni a művészetekkel. Egy jobb agyféltekés rajztanfolyam után tovább kereste a fejlődési lehetőségeket, interneten online, majd személyes képzés, gyakorlatok, alkotótáborok által. Sok nagyszerű festőművészt megismert.

Dáma Nógrádi Katalin festő és grafikusművész áll hozzá a legközelebb, az ő stílusa tükröződik munkáiban.

Szereti a természet szépségét, a különböző érzelmek, hangulatok, a szépség kifejezését. Kedvence az olajjal való festés, de vannak munkái akrillal, akvarelllel, grafitfittal és pasztellel is.

Az interneten több festészeti csoport tagja, itt versenyeken számos elismerést, oklevelet kapott. Tagja a Batsányi-Cserhát Művész Körnek, ami-re nagyon büszke, hisz tagjai közt sok híres festő, költő, énekes, színész szerepel. Továbbá tagja a neves MANE, az Arany Csillag Irodalmi és Művészeti Csoportnak is.

2014 óta számos helyen mutatta be festményeit, így több alkalommal a Csengey Dénes Kulturális Központban, a Paksi Atomerőmű orvosi rendelőjének várótermében, a Paksi Atomland helyszínén, továbbá Duna-szentgyörgyön, Újlengyelben és Seregélyesen.

Gombáné Kiz Éva

– keresztszemes hímzés

Gyerekkora óta kézimunkázik, már a játék babáinak is varrt babaruhát, kiegészítőket. Többfajta hímzést kipróbált, horgolt, kötött és varrt is, de a keresztszemes hímzést kedvelte meg a legjobban.

Már nagyon régóta, legalább 25 éve foglalkozik a keresztszemes hímzéssel. Szívesen tölti ezzel a szabadidejét. Ami mintát meglát és megtetszik neki, azt meg is varrja, ki is hímezi. Nemcsak

a maga kedvére, de az unokája kívánságára is készít hímzéseket.

Számos terítőt, ajtó- és ablakdíszet, de faliképet is készített keresztszemessel. Legelőször Nefertiti és Tutanhamon képeit hímezte. Vannak régies hatású gyermekfotós és tájképes toszkán képei, valamint állatfigurás, kolibris is.

Az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület által rendezett egyik kiállításon mutatta be az Esőben című faliképet, amelyen a szürkéségből kitűnő színes esernyők adják a különös látványt. A bonyolult mintákat kedveli, inkább a nehezebb, nagyobb kihívást jelentő mintákat választja és készíti örömmel.

Rósa Gézáne Judit

– foltvarrás/patchwork/quilt

1990 őszén egy kiküldetés során San Franciscóban megtekintett egy Amish Quilt kiállítást, amely nagy hatást tett rá. A múzeumi boltban vett egy „kit”-et (olyan csomag, ami a minta leírásán kívül a megfelelő anyagokat is tartalmazza a „mű” elkészítéséhez), és elkészítette első terítőjét. Aztán a család és a munka miatti elfoglaltságok mindezt háttérbe szorították. Nyugdíjasként azonban

nagy lendülettel fogott hozzá. Az internet segítségével számos olyan lehetőséget talált, ahol újabb ismereteket szerzett, köszönhetően a foltvarrás egyre növekvő népszerűségének. Minden munka egyedi, hisz a színválasztástól (külön öröm, kihívás, sorsdöntő) válik véglegessé a mű. Tagja a Csengey Dénes Kulturális Központban működő Atomfoltosok és a budapesti Rákosligeti Foltvarró Klubnak.

Már több kiállításon bemutatkozott, legutóbb az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület által szervezett „2022 – a kézimunka éve” sorozatban.

Eddigi legnagyobb munkája 2016-ban készült. Egy 365 blokkból álló (230 cm × 230 cm) takaró, amihez a mintát Ausztráliából küldték 52 héten keresztül. Több mint 11 000 kiszabott darabból és 78 különböző anyagból áll, amelyek között sok volt „használt”.

Szénási Sándorné Marika

– gyöngyékszer

2014-ben kedvelte meg a gyöngyfűzést, amikor is a Paksi Atomerőmű Nyugdíjasklub tagjai sorába lépve az egyik klubtárs megismertette vele. Kezdetben virágokat, kis állatfigurákat készített gyöngyből, ami magával ragadta, elindította a gyöngyfűzés útján.

2014 óta jár a kölesdi gyöngyfűző táborba, ahol nagyon szép medált, gyöngygallért, karláncot fűztek. Nagyon jól

érzi magát ezeken a kurzusokon a többi lelkes gyöngyfűző társával, akik az ország minden részéből jönnek, Miskolctól Sárvárig. A tábor ideje alatt modern és népi ékszereket is készítettek.

Ezenkívül YouTube-on, Pinteresten és Facebookon is mindig talál olyan képeket, kihívásokat, amit szívesen elkészít. A tábor tagjaival már két alkalommal részt vett az erdélyi Tibód nevű helység gyöngyfűző táborának heti kurzusán, ahol az erdélyi magyar gyöngyfűző hölgyekkel fűztek sok szép dolgot. Egy éve a budapesti Gyöngy Egyesületnek tagja, ahol nagyon sok hasznos információt kap. Marikának is számos kiállítása volt már, ahol más kiállítókkal közösen rendeztek tárlatot, de egyéni kiállításon is láthatták az érdeklődők a gyöngyékszereit.

Czethoffer Hanna munkáiból

Kecskés Anna Dorottya munkáiból

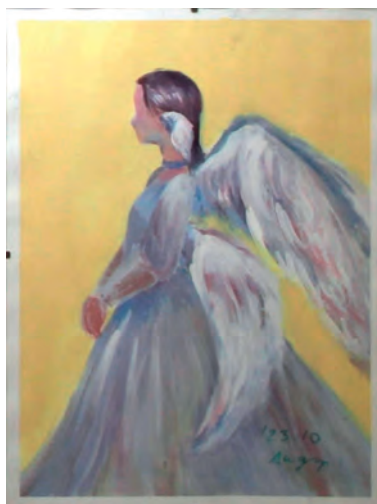

Kiss Virág Gabriella munkáiból

Molnár Angyalka munkáiból

Engyel Péterné Erika munkáiból

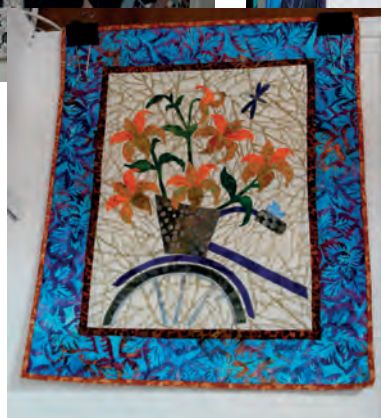

Gombáné Kiz Éva munkáiból

Rósa Gézáné Judit munkáiból

Szénási Sándorné Marika munkáiból

Marsalkó-Papp Helga

Alkotó tanárok

– Bezerédj-iskola tanárainak kiállítása

Tanulni és tanítani a művészetet, maga az öröm!

Alkotás öröme

„Varázsos színek, vonalak és pontok,
a képzelet s fantázia világa.
Alkotva, megélt álmokat kibontok,
s így kerül lelkem a fényes napvilágra.
Ha akarom, életre kel a festmény,
ha akarom, hát magával ragad.
Mert álmaid egy papírlapra festvén,
kifejezheted valós önmagad...”

(Aranyosi Ervin)

Az alkotó tevékenység különös energiákat szabadít fel az egyénben és azon kívül, az önkifejezés egyik legjobb módja!

„Alkotó tanárok – a 130 éves Paksi Bezerédj Általános Iskolában” címmel nyílt kiállítás 2024. április 16-án a Csengey Dénes Kulturális Központ emeleti kiállítótermében. A kiállítás megnyitására Németh Lászlónét, az iskola nyugalmazott igazgatóját kérte fel a jelenlegi intézményvezető, Kovácsné Pál Krisztina. Az intézményvezető asszony fontosnak érezte, hogy egy olyan személy indítsa útjára a tárlatot, aki elődje és a vizuális nevelés terén példaképe volt. Jutka néni a mai napig élesen emlékszik a tagozat megszületésére és kibontakozására, és szenvedélyesen vall a művészeti oktatás fontosságáról és a paksi lakosság ez iránt tanúsított szeretetéről. A megnyitón közreműködött a Pro Artis AMI, mester és ta-

nítványa: Kiss Gyöngyi és Frics Luca – volt Bezerédj-díjas tanuló. Tőlük Leclaire G-dúr szonátájának 11. tételét hallgathatták meg az érdeklődők.

Igazgatók

Az iskola 130 éves jubileumát ünnepli; tiszteli a múltját, a jelenben tevékenykedik, és tervei a jövőbe mutatnak. Ez a szemlélet tükröződik vissza a mostani, közös kiállítás kapcsán is, amelynek gondolata Zirczi Judit fejében született meg. A kiállítótérben Tumpek Györgyi, Bencze Barnabás és Zirczi Judit alkotásai láthatóak.

Tumpek Györgyi három éve nyugdíjba vonult művészeti pedagógus, aki 40 évig tanított a Paks Bezerédj Általános Iskolában. Beszélgetésünk során is kihangsúlyozta, hogy nagy megtisztelésnek tartja, hogy még mindig gondolnak rá az intézményben és ki-

állíthat a tárlaton. Györgyi művészeti munkássága során számos kiállítást tudhat már maga mögött. Erre a jubileumi tárlatra kedvenc akvarell- és olajfestményeit, tűzzománcait, kispasztikáit és domborműveit hozta el. Györgyi vallja, hogy tanulni és tanítani a művészetet, maga az öröm! Az élethosszig tartó tanulás a művészet világában is épp oly igaz, és fontos, mint az élet más területein. Györgyi nyugdíjba vonulása után sem pihent meg, sőt aktívabban foglalkozik az alkotással és önmaga fejlődésével,

újabb és újabb technikákat sajátít el, és a megszerzett tudása testet ölt újabb munkáiban.

Tumpek Györgyi festményei a kiállításon

Zirczi Judit több mint 15 éve tanít – jelenleg a Paksi Bezerédj Általános Iskolában – vizuális kultúrát. A tanítás és az anyaszerep mellett nagy hangsúlyt fektet a tehetséggondozásra is. Judit tanítási elvét és látásmódját erősen áthatja a klasszikus művészet. A kiállításmegnyitón elhangzott gondolatai is ezt sugallják:

„Fontos nekem, hogy akik most majd a művészeti pályára készülnek, ők is megkapják azt a klasszikus töltést, amit én is megkaptam a tanáraimtól, mesterimeimtől. Szeretném ezt én is továbbadni.”

Judit a kiállításra a pandémia nehéz súlyát és az életük ezen időszakát átjáró érzelmi világát bemutató, a gyász feldolgozását és az útkeresés szépségeit elénk táró festményeit hozta el. Egyik sem könnyű téma, de a képeket megvizsgáló személy – legyen az férfi vagy nő, fiatal vagy idős – tisztán átérzi, és saját magára igaznak érezheti mondanivalóját.

Bencze Barnabás nyugalmazott tanár, képzőművész, helytörténész 2015-ben hunyt el. Az általános iskolát és a gimnáziumot Pakson végezte, a képzőművészettel ebben az időben kezdett foglalkozni, és ez az érdeklődés lassan a szenvedélyévé vált, amely egész életét végigkísérte. Nagy hatással volt környezetére, pedagógus kollégáira, hasonló nézeteket valló társaira és diákjaira egyaránt. A Bezerédj Általános Iskolában rajzot tanított és rajzsakkört vezetett. Alapító tagja volt a Paksi Alkotók

Egyesületének és a Jámbor Pál Társaságnak. Zirci Judit szerint – aki a kiállításmegnyitón a kiállító művészek nevében köszöntötte az érdeklődőket – az, hogy ennyi, Bencze Barnabás által készített mű egy helyen feltárulkozik az érdeklődők előtt, különleges. A tárlaton látható alkotások nagy hányada Péger József saját gyűjteményéből való.

A Paksi Bezerédj Általános Iskola alkotó pedagógusainak kiállítását május 15-ig tekinthették meg a Csengey Dénes Kulturális Központ emeleti kiállítótermében nyitvatartási időben.

„Ésszel készíteni, kézzel érinteni,
szívvel szépíteni, léttel ékíteni,
mintákat módolni, formának hódolni,
örömet önteni, tárgyat teremteni,
bánatot elfűjni, alkotva újulni...”

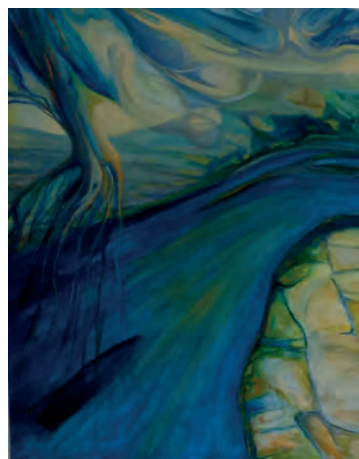
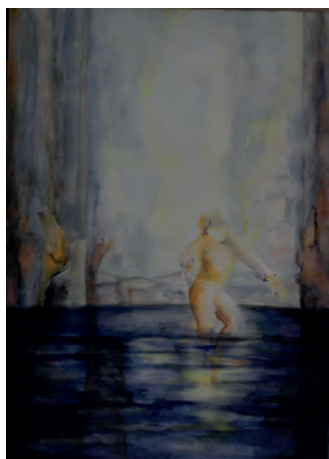
(Szabó T. Anna)

Bencze Barnabás † munkáiból

Zirczi Judit munkáiból

Tumpek Györgyi munkáiból

Nagy Balázs

Betörők a könyvtárban – avagy a költészet napja a Pákolitz-könyvtárban

Az amerikai kortárs költészet nagy öregje, Billy Collins „Az a baj a költészettel” című versében nem kertel, megmondja a tutit: *„az a baj a költészettel, hogy még több vers megírására ösztökél...”*.

Azt hiszem, különösebb vita nélkül megállapítható, hogy igaza van, és az említett műben hiába ír még akváriumba zsúfolt guppikról és a lábakat nyaldosó tenger hideg hullámairól, végül ugyanoda lyukadunk ki: aki a költészettel kikezd, az előbb-utóbb azon kapja magát, hogy sóvárogni kezd utána, és zseblámpával, símaszkkal a fején betör más verseibe – né tán maga is verselni kezd.

A Paksi Pákolitz István Városi Könyvtár a költészet napja alkalmából Horányi György Versszínházát tűzte műsorra. De hogy a Billy Collins által elénk vázolt képet tovább vigyük, fogalmazzunk inkább úgy: a könyvtár és Horányi György összerántotta a bűnbandát, akik a hazai költészet kiválóságainak verseit hallhatták a mestertolvaj előadásában...

Mert azt mi, paksiak, mind tudjuk, hogy – és itt elnézést kérek a személyeskedésért, de közöttünk, a versekbe olykor símaszokban betörő emberek között ez a megszólítás talán belefér – a *mi Gyurink* maga is költő, és egyben előadó, színész is, olyan, aki egy hátsó kerti tyúkólból is képes kihozni a Fabergé-tojást.

Az irodalomkedvelő látogatók a kézikönyvtárba vezető lépcsősor és a felette magasodó boltív közé vetve tekintetüket valahogy úgy érezhették magukat, mint Karinthy Frigyes a „Jó tanuló felel” című írásban, ahol Steinmann, az eminens diák kúpokról és csonka gúláról értekezik hibátlan esztétikummal, remek előadásban, és a többi diák

hátra dőlve, ellazulva figyelhet... *Eh, be jó, hogy ezt valaki így tudja, és nem nekünk...* Szóval, ugye értik.

Persze, Horányi (most csak így vezetéknevvel, *á la Karinthy*) nem gúlát csonkolt, hanem kabátokat váltott és gombolt újra és újra a színpadon, és ahogy egyik kabátból ki, másikba be, úgy váltott személyt és hangot, úgy cserélt versformát, ahogy kalapot.

És a versek csak jöttek és jöttek, mint ablakon besurranó éjszakai látogatók... Csokonai reményei, majd Vörösmarty vén cigánya, egy négyökrös szekér tele Petőfi-versekkel. Majd Ady, vijjogva, sírva, kergetőzve, és mind a nyugatosok; az egyik főkolompos, a Babits, aki a pénzeket osztogatta a Baumgartner-díjjal, és a Tóth Árpi és Juhász Gyuszi kéz a kézben. Majd Attila, a mi Attilánk, a rablóbanda legvadabbja, aki meg is írta:

„tisztá szívvel betörök” (a további sorokat kiskorú olvasóink védelme érdekében cenzúrázzuk). És ne feledkezzünk meg Radnótiról és Pilinszkyről sem, csak hogy teljes legyen a kép.

A könyvtár boltívei amúgy is jól vezetik a hangot, de a térmikrofonoknak köszönhetően az élmény még teljesebb volt. Horányi Gyuri hangja nemcsak a széksorok között vágott rendet, de a könyvtár könyvespolcain is; a számfüles könyvlapok kisimultak, a drámagyűjtemények abbahagyták a drámázást, és kitekintettek a sorok közül, a verseskötetek pedig felcsapták és felkínálták magukat, mintha azt mondanák: *Belőlünk is olvass fel!*

De nem volt szerencsénk... Az előadó nem olvasgatott, lapozgatott, nem nyálazta az ujjait. Több mint egy órán keresztül fújta fejből, nagy átéléssel a verseket, amit a közönség vastapssal jutalmazott, és volt – ha jól emlékszem én magam voltam az –, aki a sugógépet kereste a füle mögé rejtve.

Szóval, bánhatja, aki lemaradt... A kéttucatnyi tolvaj, akik betörtek a versekbe, aligha fognak kibicekkel osztzkodni a szajrán.

(Ui.: Persze, ha esetleg kézbe fognak egy verseskötetet, és olvasgatnak belőle, akkor az is valami. Még az is lehet, hogy versíráson kapja magát...)

Horányi György versei

DÜLÖNGÉL A SZÉL

Dülöngél a szél,
részeg észak itatja,
falakat dönt
felbőszült viharja,
és az ég alja is
lángokba borul.

S ha akad még,
aki benne bízva követi,
az a szavát is elrejt,
és távoli álommezőkön
rejtekhely oltalmát keresi.

A béke is
hideg barlangba vonul,
el mindentől,
múlttól és jelentől,
menekül a dühöngő
embertől.

A bűn a viharral nyargalász,
minden házba beszaglász,
és ott marad, és megragadja
azt, aki szeretve kedveli.

ETŰDÖK

KETTEN A KERTBEN

A dombról nézem
a lágyuló Dunát,
és figyelem, hogyan
halkul hullámaira
kapkodó lélegzeted.

Mozdulok feléd...
Ó mennyire várod,
Hogy szememre olvadjon
szelíd tekinteted.

HA LÁTLAG...

Ha látlag...
öröm suhan át az árkon.
Ha látlag...
mosoly fakad rügyes ágon.
Ha látlag...
Emlékek: szépek, erősek

jönnek fel
a ködös múltból.
Ha látlag...
illatözön tölti fel a házat, és
kitáruznak az időablakok.

TAVASZKÖSZÖNTŐ

A hosszú tél után,
vágyom a kertbe.
Sétálni a bimbós
bokrok között,
és ahogy a virágok

lengnek rózsaszínben,
simulnék hozzád,
kezed a kezemben,
és átvenném
napos mosolyod.

EGY ÚJ NAP

Lejött a hajnal
az égből,
az ablakom alatt
a madarak
dalra fakadtak,
a goromba sötét
hangjukat hallva

gyáván elszaladt,
és helyébe lépett
a mindennap tettere kész
tűzben, lángban égő
boldog pirkadat,
és az ébredő arcodat
körbeölelte a fény.

HÁT IDE JUTOTTUNK

Hát ide jutottunk.
Az ezer év ösvényén
botladoztunk, árkokba csúsztuk,
és dicsőítve daloltunk
a mély gyökerű gazoknak.

Hát ide jutottunk.

Büszkeség rombolta agyunk,
szörögök zárták el ereinket,
szánk heve lelkesedve áldotta
a gyilkos kezeket.

Hát ide jutottunk.

Magunknak ástunk vermeket.
A lövészárkaink egyre mélyebbek,
és büszkén hagytuk,
hogy előttünk lebegjen
a délibábos szeretet.

Hát ide jutottunk.

Jövők és reményünk,
mint pára a ködben,
mint árnyék az estben,
mint sóhaj a szóban – eltűnt.

Hát ide jutottunk.

Kapaszkodunk, de letört az ág alattunk.
Savanyú és aszott lett gyümölcsünk.
Harcolunk, de csak egymásra ütünk.
Vágyunk rá, még sincs szabad életünk.

Hát ide jutottunk.

Már csak a kiáltás segít!
De ki hallja meg féltő szavam?
A hatalom fogja be szám,
és hallgatásra kényszerít.

De ki tilthatja meg a tengernek,
hogy megtisztítsa partjait.
De ki tilthatja meg az embernek,
hogy szólja Isten igazságait?

2024. 05. 09.

KÓRHÁZI HIRDETÉS

Ma Jézus doktor operál!
A régi rossz szívedet
kezébe adni nem kell féltened!
Újra, jobbra cseréli ingyen,
és az új szívvel együtt
kapsz tőle örök életet!

CÍM NÉLKÜL

Árad a fény.
Sugara bomló múltam
foszlányaira villan.
Gondolataim
egymásra dobott fahasábok,
rései közt alig fér el a lélek.
Tuskók közé szorult az élet.
Huzatos lett a világ,
szele pernyét és szennyet hoz,
és szemekre homályt
és nem áldott álmot.

Ó szabadság, szabadítsd fel a rendet...!

*

Mint kísértő árnyék,
követnek az évre évek,
nem lankadnak, jönnek és mennek.
Emlékeim emlékre torlódnak,
egymásra rakódnak,
mint a Dunában
az uszadékfa-hordalék.

Takácsné Tóth Márta versei és képe

Két antológiában is megjelennek Takácsné Tóth Márta versei a nyár elején, így a 95. Ünnepi Könyvhéten bemutatásra kerülő Egy csipetnyi nap-sugár című kötetben, valamint az Apeva antológiában.

EGYSZER ÉLÜNK!

Hálát adhatok a mai napnak:
Végre ezt is megérhettem én!
Jó, hogy nem születtem világtalannak:
Szemem megakadt egy vesepecsenyén.

Vörös színe egyből megigézett.
Textúráját látva előnti számat
Egy orbitális ízkavalkád-érzet,
S lehunyt szemmel már látom a tálat.

Ekkor jött a kíméletlen végzet,
Merthogy itt a nagy pofán csapás:
Háromezerért tíz dekát, ha kérek,
A pénztárcámból már nem futja más.

Nincs háborgás! Kirúgok a hámból,
Hó végén csontot kérek a kutyámtól!

Paks, 2024. 03. 17.

FALRAJZ

Egy téli morcos, latyakos napon
Előttem a járdán vagy száz pocsolya,
Ám fent, a tűzfal nem szürke beton,
Harsány színekkel maga a csoda
Néz a városra.

Tíz emelet magas tarkabarka kép,
Türkiz, narancs, sárga, lila, zöld és kék.
Mohón itta szemem a fény színeit,
Ahogy a Macskafogó szereplőit
Odafestették.

Grabowsky, a szegény Safranek és Teufel
Azonnali örömhataást értek el:
Fülembe csengett a négy gengszter dala,
Lusta Dick trombitája,
Rendőrzene kara.

Szerencse, hogy felnéztem pont ott,
A Szigony utcában. Kicsit megálltam.
Bárki találta ki, ajándékot adott:
Vidámmá tette a napot,

Azóta nem lógattam
Sem fejet, sem orrot!

Paks, 2024. 01. 20.

HIÁNY

Ébren álmodom? Valaha pult alól,
Eladót megkenve tudtunk szerezni
Kurrens cikkeket, de letűnt az a kor!
Úgyhogy elkezdem bőszen keresni

A polcon. Tegnap pont itt csábított el.
Most csak sós! Vajas! Sajtos! Lehetetlen!
Kétségem támad: nincs egyetlenegy sem!
Eltűntél épphogy megismert kedvesem...

Láhattam puffos, hófehér ruhádat,
Markoltam és ízlelgettem kibontott,
Illatos, meleg, jóízű tested...

Szívem előnti a keserű bánat:
Látom-e még durrogva pattogni
Sós-karamellás kukoricámat?

Paks, 2023. 10. 23.

ÉDES TITOK

TILOSBAN

Csodás érzés önt el ma, hogy látlak.
Ez az élmény soká velem marad,
Ám de mardossa szívemet a bánat,
Mert hozzád nyúlnom tiltják: nem szabad!
Vonzerőd érzem, azt hittem, már elmúlt.
Élvezem illatod bénán és vakon,
Mely érzékszervem mohó vermébe hullt.
Nem lehetsz enyém, és ez árnyba von.
Érzem az ízed a régi időből,
És most megosztok veled egy titkot,
Nem hagyott el soha a remény:
Részesülök még mennyei örömből!
Most beléd harapok, te nem tiltod.
Enyém lettél újra, csakis az enyém!

Pest felé a buszon, 2024. 03. 20.

LEÁNYKÉRÉS

Régóta ismerős a házuk tája,
Ide vonzottak csábos lány szemek,
Meg a szomszédos gördeszkapálya...
Megunhatatlan királyság, remek!
Felelőtlenség? Ilyet fel nem róna,
Sziklamászáskor maga sem henyél,
A bungee jumping nem tiltott zóna,
S a vadászpuska sem gereblyenyél.
Drágicám hasában nem pillangók
Buliznak... Bizony! Jól értette az úr,
Szerelmünk gyümölcse már tény és való,
Hát így lettünk házasodni hajlandók.
Vasvillaszeme most majd` megöl, átfúr,
De megteszi dolgát a trójai faló!

Paks, 2023. 09. 22.

BADAR ÉTLAP: MENÜSOR 1.

VÉKONYPÉNZŰEKNEK

Hamis gulyásleves. Nem őszinte.
Hiába keresed, semmi hús sincs benne.
Nevezzük nevén a gyereket:
ma a krumplilevest eheted.

Tökfőzelék vagdalthússal a nap ajánlata.
Kapros-tejfölös, trutymós, de nincs hiba,
a fasírt majd becsalogatja.
Nagyapám mindig ezt ette,
ha a protkóját otthon felejtette.

Üvegbúra alatt sajttál.
Biztos, hogy ilyet akartál?
Penészes kék, kaskavál, óvári...
Az mellette pálpusztai?
Könyörgöm, ne nyissák ki!

Paks, 2024. 04. 04.

BADAR ÉTLAP: MENÜSOR 2.

MIUTÁN A SÉF KIAGYALTA, Ő MAGA IS KAVARJA!

Raguleveshez lenne kedve? Jó választás!
Gezemice mellett hús is van benne,
s itt-ott úszkál egy kis csiperke.
Ne aggódjon, ha megette, a hasát nem csikarja!

Főételnek jön a marha, de nem kicsi, jó nagy szegy!
Sütve, párolva vagy rántva,
nekem egyre megy.
Saláta mellette a köret. Jöhet?

Íme a desszert, emlékül a helyre,
melyet a főétel nagyon kedvelt: RÉT + S?
Naná! Túrós. Sós-kapros vagy édes,
mellé kap egy mezei csokrot,
hogy fizetéskor ne kapjon sokkot!

Úton Balatongyörök felé, 2024. 04. 06.

BADAR ÉTLAP: MENÜSOR 3.

KÜLÖNLEGES VENDÉGEKNEK

Rém-lé gombóc

Préselt paradicsom veleje rugalmas batyuban tálalva.
A fogadra való. Miközben ráharapsz, kifröccsen a vére,
és még több kéne!
Kedvenc csemegéd lesz, barátom, garantálom!

Drakula-csiga

Zöldellő sziget ketchup-vér tóban.
Ne aggódj, nincs benne fokhagyma,
Színét. aromáját medvefajta adja,
de nem morog vagy csámcsog.
Te viszont teheted, miközben megeszed.

Hóhér-kedvenc desszert

Megpecsételődött sorsa, mikor megrepedt tüskés burka:
először forró vízben kínozták puhára,
aztán került sor a forgó késekre, azok vágták, aprították pépesre,
hogy a végén egy nagy kupac virgonc barnás kukac legyen
habos, fehér sárkányköpettel a fején,
és ha ez a tortúra meg nem törte,
most bekerül a bendődbe.

Paks, 2024. 04. 07.

APRÓHIRDETÉSEK I

ROMHÁNYI JÓZSEF IHLETTE

Fél kutyaól kiadó

Lakótársat keres egy kopó.
Tálam tabu, vackom nem osztom!
Olcsó a bérlet,
Hetente egy velőscsontot kérek.
Nem akadály egy-két bolha,
Ha együtt vonyítunk a Holdra.
Jelige: Egy barátság kezdete

Casting jércikék számára

Ragyogó alkalom, ha szerep az álma!
Jóltápláltság előny, nem kell gyorsasága.
Menyét Elemér a thriller írója,
A film rendezője Mr. Rudolf Róka.
Jelige: Püspökfalat reggelire

Ki tud róla?

Ki látta a felforgatót? Jelentkezzen!
Apró csizmák nyoma van a tökföldemen.
Huligán járt kiserdőn, kaszálón,
Utána itt randalírozott.
Térítse meg a kárt, amit okozott!
Jelige: Icinke-picinke

Pöttyös ajándék-tojás

Frissen tojva, ingyenesen, grátisz kapja.
Gyors a kiszállítás, ne legyen rá gondja!
Ha gondosan ápolja,
Meglépetés garantálva!
Jelige: Ez lesz fészke dísze

Térjen be az éttermembe

Jöhet akár reggelire,
Vacsorára vagy ebédre,
Berepülhet az ajtón vagy ablakon,
Mindenképpen szívesen fogadom.
Meglépetés! Frissítem az étlapom.
Jelige: Menő menü

Budapest, 2023. 12. 19.

APRÓHIRDETÉSEK II.

Új műsor a Tóbárban!

Minden este tánckar friss tagokkal,
Ennivaló szúnyoglányokkal,
Zenét szolgáltat a Béka Trió.
Illuzionista művészként
Fellépnek a Gyík Ikre,
Új, kövér légy dizőz jön a nyitóestre.
(Az előzőt valaki eltüntette.)
Jegyek elővételben a kecskebékánál

Gyászjelentés

Elhunyt második szerelmem.
Épp első férjem sorsán rágódtam,
Még meg sem emésztettem,
Mikor megismertem.
Hozzámentem.
Ez lett a veszte,
Nászéjszakánk őt is kikészítette...
Jelige: Vigasztalót váró Fekete özvegy

Szépítészet

Arcán fakult mosoly, haja szénaboglya?
Ne habozzon! Várjuk a kozmetikai szalonba!
Fodrász is van. Festünk, vakolunk,
megtesszük, amit tudunk,
de hozott anyagból dolgozunk!
Jelige: Külcsín-tuning

Paks, 2024. 01. 03.

„A mosoly szépség és szívmelengető csoda, mint egy színpadon átlibbenő balerina.” (Taktoma)

Takácsné Tóth Márta az általa látogatott festőiskolában meghirdetett Művész Viadal harmadik fordulójában megadott feladat alapján készítette a tükör előtt álló balerinák képét.

A mentorok a 43 pályázó közül a 6 díjazott közé válogatták, valamint egy több mint 30 ezer Ft értékű festőklubrészvételi lehetőséggel is díjazták.

Donáci Ilona versei

Donáci Ilona – évekkel ezelőtt – Babaváró címmel foglalta gyűjteménybe gyermekverseit, amelyek megírására unokáinak születése és a velük töltött idő örömteljessége készítette. A kötetből néhány verset az előző számunkban már megjelentettünk, és most folytatjuk a sort az unokák számára írt gyermekversekkel.

BABAVÁRÓ

Baba, baba, babaház,
kire vár most a család?
Tán egy cirmos kiscicára,
vagy egy foltos kiskutyára?

Gömbölyödő mamapocak,
együtt lessük, amint dagad,
izeg-mozog, rúgkapál,
alig várjuk, lássuk már.

Se nem erre, se nem másra
öcsikére, hugicára,
síró, rívó kisbabára,
meg is lesz tán nemsokára.

Alig várjuk, hívjuk már,
de nagy lesz a boldogság,
ha együtt láthatjuk e csodát,
a megszülető kisbabát.

VIRÁGOM, VIRÁGOM

MONDD MEG, MI EZ?

Ő a virágok szépe,
de vigyázz, mert szúr a tüskéje.
(rózsa)

Kicsi, szerény, egyszerű,
de az illata nagyszerű.
(ibolya)

Hófehéren illatozó,
menyasszonyhoz nagyon való.
(liliom)

Bokor az ő lakhelye,
anyák napja sem lehet nélküle.
(orgona)

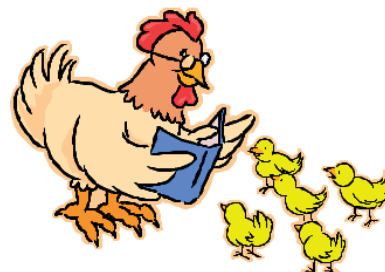
A tavasz hírnökeként
a föld alól elsőnek dugja ki fejét.
(hóvirág)

Hasonlít a napocsára,
sok-sok szirma mindig sárga.
(margaréta)

KI LAKIK A KERTBEN?

Hajnalban a tyúkólból,
Felharsan a kakasszó.

Kert végében kutyaház,
Onnan jön az ugatás.

Kiskosárban teraszon
Lustán ásít cicusunk.

Fa tetején madárfészek,
Tojást rak a rigó éppen.

Fa odvában zümmögés,
Dolgozik a sok kis méh.

Lenn a fűben földkupac,
Nézd, az ürge ott szalad.

Levél alatt lapulva,
Megbújik a kis béka.

Nézd, a földön száz kis hangya
Rátalál a hangyabolyra.

Ház sarkában pókháló,
Szövögeti pókapó.

Tarka szárnyú pillangó
Röppen fel a virágról...

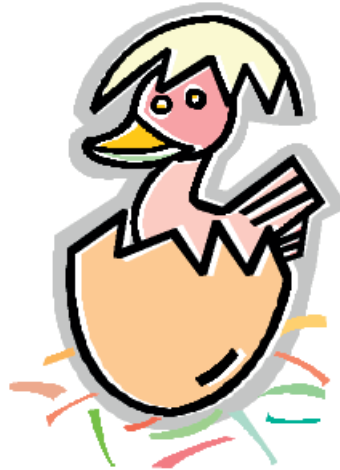
A KISCSIBE ÉNEKE

Ha megnövök, tyúk leszek,
Nem sok mindent teszek-veszek.

Kakassóra ébredezek,,
Kukoricát szemezgetek.

Csipegetek naphosszat,
Míg a begyem megpuffad.

Mindennap egy tojást tojok,
Kotkodálva ricsajozok.

Tezás Levente versei

Tezás Levente a Paksi Balogh Antal Katolikus Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium 6. b osztályos tanulója. A március 15-i nemzeti ünnepünkön tartott városi rendezvényen részt vett az iskolája által adott műsorban, és elszavalta saját költeményét, a Forradalom című versét. Az április 11-i költészet napja alkalmából Költészet címmel írt verset.

FORRADALOM

Egy kis ember vagyok ebben az országban,
s országon kívül a nagyvilágban.
Kicsi vagyok, de álmaim nagyok,
s küzdeni fogok az igazamért,
hogy ne úgy végezzem vala,
mint megannyi hű katona.
Kitört a forradalom, tombol a járvány.
Hová meneküljek, ha a világ már egy kátrány.
Bárhová nézek, kioltott lámpák
s holt katonák tornyát
látva mondtam,
én is beállok a sorba.
Nem bírom nézni, hogy szép lassan vége,
s hiába harcolnak több egész éve.
Én is csatlakozom, és próbálom védeni,
amit már oly sok éve el próbálnak venni.

Minden erőnket bele kell tenni,
hogyan a végén mégis nyerjen valaki.
És oly sok elnyomás után végre vége,
végre tartozunk valahová, és mindenhol béke.
Kegyetlen volt, de ez az ország
megbűnhődte nevét: Magyarország!

KÖLTÉSZET

Költészet, költészet, oly régi erekle,
évekkel ezelőtt jött fel a felszínre.
Mit sem sejtve írtak, és lett belőle valami,
valami, amit meg kell mutatni.
A költészet olyan, mint egy jó ötlet,
csak egyszer kipattan, és nem bánod meg.
Költeményed híres lesz, és attól neved is,
és ki tudja, lehet történelem is.
A következő generáció a tiédet olvassa,
és löketet kap egy újabb dalra.
Jó dolog írni, mert nem fogsz unatkozni,
és ez a mű csak a tiéd, nem veszi el senki.

Sipos László

75 éves az MVM OVIT

A hazai nagyfeszültségű átviteli hálózat létrehozásával, üzemeltetésével, karbantartásával és fejlesztésével szorosan összefonódik a paksi telephellyel is rendelkező Magyar Villamos Művek (MVM) Országos Villamostávvezeték Zrt. (közismerten: OVIT) története. Az OVIT jogelőd Távvezetéképítő Nemzeti Vállalat (TÁVÉP) 1949. március 17-én kezdte meg tevékenységét. A vállalatot az ötvenes évek során, több lépésben összevonták az 1951-ben alapított Országos Villamostávvezeték Vállalattal. Alapításakor a társaság 257 km 60 kV-os és 330 km 100 kV-os távvezeték, valamint 5 alállomás üzemeltetését vette át a Magyar Duna-túli Villamossági Rt.-től. Az ipar háború utáni talpra állítása és gyors ütemű fejlesztése igen nagy feladatot rótt a hazai villamos energetikára. A tönkretett vagy leszerelt erőműveket újra fel kellett építeni, a hálózatot helyre kellett hozni és meg kellett erősíteni. Az OVIT a régebben épült 60 és 100 kV-os távvezetékek feszültségszintjét 110, majd 1952-től kezdve 120 kV-ra emelte, és ezzel megkezdődött az országos hálózat egyesítésének többéves folyamata. Felgyorsult a nemzetköz-

75 éve alakult a Távvezeték-építő Nemzeti Vállalat

zi hálózati kapcsolatok bővítése is. 1953-tól megkezdődött a 220 kV feszültségű távvezetékek építése. A 60-as évek hálózatfejlesztési koncepciója egy 400/120 kV feszültségű országos és nemzetközi kooperációs átviteli hálózat létrehozását tűzte ki. Az OVIT 1965-ben megkezdte az első 400 kV-os távvezeték és a gödi 400 kV-os állomás építését. A 400 kV-os létesítés idején szerzett szellemi és anyagi tőke hamarosan megtérült, mert a 70-es években az OVIT olyan feladattal került szembe, ami abban az időben még az egész világon ritkaság volt: egy igen nagy átviteli képességű, 750 kV-os összeköttetés létrehozása Magyarország és Ukrajna között.

Az OVIT mindenkor nagy szakmai azonosulással hozta létre az új technológiákat, szerezte be a legkorszerűbb eszközöket, saját fejlesztésű és gyártású szerszámok és kisgépek sorát alkalmazta, miközben olyan nemzetközi elismerést szerzett, ami a cég megítélésében máig is érezhető hatású. A társaság a 2000-es években új profilokat nyitott az atomerőművi, a távközlési és az ipari nagyfogyasztói területeken, amelyek szakszerű kiszolgálásához átvette más cégeknél felszabaduló, speciális felkészültségű, nagy gyakorlattal és helyismerettel rendelkező szakembergárdát. Ez összességében több mint kétszáz új belépőt jelentett. 2007. június 1-jétől az OVIT az MVM Csoport leányvállalataként működik. A gazdasági társaságokról szóló, 2006. évi IV. törvényben bevezetett jogintézmény révén az anyavállalat MVM Energetika Zrt. immár egységes, hatékony irányítási eszközrendszer birtokában koordinálja a cégcsoport leányvállalatainak üzleti tevékenységét. Az elismert vállalatcsoporttá alakulással egyidejűleg az arculati megjelenés is megújult: a cégcsoportnál és valamennyi tagjánál egységes arculat váltotta fel a korábbi heterogén megjelenést, ezzel is kifejezve a csoport összetartozását és közös stratégiai céljait. 2008. január 1-jével újabb mérföldkövéhez érkezett az OVIT. Az addigi három igazgatóság mellé egy újabb, a Karbantartási Igazgatóság társult, amely a társaság erőművi karbantartási, projektmegvalósítási és szolgáltatási tevékenységeit végrehajtó szervezete lett. Feladata az erőművekben felmerülő karbantartási, felújítási, létesítési és egyes szolgáltatási munkák végrehajtása, kiemelten az MVM Csoport erőműveiben. 2012. április 18-án a társaság cégneve közgyűlésnek döntése értelmében MVM OVIT Országos Villamostávvezeték Zrt.-re változott. Az MVM OVIT Zrt. külpiaci szerepvállalása az elmúlt években folyamatosan bővült. A társaság 2012-ben Skóciában és Németországban vett részt távvezetéki projektekben, 2013-tól kezdődően pedig Csehországban végez hálózatfelújítási feladatokat. 2012–2013-ban az MVM OVIT Zrt. végezte el a svájci székhelyű CERN 66 kV-os villamos hálózata védelmi és irányítástechnikai rendszerének korszerűsítését...

A terjedelmi korlátok miatt nem tudjuk folytatni a hazai és külhoni eredmények felsorolását, de nem feledkezhetünk meg egy éppen tízéves paksi vonatkozású híradásról:

„2014. március 14-én Gopcsa Péter, az MVM OVIT Zrt. vezérigazgatója átvette az MVM Paksi Atomerőmű Zrt. Kiemelt Szállítója díját. Az elnyert díjat az elmúlt évben az atomerőműben nyújtott szolgáltatások elismeréseként vehettük át. Az MVM OVIT Zrt. tevékenységi körébe 2008-ban integrálódott új elemként az erőművi, ezen belül is kiemelten az atomerőművi karbantartás. A tevékenységi terület fontosságát jól jelzi, hogy ettől az időponttól kezdve közel 400 munkavállalónk végzi a paksi atomerőmű üzemeltetése során felmerülő villamos és irányítástechnikai, valamint gépész szerelő és karbantartó feladatokat. 2010-ben társaságunk tulajdonosi jóváhagyással új stratégiát fogadott el, amelyben az erőművi üzletág szolgáltatásainak fejlesztése, bel- és külpiaci jelenlétének erősítése kiemelt célként jelent meg. A most elnyert díj jelentőségét tovább növeli az átadás időpontja, amely egybeesik a tervezett atomerőművi beruházásra vonatkozó orosz–magyar nukleáris energetikai megállapodás aláírásával. Az elismerés azt is mutatja, hogy az MVM OVIT Zrt. jegyzett, elismert és sikeres cég az atomerőművi szolgáltatások nyújtása területén, ezért elfogadott stratégiai céljai alapján a 40%-os hazai beszállítói hányad meghatározó szereplőjeként joggal készülhet az új blokkok megvalósítása során a profilba vágó területeken vezető szerepre. Ezzel összhangban Gopcsa Péter vezérigazgató bejelentette az MVM OVIT Zrt. szándékát a paksi atomerőmű bővítéséhez kapcsolódó gépész, villamos és irányítástechnikai vállalkozói klaszter létrehozására.”

Legvégül az olvasók figyelmébe ajánlom még az MVM honlapon közreadott MVM OVIT – TRADÍCIÓ, SZAKÉRTELEM, INNOVÁCIÓ címet viselő alábbi híradást:

„Az MVM OVIT Zrt., mint a 100 %-ban hazai tulajdonú MVM Energetika Zrt. leányvállalata, több mint 70 éves szakmai múlttal rendelkezik az energetikai iparágban. Működése elsősorban műszaki gyártási tevékenységekre és kapcsolódó szolgáltatásokra terjed ki, az ország egész területét lefedve, hisz hazánk több pontján rendelkezik telephellyel. Nélkülözhetetlen és meghatározó szereplője Magyarország energetikai szegmensének, mivel: a kiskunfélegyházi telephelyén erőművi gépeket, berendezéseket gyárt; a gödi üzemében ipari acélszerkezeteket gyárt; elektromos gépjárművek feltöltését szolgáló berendezéseket (e-töltő) gyárt, illetve hatékony és innovatív megoldásokat fejleszt az elektromos autók elterjedése érdekében; professzionális szinten végzi speciális, nagy méretű és tömegű áruk közúti, vasúti, vízi szállítását; fotovoltaikus erőművek építésének referenciájával rendelkezik. Az MVM OVIT Zrt. termékei, szolgáltatásai és kapacitása tekintetében folyamatosan – a jelenlegi üzletvitel szempontjából nagyobb figyelmet igénylő időszakban is – kiemelt elkötelezettséggel áll Partnerei rendelkezésére. Biztosítja, hogy a felmerülő gyártási, szolgáltatási feladatokban minőségi, gyors és flexibilis együttműködéssel, egy megbízható, aktív partnerré váljon. Küldetése, hogy a hét évtizedes értékeire építve élen járó és meghatározó szerepet töltsön be a magyar energetikai ipar fejlődésében, hogy a társaság neve a továbbiakban is garanciát jelentsen a megbízható teljesítésre!”
Internetes (www.ovit.hu + www.mvm.hu) források alapján szerkesztette:

Sipos László József

Sipos László József

Könyvajánló

– Akiktől más lett a világ**– Az elemi részecskék csodás világa**

Akiktől más lett a világ

– Magyar találmányok, felfedezések és újítások

Az energiafelhasználás, a közlekedés, a csillagászat és a gyógyítás területén született magyar emberekhez köthető innovációkat az egész világon ismerik. Az egyes szakmák avatott ismerői sejtik, hogy nem minden úgy történt, ahogy eddig a „mítoszok ismeretében” gondolták, ezért ámulva lapozgathatják a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával, a Corvina Kiadó által gondozott *Akiktől más lett a világ – Magyar találmányok, felfedezések és újítások* című művet. A szerző Csiffáry Gabriella, a Budapesti Fővárosi Levéltár főlevéltárosa, a szaklektor Gazda István, a Magyar Tudománytörténeti Intézet igazgatója. Ahogy a lektor, úgy a szerző ismeretterjesztő tevékenysége is a kutatási eredményeiken, így a „makacs” tényeken alapul.

A sok hasznos és érdekes, néhol krimibe illően izgalmas történet közül, a teljesség igénye nélkül, csak az alábbiakat tudjuk kiemelni:

- Semmelweis Ignác, az anyák megmentője;
- Békésy György, az akusztika tudósa;
- Szent-Györgyi Albert C-vitaminja;
- Kármán Tódor helyben lebegő gépe és rakétája;
- Fonó Albert sugárhajtású repülőgépe;
- Asboth Oszkár helikopterkísérletei;
- Ganz Ábrahám kéregöntésű vonatkereke;
- Bánki–Csonka-féle porlasztó;
- Kandó Kálmán fázisváltós villamos mozdonya;
- Galamb József Ford T modellje;

- Járay Pál áramvonalas autója;
- Jendrassik György dízelmotorja;
- Bolyai János űrhajózásban alkalmazott térgeometriája;
- Bay Zoltán radarszillagászata;
- Pavlics Ferenc holdjáró autója;
- Szebehely Győző, az égi mechanika tudója;

- Thurzó János vízemelő gépe;
- Eötvös Loránd torziós ingája;
- Csanda Ferenc földbe látó készüléke;
- Jedlik Ányos szódavize, dinamója;
- Bánki Donát vízturbinája, a változó vizek erőgépe;
- Bláthy Ottó Titusz indukciós fogyasztásmérője;
- Hevesy György izotópos nyomjelzése;
- Szilárd Leó, a nukleáris energia megszelídítője;
- Telkes Mária napenergiával működő fűtőrendszere;
- Wigner Jenő, a világ első nukleáris mérnöke;
- Teller Ede biztonságos atomreaktorai;
- Oláh György alternatív energiaforrása.

Az elemi részecskék csodás világa – A részecskefizika története és kihívásai

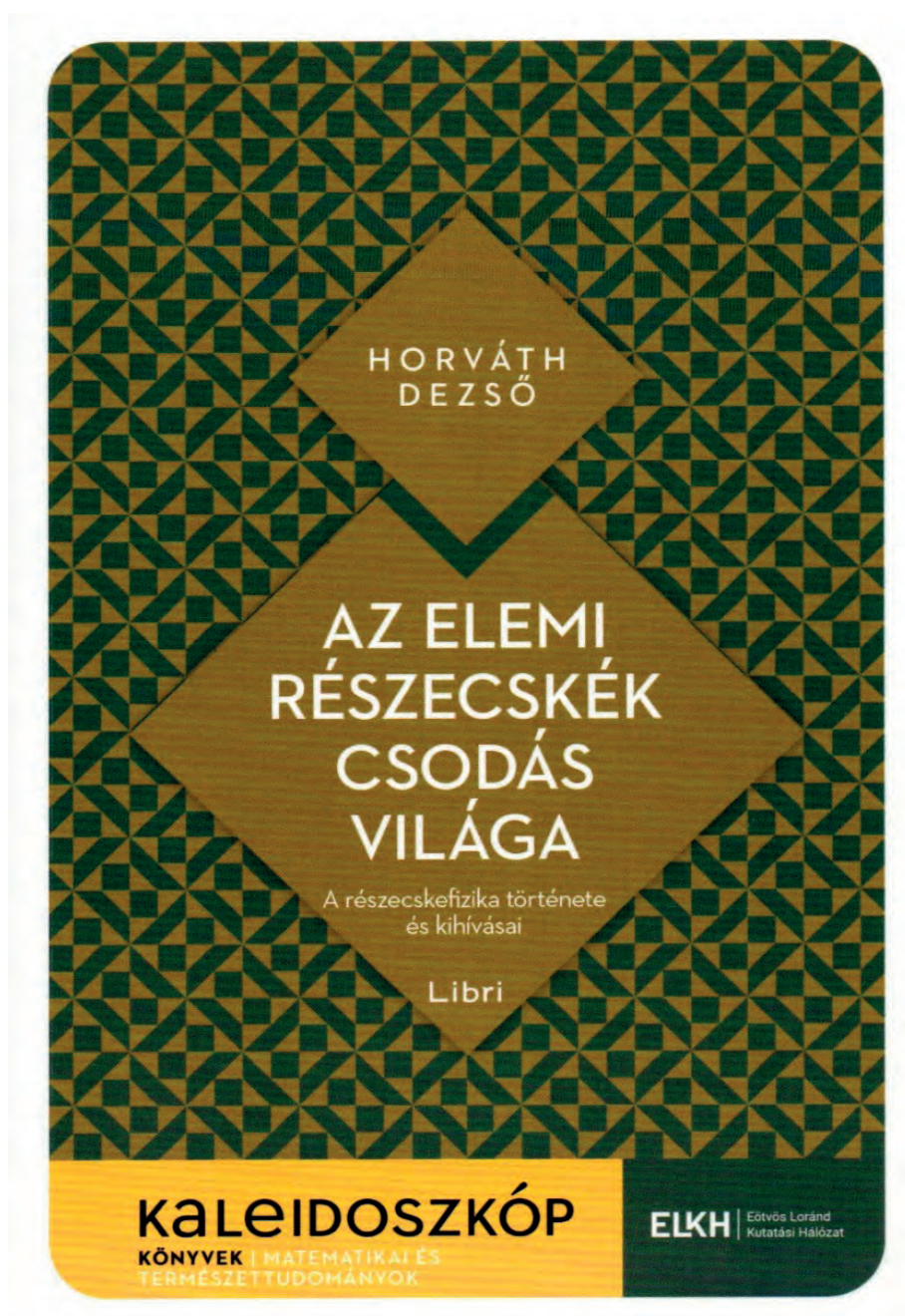
A HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat (HUN-REN; korábbi nevén: Eötvös Loránd Kutatási Hálózat), a Libri Könyvkiadó és a Magyar Kultúráért Alapítvány együttműködésével 2022-ben indították el a *Kaleidoszkóp Könyvek* című tudományos ismeretterjesztő zsebkönyvsorozatot. A HUN-REN hálózathoz tartozó magyar kutatók által írt művek a hazai kutatás legfrissebb és legizgalmasabb eredményeit közérthető formában mutatják be a tudomány iránt érdeklődő közönség számára. Köztudott tény, az emberiséget évszázadok óta érdekli az, hogy az anyag milyen elemi alkotórészekből áll, és az anyagnak melyek a legkisebb összetevői. A mikrovilág vizsgálata azonban folyamatosan újabb és újabb megválaszolandó kérdéseket szül, ám épp a rengeteg nyitott kérdés és felmerülő probléma teszi csodássá ezt a tudományterületet.

Az elemi részecskék csodás világa – A részecskefizika története és kihívásai című könyv a részecskefizika történetét áttekintve, egyes fejezeteket humoros jelmonddal indítva, a jól érthető, értelmezhető szöveget pedig szemléletes ábrákkal illusztrálva sorra veszi a felfedezéseket és teóriákat, egészen a jelenleg egyetlen elfogadott és igazolt elméletig (standard modell), de egyben kitekintést nyújt a jövőbe is, felvázolva a még megoldásra váró problémákat és a fejlődés lehetséges útjait.

A kötet szerzője Horváth Dezső Széchenyi-díjas és nemzetközi szinten is elismert részecskefizikus. Vizsgálatait orosz, kanadai, amerikai, svájci és olasz kutatóintézetekben végezte. Jelenleg a HUN-REN Wigner Fizikai Kutatóközpont Részecske- és Magfizikai Intézet emeritus professzora, magántanárként részecskefizikát oktat a Debreceni Egyetemen és a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen is.

A könyv szakmai lektora Trócsányi Zoltán akadémiai díjas fizikus, egyetemi tanár, akadémikus, a részecskefizika szintén elismert magyar kutatója.

100 éve alakult a Budapesti Mérnöki Kamara

„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn” – írta gróf Széchenyi István. A mérnök szó értelmezése kapcsán kövessük ezt az intelmet. Az „inzsenér” megnevezés a német ingenieur szó tájnyelvi ingenier (inzsenír) változatból került a magyar nyelvbe. A német szó forrása a francia ingénieur, amelynek magyar jelentése: mérnök. Orosz Árpád építőmérnök, BME-tanszékvezető a 90. születésnapján tartott ünnepségen így fogalmazott: „A mérnök egy nagyszerű mesterség művelője, a társadalomnak az az elhivatott tagja, aki természeti erőforrásokat a tudományok segítségével – másokkal együttműködve – olyan létesítmények, alkotások megvalósítására fordítja, melyek a társadalom céljait szolgálják.”

Mérnökként vallom: a mérnök tervez, amihez a hiteles mérési eredményekből származó trendeket is használja...

Az ipari forradalom Magyarországra megkésve „érkezett”, de akkor is csak inkább a felvidéki bányászat élvezte a gyümölcsseit, de hazánk sajátos természetföldrajzi viszonyai között a földmérő, vízszabályozó mérnökség már korán kialakult. A XVIII. század végén a XIX. század elején vármegyei mérnökök mellett megjelennek az uradalmi mérnökök is, hiszen az 1782-ben, a pesti egyetemen megalakított Mérnöki Intézet (Institutum Geometrico et Hydrotechnicum) lehetővé tette, hogy a tehetséges fiatal műszakiak itthon is kellő szakképzettséget szerezhessenek, és a főúri földbirtokok működtetése a műszaki feladatok legszélesebb választékát jelenthették a mérnököknek. Később, a XIX. század második felében, immáron hazánkban is megindultak a vasútépítési munkák. Egyre többen felismerték, hogy a hazai érdekeknek megfelelő megvalósítás csak magyar mérnökök irányítása által lehetséges. *Hollán Ernő* (1824–1900) hadmérnök a következő nézetet képviselte: *„Ha idegenek végzik a munkát, a hazai ipar is idegen lesz, és ennek elhatalmasodása oly függésbe ejthet bennünket, amely veszedelmesebbé válhat nemzeti önállóságunkra, mint voltak Bach és Schmerling beolvasztási kísérletei.”*

E gondolatnak a jegyében, a kiegyezést megelőző években egyre sűrűbben jöttek össze mérnökök *Hollán Ernő* Hatvani utcai lakásán bizalmas,

a műszaki szakemberek érdekeit képviselő egyesület megvalósítását előkészítő megbeszélésekre. Történelmi tény, az egyesületek alakítását az osztrák hatóságok nem nézték jó szemmel, mögöttük valamilyen forradalmi szervezkedést gyanítottak, ezért igyekeztek akadályozni, vagy bürokratikus kifogásokkal késleltetni létrejöttét. A pesti mérnökök 1860. február 15-én rendezett táncvigalmán már beszéltek egy egyesület alapításáról és egy műszaki folyóirat megindításának szükségességéről. Szilárdy Lajos kecskeméti városi mérnök 1861-ben és 1862-ben a Pesti Hírnök és a Magyar Sajtó hasábjain sürgette egy mérnökegyesület megalakítását és egy műszaki közlöny megindítását is. Micskey Imre a „Technikai művelődésünk” című cikkében mindkettőt aktuálisnak tartotta, jelezve, *„ezek az intézményeink legjobbjainak gondját éppúgy megérdemlik, mint nemzeti létünk és jobb jövőnk föltételei közé tartozó többi ügyek is”*. Lassan kialakult az a csoport, amely érdemi lépéseket tett a mérnökegyesület megalakítására. Ennek élén Hollán Ernő, ekkor már közismert és köztiszteletben álló személy állt. Ismert volt a szabadságharc alatti tevékenysége, ismerték kapcsolatait gróf Széchenyi Istvánnal, 1859 óta levelező tagja volt a Magyar Tudományos Akadémiának, s a Helytartótanács alelnöke őt kérte, fejtse ki véleményét, hogy a Bach-rendszer bukása után hogyan közeledhetne egymáshoz a nemzet és az uralkodó. Hollán Ernő hívására, az MTA Kisfaludy-termében 1866. február 4-én egy hatóságilag is engedélyezett szakértői „tanácskozmányt” tartottak, amelyen *„a technikai ügy anyagi és szellemi érdekeit előmozdító Magyar Technikai Egyesület alakítása iránt értekeztek”*. E történelmileg jelentős első hivatalos tanácskozáson a műszaki és tudományos élet 25 reprezentánsa – köztük Sztoczek József, a Műegyetem rektora, Ybl Miklós, Feszli Frigyes, Szkalnitzky Antal építészek, Kauser Lipót, Lechner Gyula, Reitter Ferenc mérnökök, Schlick Ignác vasgyáros, Szily Kálmán tanár – vett részt, és itt elkészítették az alapszabálytervet. Ezt követően a Magyar Technikai Egyesület megalakításának engedélyezése tárgyában Hollán Ernő, Ybl Miklós, Herrich Károly, Sztoczek József és Reitter Ferenc kérelmet és egy alapszabálytervezetet nyújtott be a Magyar Királyi Helytartótanácshoz, amit az továbbküldött felülvizsgálatra Pest Szabad Királyi városának és az Országos Építészeti Igazgatóságnak. 1866. április 29-én összeült előkészítő bizottság az alábbi felhívást tette közzé:

Felhívás Magyarország mérnökeihez!

A társadalom minden rétegeiben korunk vezérelve – az egyesülés – a leg-
üdvösebb eredményeket eszközli. Közmívelődésünk és anyagi jólétünk leg-
főbb vívmányait a hasonló szakterők vállvetett összműködése eredményezi.

Hazánk műtani és ipari érdekeinek emelése, összhangzásban azon nagy el-
vekkkel, melyek a művelt nemzetek közgazdasági viszonyait szabályozzák, nél-
külözhetetlen szükségké tesz ma már a belföldi mérnökök egyesülését,
mert:

- csupán ezen az úton lehetséges hazánk szakértelmiségét kölcsönös érintkezés által megismertetni, társadalmi befolyását emelni, szakbéli hitelét terjeszteni, továbbá:
- minden egyes tagnak ezáltal nyílik alkalma munkásságának ügyfeleket szerezni; s a tudomány körében felmerült újabb mozzanatokat gyorsabb értesülés folytán hasznára fordítani.
- Az egyesült hazai szakterő leendő arra képesítve:
- hogy közérdekű műtani kérdésekben az illetékes kezdeményezést megtegye, s a fennforgó ügyek felől véleményezzen, végre
- ezen társulást kellendő oly gyúpontra tennünk, melyből a kor színvonalán álló szaktudományosság szelleme hazánk minden részébe elhasson s a gyakorlatban alkalmazást nyerjen.

Hasonló megfontolásokból indítatva céloztatik a „magyar mérnök egyesületnek” alapítása Pesten, hol az a társadalmi és egyetemes igényeinek megfelelő helyiséget fog tartani.

Kitűzött célját „a technikai ügynek szellemi és anyagi téren való előmozdítását”, az egyesület belső és vidéki tagjainak körében elérni törekszik, az irodalomnak, társas érintkezésnek és egyetemes eszmecserének mindazon gyakorlati eszközei által, mik az alábbi közlendő alapszabályi tervezetben részletezve vannak.

A n. m. magy. kir. helytartó-tanácsnak f. évi mart. hó 7-én 15838 sz. a. kelt intézményével az alapító közgyűlésnek megtartása engedélyeztetvén: – hazánk t. cz. mérnökei és technikusai, kik az ügy iránt érdekelve vannak, a f. évi június hó 10-én Pesten a Köztelken délelőtt 10 órakor tartandó közgyűlésen részt venni kéretnek.

Kelt Pesten ápr. 29. 1866.

Jegyzette Petényi Ottó m. k. értekezleti jegyző

Az alapítók értekezletének megbízásából Hollán Ernő m. k. értekezleti elnök

Az 1866. június 10-ére kitűzött közgyűlést el kellett halasztani. Az osztrák–porosz szembenállás, amely háborúba torkollott, nem tette alkalmassá a körülményeket. Csak a július 3-i königgrätzi osztrák csatavesztés után tértek vissza ennek megtartására, így augusztus 5–7. között a fővárosi és vidéki mérnökök nagy érdeklődése mellett tartották az alakuló közgyűlést. Hollán Ernő beszédében arról szólt, hogy a kor a technikai fejlődés kora: *„...azt mondják az angolok, hogy e század az ingenieurök százada s én azt hiszem, hogy sok tekintetben igazuk van. Az európai társadalom nem kis részben a műtan roppant fejlődésének s a természettudományok fejlődéseinek köszöni nagy előrehaladását. [...] Egyik felfedezés a másikat követi. Gőzerő és villanydelejesség, mintegy nagyszerű lökessel egyszerre mozdította ki lassú menetéből az emberiség fejlődését. [...] A fejlődés az ipar fejlesztése nélkül következhet be [...], amely nemzet pl. csupán földműveléssel foglalkozik, az vagyonait tetemesen nem gyarapíthatja, mert egyszerű földművelést űző országban a természeti erőknak nagy része kihasználatlanul hever, [...] nem lehet azonban az emberi nem történetében felmutatni egy országot sem, melyben a földművelés, műipar nélkül a tökély fokára emelkedett volna. A jelenlévőket arra kérte, hogy az ipar fejlesztésének és ezzel az ország fejlődésének nagy munkájában vegyenek részt és egyesüljenek ennek érdekében. [...] Mutassuk meg tehát mi is uraim, hogy rendeltetésünk öntudatával bírunk, hogy erőinket fölhasználni tudjuk, [...] nincs tehát egyéb hátra, mint kijelenteni és elhatározni, hogy a mai naptól legyen magyar mérnöki egyesület. E határozatban felleljük a reményt s az erőt hivatásunk betöltésére, mint tőlünk követelni a hazának joga van.”*

Megvitatták, ahol kellett módosították, finomították és elfogadták az alapszabályt. Gyakorlati kérdésekkel is foglalkoztak: az állást kereső mérnökök és a mérnököket kereső vállalatok egymásra találásának segítségével az egyesület titkárát bízták meg. A Magyar Mérnök-egyesület alakuló közgyűlésen mintegy 200 jelenlévő írta alá a belépési nyilatkozatot és Hollán Ernőt elnökké választották. A következő napokban a Pesti Napló így értékelte a közgyűlést: *„Letétetett alapja az egyletnek, mely Magyarország jövőjére nagy horderővel fog bírni, mert összpontosítja mindazon elemeket mely a hon felvirágzását előidézik, [...] ez fogja előidézni a nálunk még sajnálatosan hiányzott együttes mérnöki működést, minek üdvös voltát szükségtelen fejtegetni.”*

A működési engedély megszerzése érdekében a közgyűlésen módosított alapszabályt 1866. augusztus 30-án felterjesztették a Magyar Királyi Helytartótanácsához. Lássuk a véleményeket: Rottenbiller Lipót főpolgármester jelentésében kiemelte, hogy *„a kérdésben levő Egylet a mérnöki elméleti és gyakorlati tudományok fejlesztését tűzte ki tevékenysége feladatául, mely tudományoknak e hazában tökéletesítése és emelése nemcsak kívánatosnak, hanem szükségesnek is mutatkozik.”*

Liebemann Emil igazgató az Országos Építészeti Igazgatóság részéről hasonlóan kedvezően nyilatkozott. A kiegyezést követően megszűnő Magyar Királyi Helytartótanács a magyar királyi belügyminiszterhez küldte a kiegészített alapszabályt, így 1867. május 5-én engedélyezték a Magyar Mérnök-egyesület működését.

Az alapszabályban rögzített célok: „Összejövetelek tartása, amelyeken kapcsolatot létesíthetnek egymással a tagok és szakmai előadások hangzanak el, vidéki osztályok szervezésével országos mozgalom kialakítása. Könyvtár fenntartása a mérnökök munkájának segítésére, szaklap kiadásával, a tagság folyamatos informálása az egyleti életről, később pedig a Kamara működéséről, a külföldi kapcsolatok ápolása, szakmai tanácsadás tervpályázat ügyben, tagok érvényesülésének elősegítése, valamint segélyalap működtetése.”

A Magyar Mérnök-egyesület 1872-től Magyar Mérnök- és Építész-egylet (továbbiakban: Egylet) néven szerepel, taglétszáma a századfordulóra elérte a kétezer főt. 1901-től kezdődően nők is lehettek tagok, 1916-ban az Egylet könyvtára 14 410 db dokumentumból, köztük 6663 db önálló műből állt.

A HIVATÁSRENDI MÉRNÖKKAMARA ALAPGONDOLATA, MEGVALÓSÍTÁSA

A mérnöki hivatás szakosodása, a nem teljesen körülhatárolt címhasználat ellentmondásai már 1878-ban az Egylet közgyűlésén arra indították Haász József újvidéki királyi mérnököt, hogy kezdeményezze egy köztestületi jogokkal felruházott, hivatásrendi mérnöki kamara létrehozását. Kezdeményezést ugyan nem követte siker, de a fejlődés megkívánta, hogy mind a társadalom, mind a mérnökök érdekében ez a jogi szabályozás megtörténjék, és létre jöjjön az azok betartását felügyelő szakmai szervezet. A mérnöki cím viselése, a mérnöki munka gyakorlásának jogszabályi rendezése és az országos hatáskörű Budapesti Mérnöki Kamara (BMK) alakításának témája így szorosan összefüggő és egybetartozó témává vált. A „mérnöki gyakorlatjog” rendezéséről – Kruspér István (1818–1905) geodéta, geofizikus vezetésével – először 1881-ben készült szabálytervezet. Ezt követően született meg az 1883. évi I. törvény az „állami tisztségviselők minősítéséről”, ami fontos állomása lett a mérnöki kamara megalapításához vezető útnak. 1890-ben az építőmesterek tervezési jogkört maguknak (is) követelő jogértelmezése miatt az Egylet választmánya „Törvényjavaslat a műszaki magángyakorlatra vonatkozó rendtartás iránt” címmel készített egy jogszabályi előterjesztést, ami hosszas és heves vitát robbantott ki: abban mindenki egyetértett, hogy a mérnöki és építész jogköröket védeni kell, ám a mikéntről megoszlottak a vélemények. A millennium évében rendezett első országos technikuskongresszus résztvevőinek már a minősítés alapelveiben is sikerült

megegyezniük, az Egylet pedig nekilátott a mérnöki rendtartásról szóló törvénytervezet elkészítésének. A tervezetet végül Széll Kálmán miniszterelnöksége idején már több mint kétezer tagot számláló szervezet közgyűlése fogadta el, és terjesztette a törvényhozás elé. A századelő turbulens politikai közéletében és kellő érdekérvényesítő erő híján azonban a kamara létrehozását célzó kezdeményezés hosszú időre megakadt. Az 1897-ben dr. Zielinski Szilárd (1860–1924) szerkezettervező építőmérnök, műegyetemi tanár, „a magyar vasbetonépítés apostola” vezetésével megalakult Magánmérnökök Országos Szövetsége mellett szerveződtek nagyvárosainkban is a vidéki mérnökegyleti osztályok, jelezvén a felsőfokú végzettséggel rendelkező műszaki szakmagyakorlók egyesülési igényét. Az Egylet 1900. június 7-ei közgyűlésén dr. Zielinski Szilárd adta elő a mérnökkamara létrehozásának törvénytervezetét, célként megjelölve a mérnöki kar jogainak és tekintélyének védelmét, beleértve a jogok gyakorlásához szükséges tagsági feltételek megszabását is. A mozgalom élére az 1920-ban egyleti elnökké is megválasztott dr. Zielinski Szilárd állt, aki egyleti társaival országos kampányt indított a kamaráért. Törekvéseik azonban csak a Bethlen-kormány időszakában, 1922–23-ban jártak sikerrel: a törvényhozási kezdeményezést az Egylet győri osztálya a kereskedelmi miniszternek nyújtotta be, a nemzetgyűlés 1922-ben tárgyalta, majd 1923. február 28-án kisebb módosításokkal elfogadták.

Negyvenöt esztendőnek kellett eltelnie ahhoz, hogy 1923. március 29-én az Országos Törvénytárban megjelenjen a 74 paragrafusból álló 1923. évi XVII. törvénycikk a mérnöki rendtartásról. E jogszabály meghatározta a „mérnök” cím és képzettség közelebbi megjelölését, valamint a „mérnök” szóval összetett címek használatát. Így elismerte a gépészmérnök, vegyészmérnök, építészmérnök, bányamérnök, kohómérnök, erdőmérnök, közgazdasági mérnök fogalmakat. Kimondta, hogy önálló magántervezést, szakértést csak kamarai tag folytathat, és ez vonatkozik a köz- vagy magánalkalmazásban álló mérnökök önálló vállalkozás keretében végzett tevékenységére is. A taggá válás előfeltétele – többek között – az oklevél megszerzése utáni három év szakmai gyakorlat. Meghatározta a kamarai tagságot kizáró okokat, így a köztörvényes ügyben történt elítéltetést és az ún. „hazaellenes magatartás”-t is. Ezen törvény lehetővé tette, hogy kiemelkedő műszaki munkásság esetén – egyetemi végzettség nélkül is – bárki elnyerhesse a kamarai tagságot. A törvény előírta több témával kapcsolatban – és ez nagyon fontos része a jelzett törvénynek –, hogy az illetékes miniszter „a kamara meghallgatása után” dönt. Hogy idáig eljuthatott a magyar mérnökség ügye, abban meghatározó szerepe volt dr. Zielinski Szilárdnak, aki a századfordulótól kezdve lankadatlanul ébren tartotta a kérdést az Egylet ülésein, szakmai konferenciákon, és a kormányhoz intézett beadványokban is. S ahogy az már lenni szokott, a megfelelő politikai háttértámogatást a parlamentben

ülő jeles műegyetemi professzor, Hermann Miksa gépészmérnök jelentette, aki a törvényjavaslat előadója is volt. A törvény végrehajtására a kereskedelmi miniszter 1923. július 13-án rendeletben intézkedett. A kamara megalakításának előkészítésére harminctagú bizottságot nevezett ki, mely dr. Zielinski Szilárd vezetésével 1923. szeptember 28-án megalakult. A tagfelvételi kérelmek elbírálására hat albizottságot hoztak létre. 1923. október 4-én kibocsátották a jelentkezési felhívást. Ezt követően 1924. március 8–12. között Budapesten, az Egylet székházában a szavazásra jogosult 3361 tag közül 3086 fő voksolt. Elnökké dr. Zielinski Szilárd építőmérnök műegyetemi tanárt, alelnöknek Hermann Miksa gépészmérnök műegyetemi tanárt és Sármezey Endre vasúti mérnököt, vezető titkárnak pedig Thoma Frigyes gépészmérnököt, az Egylet főtitkárát választották. A Budapesti Mérnöki Kamara választmányába 14 általános (építő) mérnök, 13 gépészmérnök, 4 építész, 2-2 vegyész, illetve erdőmérnök és 3 bányamérnök került.

A hatalom birtokosai által csupán húsz évig engedélyezett köztestületünk fő célja a mérnökök jogvédelme, szociális támogatása és a munkalehetőségek megteremtése volt. A kamarai tagok informálását kezdetben az Egylet Közlönye vállalta, amely a kamara hivatalos lapja is lett egészen 1933-ig, amikortól a BMK Közleményei címmel önálló lapot adtak ki. A kamara elhelyezését is az Egylet székházában oldották meg átmeneti jelleggel. Többszöri költözés után végül 1939-ben felépült Budapesten az V. kerületi Szalay utcai BMK-székház, s a hivatali apparátus megnyugtató elhelyezést kapott. Sajnálatos módon nem sokáig. Az 1930-as évek végétől megszületett jogfosztó intézkedéseket a BMK sem kerülhette ki, tagjai közül folyamatosan ki kellett zárja a zsidó származású mérnököket, s ezért a háború után a többi (színészi, orvosi, sajtó- stb.) kamarával együtt már nem alakulhatott újjá. Az 1940-es évek végén berendezkedő kommunista kormányzat a magánkezdeményezést a társadalmi munkamegosztásból kiiktatva már nem tartott igényt semmiféle hivatás érdekvédelmi mozgalmára. A műszaki értelmiség szakmai fejlődését a mindenkori állampárt által irányított és felügyelt ún. tudományos szervezetek biztosították, a politikai érdekérvényesítés mindenfajta lehetőségétől megfosztva.

A MÉRNÖKKAMARAI GONDOLAT ÚJJÁSZÜLETÉSE

A kamarai gondolat újjászületésére a rendszerváltás hajnaláig kellett várni. A hazai mérnökség változások iránt legfogékonyabb képviselői az öntevékeny cselekvés útjára léptek, amikor 1989-ben megalakították, bejegyeztették a Mérnöki Kamara Egyesületet (MKE). Alapító elnöknek dr. Hajtó Ödönt választották. A szervezés itt nem állt meg, pedig e téren tapasztalat nem volt, ám érezték, ha nem lépnek, az idő akár hátrányos helyzetbe hozhatja a mérnökség közös ügyét. Az országgyűlés 1993

októberében fogadta el, iktatta törvénybe a „köztestület” fogalmát. E szerint az önkormányzattal, nyilvántartott tagsággal és jogi személyiséggel rendelkező szervezetet törvény hozhatja létre, mert tevékenységéhez kapcsolódóan közfeladatot lát el. Jogszabályi okok miatt 1995-ben az MKE nevét megváltoztatva Mérnök Egyletként működött, de további másfél évet kellett várni arra a törvényre, amely végre 1996-ban lehetővé tette a mérnöki és építész kamarák megalakítását. Ettől kezdve a szervezés gyorsan haladt előre, hiszen az egyesületi szervezetek „lábhoz tett fegyverrel” vártak erre a pillanatra. 1996 novemberében elhatározták, hogy 19 önálló jogi személyiséggel rendelkező megyei mérnöki kamara jön létre. Elsőként Tolna megyében, 1996. november 7-én alakult meg a *Tolna Megyei Mérnöki Kamara* (TMMK), majd ezt követően Budapesten is megalakult a *Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara* (BPMK). A ka-

marai törvény alapján a területi (megyei) mérnöki kamarák választott küldöttei 1997. január 11-én a Budapesti Műszaki Egyetem dísztermében hivatalosan is megalakították a *Magyar Mérnöki Kamarát* (MMK). Elnökké dr. Hajtó Ödön építőmérnököt választották az alakuló közgyűlés résztvevői. A tervező és szakértő mérnökökkel kapcsolatos közfeladatok ellátását is haladéktalanul megkezdték. 1997-től kezdve tervezői, szakértői mérnöki tevékenységet kizárólag a mérnöki kamara tagja folytathatott.

A bővebb infó érdekében az MMK gondozású www.mmk.hu és www.mernokvagyok.hu linkeken található technikatörténeti rovatokra irányítom az érdeklők figyelmét.

IRODALMI HIVATKOZÁSOK

- [1] A mérnöki rendtartásról szóló 1923. évi XVII. törvénycikk (Budapesti Közlöny 72. szám, 1923. 03. 29.)
- [2] Buday Béla: A mérnöki rendtartásról (MMÉE Közlönye, LVII. kötet 13–14. szám, 1923. 04. 08.)
- [3] Dr. Zielinszki Szilárd: A budapesti mérnöki kamara szervezése (MMÉE Közlönye, 1923. 10. 14.)
- [4] Dr. Tóth Ernő: Fejezetek a Mérnöki Kamara történetéből (Mérnöki Kamara Egyesület, 1993)
- [5] Szemelvények a mérnökök és építészek szakmai szerveződéséről (TERC Építésügyi Tudás Műhely, 2016.)
- [6] Dr. Hajtó Ödön: A mérnöki kamaráért (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Mérnöki Kamara, 2016)
- [7] Dr. Hajtó Ödön: A mérnöki hivatásért (Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara, 2021)
- [8] Dr. Hajtó Ödön: A Mérnöki Kamara a Felsőházban (Hajdú-Bihar Megyei Mérnöki Kamara, 2022)
- [9] Szemelvények a Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara húsz évének történetéből (BPMK, 2016)
- [10] Mérnök Újság História rovat <https://mernokvagyok.hu/blog/kategoria/historia/>
- [11] Magyar Mérnöki Kamara honlap História rovat <https://www.mmk.hu/kamarai/historia>
- [12] A kamarai szerveződés története <https://www.mmk.hu/kamara/rolunk/tortenet>
- [13] BPMK-honlap, Történet <https://www.bpmk.hu/index.php/2014-06-22-12-44-45/2014-06-22-12-45-31>

Paksi Tükör

1	Paksi Tükör – 30 év
<i>Lovásziné Anna</i>	83	Betörők a könyvtárban –
avagy a költészet napja a
Pákolitz-könyvtárban
<i>Nagy Balázs</i>
2	Pilótákra emlékeztek Pakson
<i>Paksi Hírnök/Sólya Emma</i>	85	Horányi György versei
4	Lövei néni és az utolsó paksi zsidó
család története
<i>Dr. Hanol János</i>	90	Takácsné Tóth Márta versei és
képe
18	Fejezetek a dunakömlődi svábok
életéből
<i>Dr. Németh Gabriella</i>	102	Donáczi Ilona versei
32	Az egykori dunakömlődi kisfiú, Ring
Mihály és a családja története
<i>Dr. Németh Gabriella</i>	106	Tezás Levente versei
35	Tisztos Polgár kitüntetések
<i>Wollner Pál</i>	108	75 éves az MVM OVIT
<i>Sipos László József</i>
38	Virágzó, tulipános városom
<i>Lovásziné Anna</i>	112	Könyvajánló
<i>Sipos László József</i>
43	Sárközi hiedelmek
<i>Balázs Kovács Sándor</i>	116	100 éve alakult a Budapesti
Mérnöki Kamara
<i>Sipos László József</i>
63	Sztronga Noémi festménykiállítása
<i>Wollner Pál</i>		
66	Nőnap kiállítás 2024
<i>Kudorné Szanyi Katalin</i>		
68	Nőnap kiállítók bemutatása
<i>Lovásziné Anna</i>		
78	Alkotó tanárok – Bezerédj Iskola
tanárainak kiállítása
<i>Marsalkó-Papp Helga</i>		

Paksi Tükör

Irodalmi, művészeti, tudományos
és helytörténeti szemle
XXXI. évfolyam, 2. szám, 2024 júniusa
Szerkeszti a szerkesztőbizottság
Főszerkesztő: Lovászi Zoltánné Anna
Rovatszerkesztők: Beregnyei Miklós, helytörténet
Marsalkó-Papp Helga, kultúra
Sipos László, tudománytörténet
Korrekter: Patyi Orsolya
A szerkesztőség címe:
Pákolitz István Városi Könyvtár, Paks, Villany u. 1.
HU-ISSN: 1218-2109

Kiadja a Jámbor Pál Baráti Kör
Felelős kiadó: a baráti kör elnöke
Borítótér: Lendvai István
Készült: Atomix Kft. Nyomdaüzem 2024/???. sz.
Felelős vezető: Bese Tamás
Tördelés: Lendvai István, Schubert Miklós

PAKSI TÜKÖR — I. ÉVF. 1. szám
1994. május

Megjelenik negyedévenként

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:
Beregnyei Miklós felelős szerkesztő
Herczeg Ágnes olvasó szerkesztő

Rovatvezetők:
Györffy József művészet
Oláh Zoltán irodalom
Takács Miklós helytörténet

Kiadja a Jám bor Pál társaság
Felelős kiadó: a JPT elnöke
A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

ISSN:

Készült: Média Mix Kft., Dunaújváros

PAKSI TÜKÖR
irodalmi,- művészeti és helytörténeti szemle
I. évf. 2. szám
1994. november

Megjelenik negyedévenként

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:
Beregnyei Miklós felelős szerkesztő
Herczeg Ágnes olvasó szerkesztő

Rovatvezetők:
Györffy József művészet
Oláh Zoltán irodalom
Takács Miklós helytörténet

Kiadja a Jám bor Pál Társaság
Felelős kiadó: a JPT elnöke
A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

ISSN: 1218 - 2109

Készült: DC Nyomdaipari Kft., Paks